

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí
svobody zpět do společnosti**

Bc. Denisa Kapušňáková

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Denisa Kapušňáková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti

Název anglicky

Adaptation of prisoners released from imprisonment back to society

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jaký vliv má vězeňské zařízení pro výkon trestu odnětí svobody na návrat jedince zpět do společnosti. Diplomová práce bude zjišťovat, jaké mají vězni po odpykání trestu ve vězení možnosti bydlení a práce. Práce také zjišťuje, jestli bývalé vězně ovlivňuje doba strávená ve vězení a jaký to má dopad na jejich budoucí život.

Metodika

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je teoretická a zaměřuje se především na historii vězeňského systému, práva a povinnosti odsouzených vězňů, program zacházení s vězni ve výkonu trestu odnětí svobody, jejich psychohygienu a možnosti zaměstnání přímo ve výkonu trestu. Teoretická část se také orientuje na centra, která podporují bývalé vězně s zařazením se do společnosti. Praktická část je provedena kvantitativně i kvalitativně. Kvantitativní metoda je využita pro analýzu sběru dat z vyplněného dotazníkového šetření, které bude sdíleno prostřednictvím sociálních sítí. Kvalitativní metoda bude použita pro rozhovory s bývalými vězni. V závěru diplomové práce dojde ke shrnutí výsledků.

Doporučený rozsah práce

70-80

Klíčová slova

adaptace, kriminalita, povinnost, právo, společnost, trest, vězení

Doporučené zdroje informací

- BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost : psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.
- FIALOVÁ, E. – SPOUSTOVÁ, I. – HAVELKOVÁ, B. – PŮL NA PŮL – ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI ŽEN A MUŽŮ (PROJEKT). *Diskriminace a právo : [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva]*. [Praha]: Gender Studies, 2007. ISBN 978-80-86520-20-9.
- KOTTLER, J. A. *Profesní psychohygienu terapeuta : cvičení a náměty pro sebehodnocení, seberozvoj a péči o sebe sama*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0372-8.
- MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence : možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- ŠÁMAL, P. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-493-7.
- ŠTERN, P. – OUŘEDNÍČKOVÁ, L. – DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace : možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
- VESECKÁ, R. – CHROMÝ, J. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0.
- WALKER, I. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Ing. Martin Slaboch, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 21. 2. 2022

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 21. 2. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci *Adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti* jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala zejména mému vedoucímu práce panu Mgr. Ing. Martinu Slabochovi, Ph. D., za jeho cenné rady, ochotu a za odborné vedení při zpracování této práce. Mé poděkování patří také současným a bývalým vězňům, sociální pracovníci ve vězeňské službě, bývalé asistence lékaře psychiatrické ambulance a Rubikon centru, především za jejich spolupráci a poskytnutí rozhovorů.

Adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na aktuální téma týkající se adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. Teoretická část této práce nejprve popisuje rozdíl mezi kriminologií a kriminalitou. Kriminalita je také více rozebírána na základě vzniku a příčin kriminálního chování. Diplomová práce popisuje kriminalitu v souvislosti s osobností potencionálního pachatele, agresivitou a jaký vliv mají média na kriminalitu. Následující kapitola je věnována historii českého vězeňství a procesu československého vězeňství. Je charakterizován také systém vězeňství v České republice, spolu s diferenciací věznic a druhy trestů. V teoretické části je také kapitola zabývající se adaptací vězňů na vězeňské prostředí, konkrétně jejich psychohygienu, možnosti zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody a práva a povinnosti. Další kapitola je zaměřena na návrat propuštěné osoby do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody. V poslední kapitole teoretické části se diplomová práce zabývá probační a mediační službou, společně s jejím vznikem v České republice a vybranými nevládními organizacemi, které realizují tyto služby. Praktická část je rozdělena na dotazníkové šetření a rozhovory s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, sociální pracovníci ve vězeňské službě a bývalou asistentkou lékaře psychiatrické ambulance, která spolupracovala s vězni. Celá práce je zakončena analýzou dotazníků a rozhovorů.

Klíčová slova: adaptace, bydlení, kriminalita, povinnost, právo, společnost, svoboda, trest, vězení, zaměstnání

Adaptation of prisoners released from imprisonment back to society

Abstract

This diploma thesis is focused on the current topic concerning the adaptation of prisoners released back into society from prison. The theoretical part of this work first describes the difference between criminology and crime. Crime is further discussed on the basis of the origins and causes of criminal behavior. The thesis describes crime in connection with the personality of a potential perpetrator, aggressiveness, as well as with the influence of media on crime. The chapter that follows is devoted to the history of imprisonment in the Czech Republic and the process of imprisonment in Czechoslovakia. The prison system in the Czech Republic is also described in this work, including the differentiation of prisons and types of punishment. The theoretical part also includes a chapter about the adaptation of prisoners to the prison environment, specifically their mental hygiene, employment opportunities in prison, as well as their rights and obligations. The following chapter focuses on the return of released persons to society after serving their prison sentence. In the last chapter of the theoretical part, the diploma thesis describes the probation and mediation service, its establishment in the Czech Republic and selected non-governmental organizations that provide these services. The practical part is divided into a questionnaire survey and interviews with persons released from imprisonment, persons currently serving a prison sentence, a social worker in the prison service and a former assistant of a doctor in a psychiatric clinic who worked with prisoners. The final part of the thesis is an analysis of the questionnaires and interviews.

Keywords: adaptation, criminality, employment, freedom, housing, imprisonment, obligations, rights, sentence, society

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Literární rešerše.....	14
4 Teoretická část.....	16
4.1 Kriminologie	16
4.2 Kriminalita	18
4.2.1 Příčiny a vznik kriminálního chování	18
4.2.2 Kriminalita a osobnost	22
4.2.3 Kriminalita a agresivita.....	23
4.2.4 Kriminalita a média	25
4.3 Historie českého vězeňství	26
4.3.1 Proces československého vězeňství	30
4.4 Systém vězeňství v České republice	36
4.4.1 Diferenciace věznic.....	38
4.4.2 Druhy trestů	39
4.5 Adaptace vězňů na vězeňské prostředí	42
4.5.1 Psychohygienu vězňů.....	46
4.5.2 Zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody.....	48
4.5.3 Práva a povinnosti vězňů	52
4.6 Návrat propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti	55
4.7 Probační a mediační služba	59
4.7.1 Vznik probace a mediace v České republice	61
4.7.2 Nevládání neziskové organizace při realizaci probační a mediační činnosti	63
4.7.2.1 Rubikon centrum	63
4.7.2.2 Podané ruce	65
5 Praktická část	67
5.1 Dotazník	67
5.2 Rozhovory s respondenty	81
5.2.1 Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody	81
5.2.1.1 Pobyty ve vězení.....	83
5.2.1.2 Kontakt s blízkými a nové sociální vazby ve vězení.....	90
5.2.1.3 Návykové látky	92

5.2.1.4	Zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody	92
5.2.1.5	Ovlivnění prostředí vězení do budoucího života vězňů	95
5.2.1.6	Život po propuštění z vězení	96
5.2.2	Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody	101
5.2.3	Sociální pracovnice ve vězeňské službě	103
5.2.4	Bývalá asistentka lékaře psychiatrické ambulance	106
6	Závěr.....	108
7	Seznam literatury	111
8	Seznam článků.....	114
9	Seznam internetových zdrojů	115
10	Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	117
10.1	Seznam obrázků	117
10.2	Seznam tabulek	117
10.3	Seznam grafů.....	117
11	Přílohy	118
11.1	Dotazník č. 1 – osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody	118
11.2	Dotazník č. 2 – osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.....	119
11.3	Dotazník č. 3 – sociální pracovnice	120
11.4	Dotazník č. 4 – bývalá asistentka lékaře v psychiatrické ambulanci	121

1 Úvod

Kriminalita představuje značnou část vývoje společnosti. I přes to, že se lidé v každé době a v každé společnosti snaží dodržovat určitý systém hodnot, najdou se tací, kteří tyto hodnoty nesdílí a dopouští se kriminálního jednání. Toto jednání je ovlivněno především psychologickými, sociálními a kulturními vlivy. Každý potenciální pachatel trestné činnosti je ovlivněn už na základě jeho dědičných faktorů spolu s prostředím, ve kterém daná osoba vyrůstala a pobývala v průběhu svého života. Tato diplomová práce přibližuje možné příčiny vzniku kriminálního chování spolu s rozdělením osobností pachatele a agresivitou.

Osoby, které se dopouštějí kriminálního jednání a nedodržují právní normy, jsou soudem odsouzeny k výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzená osoba se najednou ocitá v novém prostředí, kde je permanentně střežena a musí dodržovat předem nastavený řád věznice. Adaptace na vězeňské prostředí se odvíjí od osobnosti odsouzeného, jeho zázemí a podpory od blízké rodiny a přátel, ale také především závisí na jeho stanovené délce trestu. Lze předpokládat, že čím delší dobu ve vězení odsouzený stráví, tím větší to bude mít dopad na jeho budoucí život. Dlouhodobý pobyt ve vězení může vést obzvláště ke vzniku deprivací, které tato diplomová práce popisuje. Věznice má za cíl upravovat a kontrolovat veškeré oblasti života jedinců, kde je však zapotřebí dodržovat základní lidská práva a humanizaci vězňů.

Aby se vězni lépe vypořádali se ztrátou svého normálního života, věznice poskytují možnost zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody. Tuto možnost mohou využít vězni, kteří jsou pracovně schopní a zdravotně způsobilí k práci v době výkonu trestu odnětí svobody. Diplomová práce uvádí podmínky k zaměstnání vězně ve výkonu trestu odnětí svobody spolu s formami zaměstnání odsouzených osob. Tato práce se také věnuje právům a povinnostem, které musí odsouzení vězni ve výkonu trestu odnětí svobody dodržovat.

Po propuštění je vězeň mnohdy kvůli jeho trestné minulosti zaškatulkován na okraj společnosti, tudíž má velký problém s adaptací do společnosti. Mnoho osob v průběhu výkonu trestu odnětí svobody přijde o kontakty se svými blízkými, o práci a o bydlení. Tyto problémy jsou velmi časté a vedou k recidivě trestné činnosti. Velmi závisí na tom, jak se vězeň na své propuštění připraví a na tom, zda má motivaci změnit svůj dosavadní život.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na dotazníkové šetření, které zjišťuje celkový pohled veřejnosti na problematiku adaptaci vězňů po jejich propuštění. Podstatně velká část je věnována rozhovorům s osobami, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí

svobody. Tito respondenti popisují, jaký byl jejich pobyt ve vězení, zda byli zaměstnaní ve výkonu trestu nebo jaké mělo vězení vliv na jejich budoucí život. Praktická část také zahrnuje rozhovory s osobami, které se momentálně ve výkonu trestu odnětí svobody nacházejí. Dále také rozhovory se sociální pracovníci ve vězeňské službě a bývalou asistentkou lékaře psychiatrické ambulance, které spolupracují s vězni.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaký vliv má zařízení pro výkon trestu odnětí svobody na návrat jedince zpět do společnosti. Diplomová práce zjišťuje, jaké možnosti mají vězni po propuštění z vězení především v oblasti zaměstnání a bydlení. Tato práce zjišťuje, zda bývalé vězně ovlivňuje doba strávená ve vězení a jaký to má dopad na jejich budoucí život.

Hlavní výzkumná otázka této diplomové práce:

- Jak se adaptují propuštění vězni z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti?

Tato diplomová práce přibližuje, jak funguje vězeňský systém a jaké jsou typy vězeňského zařízení. Přibližuje také historii českého vězeňství, tresty udělovány v České republice a adaptaci vězňů na vězeňské prostředí.

2.2 Metodika

V diplomové práci jsou uplatněny kvantitativní a kvalitativní metody. Pomocí kvantitativní metody jsou zjišťována číselná data, kdežto u kvalitativní metody se číselná data nevyužívají a problematika daného tématu je zkoumána více do hloubky.¹

Kvantitativní metoda je zaměřená především na sběr numerických dat ve vztahu mezi proměnnými. Hlavním cílem této metody je prozkoumání toho, jaký vztah mají proměnné mezi sebou. Šetření mohou být dále rozdělené podle velikosti rozsahu jako průřezová, založená na sledování jednotlivých osob a provedená pomocí dotazníků. Do kategorie průzkumu podle velikosti rozsahu jde o situace, kdy mají výzkumníci omezené zdroje, a proto je omezena i velikost šetření, které provádějí. V průřezovém šetření se shromažďují data v jednom časovém bodě, nikoliv ve více časových okamžicích. Zkoumání zaměřené na sledování jednotlivých osob znamená, že se jedinci odlišují v závislosti na různých

¹ WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5. s. 37.

proměnných.² Výzkum, který je prováděn pomocí dotazníků, vyhodnocuje výzkumné otázky. Otázky představují seznam proměnných, které jsou zapotřebí změřit v dotazníku společně se všemi dalšími požadovanými informacemi. V dotazníku se objevují jednopoložkové a více položkové škály, což jsou proměnné, které se měří buď pomocí jedné položky nebo více položek, kde se objevuje více odpovědí. U dotazníkového šetření se zkoumá rozsáhlý vzorek respondentů, tudíž je výhodou i větší počet zodpovězených odpovědí.³ V této diplomové práci se kvantitativní metoda využívá pomocí dotazníkového šetření, které je sdíleno prostřednictvím sociálních sítí.

Kvalitativní metoda naopak numerická data neobsahuje a zaměřuje se především na utváření významu na základě dat. Data mohou být získána z pozorování, rozhovorů nebo z dokumentů.⁴ Hlavní podstatou kvalitativní metody je interpretace, která je zprostředkovatelem mezi dvěma stranami. Rozsah respondentů je v tomto případě menší než u šetření kvantitativního.⁵ Výzkumník, který vede kvalitativní výzkum pomocí rozhovorů, může s respondentem navázat přátelský vztah, a tak získat informace, které u druhé metody nejsou možné. Předpokládá se, že kterýkoliv výzkumník však může dojít k jinému závěru, protože má rozdílný názor na zjištěné informace.⁶ Kvalitativní metoda je v této práci využita pro rozhovory s propuštěnými osobami z výkonu trestu odnětí svobody, sociální pracovníci ve vězeňské službě a bývalou asistentkou lékaře psychiatrické ambulance, která pracovala s vězni. Tato metoda je v práci zahrnuta také u dotazníků, které byly zasílány osobám ve výkonu trestu odnětí svobody.

² PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9. s. 13–14.

³ PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9. s. 46–52.

⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6. s. 15.

⁵ ŠUCHA, Matúš, Miroslav CHARVÁT a Vladimír ŘEHAN. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2374-6. s. 14.

⁶ WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5. s. 50.

3 Literární rešerše

Knihy *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém* (2002) od autorky Boženy Buchtové poukazuje na všeobecný problém týkající se nezaměstnanosti. Dle autorky je nezaměstnanost ovlivněna nepříjemným rozvojem společenských systémů založených na tržní ekonomice. Dochází ke zhoršení celkového klimatu, hospodářské situace státu a v neposlední řadě spokojenosti a zdraví lidí. Ztráta práce pro člověka znamená pokles jeho životní úrovně společně se ztrátou sebevědomí a sebeúcty. Nezaměstnanost zasahuje především rizikové skupiny lidí, kteří přispívají do třídy deklasovaných, která představuje dlouhodobě nezaměstnané osoby bez kvalifikace a pracovních dovedností.

O československém vězeňství (1990) je kniha od autorů Jiřího Gruntoráda a Petra Uhla. V této knize je přiblížena situace československého vězeňství, včetně výpovědí osob, jež v československém vězeňství byly.

Eva Fialová, Ivana Spoustová a Barbara Havelková jsou autorkami knihy *Diskriminace a právo* (2006), která naznačuje antidiskriminační legislativu a její aplikaci. Autorky zmiňují, že v moderní době je velký problém diskriminace (pohlaví, rasa, sexuální orientace atd.). Jestliže je s někým odlišně zacházeno, je potřeba to řešit právní cestou, aby nedocházelo k diskriminačnímu zacházení s osobami.

Knihy *Moderní psychohygienu* (1980) od autora Daniela Bartka vysvětluje podstatu duševního zdraví, jež je zapotřebí ve spojitosti s kriminálními jednáními. *Profesní psychohygienu terapeuta* (2013) od autora Jeffrey A. Kottlera je průvodcem různých etap profesního života terapeuta. Kniha je z části i interaktivní, takže samotný čtenář má možnost dle svého vlastního úsudku vyřešit zadané situace, což napomáhá k pochopení určitého kriminálního jednání.

Kriminalita, veřejnost a média (2009) ukazuje na to, že média, veřejnost a kriminalita jsou spolu úzce spjaté. Kniha se skládá ze tří tematických okruhů, kterými jsou: Fenomén kriminality v médiích, Právnícká profese na počátku třetího tisíciletí a Veřejnost a kontrola kriminality. Autoři knihy Renata Vesecká a Jakub Chromý v knize pronikají do oblastí kriminality, které jsou ovlivňovány médii (např. vliv televizního násilí na kriminalitu nebo oznamování kriminality občanům).

Oldřich Matoušek a Andrea Knoftová jsou autoři knihy *Mládež a delikvence* (2003), která přibližuje nejčastější problémy kriminality v nezletilém věku. Kniha se zaměřuje na propojenost mezi kriminalitou a dědičností, rodinnými vazbami společně s typickými

znaky osobnosti. Zdeněk Martínek ve své knize *Agresivita a kriminalita školní mládeže* (2009) přibližuje stejný problém a uvádí, jaké typy agrese a poruchy chování spojené s agresivitou a kriminalitou se mohou projevit.

Další knihou je *Probace a mediace* (2010) od autorů Pavla Šterna, Lenky Ouředníčkové a Dagmary Doubravové. Tato kniha je první ucelenou odbornou publikací na téma probace, mediace, činnosti Probační a mediační služby České republiky. Představuje vznik a počátky probační a mediační služby v České republice, práci s klienty, kteří se v minulosti potýkali se zákonem nebo naopak byli obětí trestného činu. Uvedeny jsou také konkrétní případy z praxe a způsob práce s klienty.

Kniha *Vězení jako zrcadlo společnosti* (2021) se zaměřuje především na adaptaci vězňů a vězeňského personálu na vězeňské prostředí. Klára Pinetová je autorkou první části knihy, která přináší historický přehled změn ve vězeňství. Michal Louč je autorem druhé části, jež je věnovaná praktickému provozu věznice, třídě vězňů a přístupům k nim, odlišnostem mezi věznicemi nebo ohrožení vězňů či personálu. Zaměstnanci a jejich přístup k vězňům je poslední část knihy. Její autorkou je Kristýna Bušková. Tato část se zaměřuje na zaměstnance ve vězení a jak je tato práce ovlivňuje v klasickém každodenním životě.

Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů (2020) je kniha, která obsahuje výzkum autora Lukáše Dirga. Autor v knize vysvětluje pojem humanizace spojený s českým vězeňstvím a také různé pohledy z praxe, konkrétně v mužských věznicích v České republice.

4 Teoretická část

4.1 Kriminologie

Kriminologie je vědní obor, který se zabývá kriminalitou. Slovo kriminologie pochází ze složení latinských výrazů *crimen* (zločin) a řeckého *logos* (vědění). Tento vědní obor se zabývá jednotlivci, například pachatelem, obětí nebo orgánem trestní justice, ale také celkovou společností se sociálními skupinami, které ji tvoří.⁷ Určení o tom, zda se jedná o kriminální jednání, se rozhoduje na základě trestního zákona. Trestní zákony jsou sociální konstrukty, které si v určité době tvoří samotná společnost, aby usměrňovala chování svých občanů. Je tomu tak proto, že v historickém období se za určitý trestný čin považuje jednání, které naopak nemusí být trestané v současné době. Jako příklad lze uvést čin opuštění republiky, který byl podle § 109 trestního zákona z roku 1961 trestán.⁸ S kriminologií také souvisí další obory jako je například soudní lékařství neboli forenzní medicína, dále sociální a vývojová psychologie, speciální pedagogika, sociologie trestního práva nebo psychopatologie.⁹

Kriminologové rozlišují pachatele na základě znaků trestné činnosti následovně:

- násilnost nebo nenásilnost trestného činu,
- individuální nebo skupinové provedení trestného činu,
- povaha neboli motivace trestného činu (pomsta, sexuální uspokojení aj.),
- profesionální či příležitostní zločinnost.¹⁰

V Evropě vznikla kriminologie z trestního práva a ve Spojených státech amerických se vyčlenila ze sociologie. Dle sociologů by se kriminologie neměla věnovat pouze trestním zákonům a jejich překračování, ale zaměřovat se i na morální a sociální normy. Tento sociální druh kriminologie by zbavil společnosti závislosti na zákonech, ale také se zbavil

⁷ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 1.

⁸ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4. s. 11–12.

⁹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 7.

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 17.

nežádoucího a deviantního chování, kterým je například prostituce nebo závislost na alkoholu či drogách. Tyto jevy jsou pro společnost nebezpečné a škodlivé, ale nejsou trestné, což představuje určité riziko. Vytyčení morálních a sociálních norem je však velmi neurčité, jelikož každý člen společnosti vnímá deviantní chování jinak. Neshody mohou probíhat například mezi mladými a starými lidmi, nebo věřícími a ateisty. Odlišnosti mohou být rozdílné i z pohledu celého světa, poněvadž každá země má jiné trestní zákony a kulturu.¹¹

Hlavní podstatou kriminologie je vědecké zkoumání zločinu. Předmětem vědeckého zkoumání kriminologie se zajišťuje efektivita jednotlivých trestů (trest odnětí svobody, alternativní tresty atd.). Kriminolog o zločinech a jeho příčinách přemýšlí jako o vědě podložené empirickými daty, která má normativní charakter, tudíž tvoří normy a vzorce.¹² Tato věda je tedy zaměřena na poznávání reálných jevů a okolností spojené s kriminalitou a z pohledu trestního práva se bude kriminolog zabývat skutečnými důsledky aplikace vhodných právních norem v praxi. Naopak kriminologie jako celek vychází z modelů, jež jsou prověřeny vědeckými metodami, hlavně pomocí empirických výzkumů a statistických analýz. Hlavním úkolem kriminologie je zachování nestrannosti a vědecké objektivity a to i navzdory politickým tlakům a názorům široké veřejnosti.¹³

Pojem kriminalistika je úzce spojen s kriminologií, avšak představuje primární úkol vypracovávat efektivní metody odhalování a vyšetřování trestné činnosti, které jsou využívány policií a dalšími orgány v trestním řízení. Kriminalistika se zaměřuje především na vyjasnění vzniku, shromažďování a využívání stop, společně se všemi informacemi týkající se trestné činnosti. Kriminalista a kriminolog se navzájem doplňují, jelikož informace získané z kriminologických výzkumů napomáhají kriminalistovi při dopadení pachatele, a naopak kriminolog využívá informace, které lze získat pouze prací kriminalistů díky práci na místě činu a v průběhu vyšetřování.¹⁴ Hlavním cílem kriminologa je vytvoření

¹¹ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4. s. 15–16.

¹² TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4. s. 19–20.

¹³ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 2.

¹⁴ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4. s. 23–24.

náležitěho schématu vyhovujícího všem, kterých se trestní činnost týká a nalezení vhodné cesty, jak trestnou činnost odčinit, včetně odvíjejících se závazků a povinností.¹⁵

4.2 Kriminalita

Kriminalita je nedílnou součástí vývoje společnosti a působí jak materiální, tak nemateriální škody. Kriminalita však může mít i pozitivní přínos, jelikož zabezpečuje posilování solidarit společenské většiny a je podnětem pro ekonomické nebo sociální změny, týkající se pojišťovnictví nebo rozvoje bezpečnostního průmyslu.¹⁶

Kriminalita se dělí na skrytou (latentní) a zjevnou. Zjevná kriminalita zahrnuje vícenásobně trestané osoby a závažnější činy, o kterých jsou vedeny statistické údaje a představují menší část reálné kriminality. Naopak skrytá kriminalita obsahuje činy, jež nebyly zjištěny nebo ohlášeny na policii.¹⁷ Tento druh kriminality nasvědčuje tomu, že mnoho osob není na základě jejich deliktů odhaleno a zůstává na svobodě. Trestanci jsou dle zákona pouze osoby, jež byly podle zákona řádně stíhány a uznáni vinnými.¹⁸

Šámal uvádí také finanční kriminalitu, která je považována za jednu z nejdůležitější sfér hospodářské kriminality. Jedná se o hospodářskou trestnou činnost, jež funguje proti bankovnímu systému, kapitálovému trhu a finančním institucím. Za finanční instituce lze považovat například banky, burzy, investiční společnosti nebo pojišťovny.¹⁹

4.2.1 Příčiny a vznik kriminálního chování

Kriminologové se především zabývají společenskou nebezpečností pachatelova činu, i když trestný čin v žádném případě nevystihuje pachatelovu osobnost. Sociální vlivy působící na chování člověka a jeho kriminálního jednání jsou ovlivňovány zejména širším sociálním prostředím a vlivy neformálních vrstevnických skupin. V případě, že se sociologie zabývá

¹⁵ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 6.

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4. s. 14.

¹⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4. s. 15–44.

¹⁸ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4. s. 14.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 80-7179-493-7. s. 174.

rodinou a jej možnou příčinou vzniku kriminálního jednání, zaměřuje se na postavení rodiny ve společnosti. Psychologové se zabývají vztahovými procesy mezi rodinou a kriminálním jednáním a mohou zároveň provádět testová vyšetření pachatele trestné činnosti a vytvářet tak osobnostní profily pachatele.²⁰

Kriminální chování je také ovlivněno psychologickými, sociálními a kulturními vlivy. Dle výzkumu Adolpheho Queteleta z roku 1842 se potvrdilo, že muži páchají více trestných činů než ženy, mladí lidé se dopouštějí více kriminálního jednání než starší osoby a kriminální jednání se dá rozlišovat dle sezónnosti (v letních měsících kriminalita značně narůstá). Jedná se o postřehy z dřívějšího období, avšak potvrzují se dodnes.²¹

Pachatel je osoba, která se dopustila trestného činu, včetně osob, které si svůj trestný čin již odpykaly nebo jde o potenciální pachatele trestných činů. Osobnost pachatele je chápána jako organický celek duševního života člověka, zahrnující jeho biologický základ a společenské podmínky spolu se společenskými vztahy.²² Kriminální chování lze tedy spojovat s dědičností. Zakořeněnost genetického lidského chování je velmi podceňována i přes to, že většina lidských postojů či zálib je dědičná.²³ Každý člověk má však určité charakteristické znaky, které jsou spojeny s jeho dědičností. Lze s jistotou říci, že výsledek lidského chování je kombinací dědičnosti s prostředím, ve kterém se daná osoba nachází, což může mít za následek i vývoj jeho kriminálního jednání.²⁴

Delikvence je projevem chování, kdy zmíněná dědičnost hraje značnou roli. Genetická dispozice může mít za následek sníženou sebekontrolu nebo hyperaktivitu. To však samo o sobě nevede k delikventnímu chování, ale může stát za jeho vznikem. Hranice mezi delikventním a vzorným chováním se projevuje především během dospívání, kdy je tato hranice velmi často překračována, jelikož u dospívajících je trestní činnost méně stíhaná. Delikventní chování bylo již na začátku minulého století zkoumáno pomocí

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 17–18.

²¹ JONES, David. *Understanding Criminal Behaviour: Psychosocial Perspectives on Criminality and Violence*. 2. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2019. ISBN 9781138222878. s. 3.

²² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4. s. 102.

²³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 21.

²⁴ BARTKO, Daniel. *Moderní psychohygienu*. 2. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1980. Pyramida (Panorama). s. 9.

tzv. *degenerativních znaků*, které sloužily k rozlišování mezi těmito osobami. V 19. století souvisela degenerace jedinců s darwinovskou teorií, která uváděla, že určití jedinci mají blíže ke svým zvířecím předkům než ostatní.²⁵ Lombrosova teorie z roku 1876 uvedla hlavní poznatky, dle nichž byl dříve označován zločinec. Jednalo se především o stavbu lebky, délky končetin a vyvinutí smyslových orgánů. Dále se již výše zmíněná darwinovská teorie zmiňuje o posledním znaku a tím je dědičnost jedince. Tato teorie byla později vyvrácena, avšak potvrdilo se, že kriminalita úzce souvisí s dědičnými faktory pachatele.²⁶

Zajímavý vývoj kriminality lze sledovat u dvojčat. Jednovaječná dvojčata mají největší shodu genetiky, jaká může mezi osobami být. Tato dvojčata vyrůstají stejně jako dvojvaječná dvojčata, tudíž ve stejném prostředí. Jsou vychovávána stejnými rodiči, avšak i tak je potvrzeno, že k jednovaječným dvojčatům se rodiče chovají téměř totožně a dvojvaječným dvojčatům odlišně (vnímají je jako dva sourozence narozené po sobě). Dánské práce Christiansena a norské práce Dalgaard a Kringlena došly k závěru, že shoda v kriminálním jednání je u jednovaječných dvojčat dvakrát až třikrát větší než u dvojvaječných dvojčat. Také zjistili, že jednovaječná dvojčata jsou všeobecně častěji zavírána do vězení než dvojvaječná dvojčata a osoby, jež nejsou z dvojčat. Dědičnost kriminálního chování lze sledovat i u dětí, které byly po narození svěřené adoptivním rodičům. Studie Mednicka z roku 1985 poukazuje na to, že jestliže adoptivní děti vyrůstají v přijatelných sociálních podmínkách, jejich kriminální chování prudce klesá i skrze jejich dědičnost.²⁷

Lehká dětská encefalopatie je starší označení název pro *syndrom hyperaktivity* (ADHD). Mezi typické symptomy tohoto onemocnění se řadí trvalý neklid, proměnlivá pozornost, změny nálad, impulzivní chování a neobratnost. Tento syndrom postihuje především chlapce a má také dědičnou složku. Výkon těchto dětí ve škole je velmi často podprůměrný, i když jejich psychologické testy bývají mnohdy nadprůměrné. Tyto děti mají častěji úrazy než ostatní děti a bývají častěji nemocné. Jejich největším problémem je však dospívání, jelikož se adaptují hůře na společenské prostředí než ostatní děti. V období

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 21–23.

²⁶ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 55.

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 23–25.

dospívání může tohoto adolescenta provázet zvýšená agresivita, impulzivita, snížené sebevědomí a záchvaty vzteku. Tyto znaky mají za následek kriminální jednání, které se projevuje v průběhu života adolescenta. Dalším znakem deviantního chování může být *reaktivita autonomního nervového systému (ANS)*. U osob dodržujících právní normy je tato reaktivita daleko nižší než u osob delikventních. Vysvětluje to jejich nepřijetí výchovy v průběhu života a vyhledávání nebezpečných a vzrušujících zážitků. Osoby, které se opakovaně dopouštěly trestných činů a byly propuštěny z vězení zpět do společnosti, podstupovaly dříve měření elektrickým odporem kůže, které mělo napovědět, zda se znova dopustí kriminálního činu.²⁸

U pachatelů je velmi často diagnostikována také *psychopatie*, jež je vrozená a trvalá osobní dispozice oddělující člověka mimo normu. Mezi hlavní příznak lze považovat nerovnováhu osobních vlastností projevující se již od dětství. Osoba postižená touto poruchou se setkává s nepochopením a konflikty v sociálním prostředí.²⁹

Určení přesných psychických poruch je velmi složitý proces, a proto doposud není možné zjistit, zda populace vězňených osob zahrnuje významně více psychopatických jedinců než populace osob, jež nikdy neměla problémy se zákonem. Psychologové vyšetřující vězně statisticky uvedli rozdíly mezi nimi a nevězněnými osobami. Vězni mají sníženou sebekontrolu, nižší toleranci k chování ostatních lidí, nižší odpovědnost za svoje chování, vyšší impulzivitu, jsou méně přátelští a vyspělí, mají pocit nadřazenosti a více se soustředí na sebe. Mezi faktory lze zavést i sníženou úroveň komunikačních schopností, která je dána především dědičností než učením. I přes to je však velmi těžké určit odlišení biologických kořenů od vlivu rodiny a jiného prostředí, jelikož špatné chování mohou mít za následek nevhodné podmínky, ve kterých osoba vyrůstala, nebo kde se právě nachází, či mohou být projevem vrozené dispozice.³⁰

Kriminální chování je rozdílné i jedná-li se o pohlaví. Ve všech společnostech a všech dobách se dle dostupných statistik, jak již bylo zmíněno, dopouštějí trestných činů

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 27–30.

²⁹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 31–32.

³⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 31–33.

více muži než ženy. Hlavní rozdíl je přisuzován mužskému hormonu testosteronu, který působí na fungování mozku. Muži mají také vyšší vrozenou agresivitu, jež může být také způsobena tímto hormonem. Za příčinu vyšší kriminality u mužů lze považovat i to, že ženy jsou ze strany společnosti více pod kontrolou, tudíž muži mají větší příležitost provést trestný čin.³¹ Kriminalita u žen je také typická spíše v podobě spolupodílení nebo jako pomocnic mužů, což znamená, že jsou ovlivněny muži a trestný čin není jejich přímou motivací. Odlišnosti se nicméně mění podle dané společnosti a kultury.³²

4.2.2 Kriminalita a osobnost

Hlavní rozdělení osobností spojené s rizikovým chováním, je vymezeno následovně:

- utlumený typ osobnosti (úzkostný),
- socializovaný typ osobnosti (sociálně agresivní),
- nesocializovaný typ osobnosti (psychopatický),
- nevyzrálý či nedostačující typ.³³

Vznik kriminálního jednání lze chápat jako odpověď na vnitřní neklid, který pramení z neustálého přizpůsobování se sociálně komfortnímu jednání, z něhož se může vyklubat trestný čin. Jedná se převážně o mentálně slabší jedince, kteří konají bez ohledu na to, jaký má jejich čin důsledek. Naopak může také pachatel prostřednictvím trestného činu realizovat svoje potřeby dramatických prožitků, které mu přinášejí potěšení, protože tím působí bolest někomu jinému než sobě.³⁴

Veřejnost i masová média mají o typické kriminální osobnosti předsudky. Je však důležité rozlišit, zda se jedná o osoby, které byly z trestné činnosti usvědčeny či osoby, které

³¹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 33.

³² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4. s. 113.

³³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 60.

³⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 73.

jednají proti zákonu. Skupina osob skutečné kriminality je mnohonásobně vyšší než skupina objasněné kriminality.³⁵

Mezi často zkoumaný znak osobnosti kriminálního chování jak u mládeže, tak dospělého jedince, je *impulzivita*. Tento znak souvisí se syndromem hyperaktivity a poukazuje na preferenci okamžitého uspokojení před uspokojením vzdáleným. Osoby jednající podle své impulzivity mají méně realistická očekávání do budoucna než osoby respektující zákon. Dalším znakem osobnosti v souvislosti s kriminálním chováním je *sebehodnocení*. Delikventní jedinci mají zpravidla potřebu nevážit si sami sebe a hodnotit se negativně. Tento znak se projevuje už v dospívání a ovlivňuje jejich celý život. U menší skupiny osob s delikventním chováním se naopak projevuje neskutečně zvýšené sebehodnocení, a to kvůli vysoké agresivitě.³⁶

4.2.3 Kriminalita a agresivita

„Agresivita – útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.“³⁷

„Agrese – výpad nebo útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“³⁸

Tyto dva pojmy jsou velmi často zaměňovány, i když má jiný význam. Agresivita je charakteristickým znakem osobnosti jedince a lze ji definovat jako dispozici k agresivnímu chování. Agresivitou je vybaven každý jedinec, ale pouze do určité míry. Osoba, která má zvýšenou agresivitu, je náchylnější v určitých situacích jednat agresivně i přes to, že se jí snaží ovládat, protože ji ovlivňuje v mezilidské komunikaci. Tyto osoby jsou více urážlivé,

³⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 51–53.

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 55–56.

³⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9

³⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9.

vztahovačné a komunikace s nimi bývá velmi náročná. Okolí je mnohdy považuje za nebezpečné. Obráceně osoby s menší mírou agresivity jsou schopny ve vypjatých situacích kompromisu, dohody a není problém s nimi jakkoliv komunikovat. V přiměřené míře je agresivita prospěšná, protože posiluje autoritu a sebevědomí.³⁹

Agrese je projevem agresivity v chování jednotlivce. Lze ji považovat za narušení práv jiného člověka či asertivní chování, což znamená prosazování si vlastních názorů. Agrese je také považována za jednání, jež má ublížit jiné osobě. Vyjma fyzické agrese může docházet k psychickému či emocionálnímu zranění, jako je vyhrožování, zastrašování nebo zostuzení. *Zhoubná (maligní) agrese* je formulována jako vyhledávání záliby v ubližování jiným lidem, kdy se stává vyloženě potěšením jedince ubližovat ostatním. Velkou roli představují sociokulturní tradice, protože to, co je v jedné zemi považováno za normální, může být v jiné zemi považováno za velmi silnou agresi.⁴⁰

Agrese se dělí na několik kategorií, avšak mezi ty nejčastější patří **agrese emocionální**, která je provázena silným emočním napětím nashromážděným kvůli negativním prožitkům jedince. Do tohoto napětí spadají dlouhotrvající hádky s milujícími osobami a negativní střetnutí s rodiči, přáteli nebo učiteli. V tomto případě emocionální agrese propuká spíše jako následek negativních pocitů, nashromážděných stresovými situacemi. Typickým tělesným projevem této agrese jsou zatnuté pěsti a zrychlený dech. **Frustrační agrese** zabraňuje člověku dosáhnout určitého cíle. To v něm vyvolává negativní emoci (hněv), což má za následek agresivní chování. Tato agrese je spojována s frustrací, která může být například způsobena nedostatečnou podporou a oceněním dítěte. Frustrační agrese se projevuje převážně u dětí vychovávaných liberálním a rozmazlujícím způsobem. Děti jsou zvyklé, že mají vše povoleno a vše jim patří, což nevytváří přirozené hranice vůči ostatním dětem a hlavně vůči nim samým. **Agrese instrumentální** se dále dělí na žádoucí a nutnou instrumentální agresi. Agrese instrumentálně žádoucí se kompletně odlišuje od výše zmíněných agresí. Jedná se o předem promyšlenou a cílenou agresi. Typickým příkladem je loupež, kdy je osobě nezáleží na tom, jaké bude mít loupež následky a chce pouze dospět k vypracovanému záměru za každou cenu. Agrese instrumentální je obranou

³⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9.

⁴⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9–10.

před agresí žádoucí. V případě dětí ve školním prostředí se tyto děti pouze brání, ale veškerá vina se svede na ně, jelikož reagují agresivně.⁴¹

4.2.4 Kriminalita a média

Vliv médií společnost a kriminalitu velmi ovlivňuje. Média jsou hlavním aktérem vytváření okruhu veřejné komunikace a ovlivňují posudky a interpretaci témat, která jsou v nich představena. Média mají tři základní funkce, jimiž jsou informační, zábavní a reklamní. Se všemi se osoby setkávají téměř denně, avšak informační funkce je nejvíce spojená s kriminalitou.⁴²

Kriminalita zasahuje citlivé oblasti života, zdraví a majetku, a je proto vnímána jako násilná, mnohdy není v souladu s mravností, jestliže se podílí na zneužívání dětí či týrání zvířat. Je tak spojena s emocionální složkou jedince a je-li prezentována v audiovizuálním formátu, působí dvojnásobně.⁴³

Zastoupení kriminality v zábavních produktech médií je velmi populární. V hlavním obsahu tuzemských soukromých vysílacích stanic jsou kriminální žánry silně zastoupeny. Někteří pachatelé a jejich agresivní chování je mnohdy inspirací pro televizní filmy nebo seriály.⁴⁴ Filmový zločinec je v nynějších filmech a seriálech často idealizován a obsazován populárními herci. I přes to, že se jedná o skutečné příběhy zločinců, kteří například zabili řadu lidí nebo uskutečnili několik loupežných přepadení, jsou tyto filmy a seriály oblíbené. Naopak skuteční pachatelé aktuálně spáchaných trestných činů jsou v mediálních zpravodajstvích prezentováni jako bestiální.⁴⁵

Televizní násilí je provázeno třemi efekty. Prvním je *efekt agresora*, kdy se sledováním násilí zvyšuje míra agresivního chování a jsou napodobovány trestné činy. *Efekt oběti* zkresluje vnímání reality a divák má obavu, že bude obětí trestného činu. Poslední je

⁴¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5. s. 31–38.

⁴² VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0. s. 13.

⁴³ VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0. s. 14.

⁴⁴ VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0. s. 14–15.

⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X. s. 105–106.

efekt desenzibilace, kdy si divák začíná na násilí zvykat a tím se u něho projevuje bezohlednost a lhostejnost. Samotné sledování násilí není podnětem pro agresivní chování, ale může jej posilovat a prohlubovat.⁴⁶

Sdělovací prostředky jsou moderním nástrojem, jak předat informace z celého světa v krátkém čase velkému počtu příjemců. Umožňují širokou škálu informací, avšak závisí na kulturních, náboženských, společenských a komerčních podmínkách. Jsou sdělovány informace, které si příjemce nemůže vždy potvrdit, poněvadž nemá dostatek věrohodných zdrojů. To má za následek tzv. *Bystřický paradox*, jenž ve společnosti vyvolává nedůvěru vůči médiím. Trestné činy zařazované do médií jsou vybírány podle jejich atraktivnosti hlavně kvůli tomu, aby se navýšila sledovanost komerčního média. Mezi hlavní motivy a očekávání mediálních prožitků se zahrnuje snižování osobní nejistoty, získávání informací a rad, pocit spojení s ostatními lidmi, únik od problémů a vyplnění času a zážitek emocionálního uvolnění.⁴⁷

4.3 Historie českého vězeňství

V polovině 19. století dochází na území habsburské monarchie, včetně Čech, Moravy a Slezska, ke znárodnění vězeňství a soudnictví. Dále se také rozvíjí vzdělávání vězňů, především těch mladistvých a sociální pomoc, poskytována dobrovolnými spolky. Odstupňovanost zločinů, přečinů a přestupků byla rozdělena podle trestního zákona č. 117/1852 ř.z. a dělila se na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Hlavním rozdílem mezi tímto trestem odnětí svobody byl v odívání, stravování, poutání a zařazováním vězňů do pracovní činnosti.⁴⁸

Částečně výkon trestu probíhal v samovazbě nebo ve společné cele i s ostatními vězni. Vězni byli selektováni podle stupně zločinnosti a dosažené nápravy do tzv. kázeňských tříd, které byly přidělovány dle zasloužených výhod. Jednalo se například o návštěvy, dopisování nebo nákup zboží. Veškeré chování a činnost trestanců se řídily podle domácího řádu, kdy jeho nedodržení bylo kázeňsky trestáno. Mezi nejpřísnější tresty patřila

⁴⁶ VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0. s. 27.

⁴⁷ VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0. s. 47–48.

⁴⁸ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

samovazba, temnice, tvrdé postele či půst. Řízení mužských i ženských trestních ústavů měly na starosti ženské řeholní řády, kdy představená řádu rozhodovala společně s inspektorem ústavu o tom, kdo bude mít na starosti službu dozorců. Až do vydání zákona č. 16/1914 ř.z., o sboru stráže vězeňské, byly trestní ústavy střezeny vojskem. Nad výkonem trestu dělal dozor komisař, státní zástupce a na nejvyšším stupni generální inspektor pro vězeňství.⁴⁹

Základními povinnostmi vězně bylo navštěvování bohoslužeb, ať už se jednalo o katolické, evangelické nebo židovské. Dále vykonávat přiřazenou práci a negramotní, či nedostatečně vzdělaní vězni do třiceti pěti let, byli povinni navštěvovat školní vyučování.⁵⁰

V roce 1918 po vzniku Československé republiky byl z rakouské monarchie přejat justiční a vězeňský systém, kdy byla zdokonalena legislativní úprava, organizace a správa vězeňství. Také se zlepšoval progresivní výkon trestu, který byl založen na zmírňování vězeňského režimu v návaznosti na průběh nápravy trestanců rozdělených do tří tříd. V roce 1928 existovalo v Československé republice šest mužských věznic a jedna ženská věznice. Mužské věznice se nacházely v Plzni, Leopoldově, Kartouzech, Ilavě, Mírově a Mikulově a byly rozděleny na věznice pro prvotrestance, polepšitelné a nepolepšitelné trestance, dále na věznice pro nemocné a invalidní trestance a v neposlední řadě existoval ústav pro mladistvé do 20 let. Ženská věznice společně s oddělením pro mladistvé se nacházela v Řepích u Prahy. Veškerou kontrolu nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři, což byli příslušní okresní prokurátoři a občanští kontroloři, kteří se skládali z poslanců Národního shromáždění. Od roku 1921 prováděli kontrolu také úředníci ministerstva spravedlnosti a celkové vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným orgánem na ministerstvu spravedlnosti, který spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství.⁵¹

V roce 1939 po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byl zachován všechn justiční a vězeňský systém, včetně základní legislativy, organizace a správy vězeňství. Každá norma, jež byla vydána protektorátní vládou, však musela být schválena říšským protektorem. Pověřenec Úřadu říšského protektora dohlížel na spolupráci a činnost ministerstev s německými úřady. Orgány nacistické okupační správy měly kompetenci k využití trestnic

⁴⁹ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵⁰ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵¹ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

a soudních věznic pro potřeby německé justice a tajné státní policie neboli gestapa. Z těchto důvodů bylo obvyklé, že české protektorátní vedení mělo na starost běžný provoz věznic, a naopak říšské vedení využívalo věznice pro vyšetřovací účely gestapa. Protektorátní personál správy ve věznicích musel složit slib vůči věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi společně se zkouškou z německého jazyka.⁵²

Po osvobození Československa od německých okupantů rozhodovaly o umístění do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Ke konci roku 1945 se řízení a správa soudních věznic společně s trestními ústavy vrátila plně do pravomoci ministerstva spravedlnosti. Následně na to začaly Mírové lidové soudy odsuzovat nacistické zločince, zrádce, a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. Dekret prezidenta republiky č. 126 zřizoval zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a trestních ústavech k zařazování odsouzených, především Němců, s trestem odnětí svobody na pět let. Tyto oddíly byly využívány pro odstraňování válečných škod na veřejných budovách a komunikacích a obnově národního hospodářství. Roku 1948 vzniká nová kategorie na základě zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, do níž spadali protistátní vězni, kteří měli podle vězeňského řádu daleko více omezení než kriminální vězni. Dle zákona č. 321/1948 Sb. o uniformovaném Sboru vězeňské stráže došlo k úpravě tehdejšího vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti.⁵³

Na začátku roku 1953 nově celý vězeňský systém patřil pod ministerstvo národní bezpečnosti, které ke konci roku zaniklo a působnost převzalo ministerstvo vnitra. V tomto roce byl také vydán Řád nápravných zařízení, který podle vzoru Sovětského svazu ustanovil strukturu tzv. nápravných zařízení. Jednalo se o šest typů zařízení, která byla rozdělena podle stupně střežení a omezení. V jednotlivých typech zařízení se následně trestanci rozdělovali podle povahy a závažnosti přestupků. Roku 1955 byl vydán Řád pro nápravně pracovní tábory, jenž byl vytvořen také dle vzoru Sovětského svazu a vymezil čtyři typy táborů k využívání vězeňské práce. Trestanci byli dle jednotlivých kategorií odlišně ubytováni a zaměstnáni. Nejpřísnější podmínky výkonu trestu dostávali tzv. *třídní nepřátelé*, kteří vykonávali trest v nepřísnejších podmínkách a zároveň byli zařazeni do velmi namáhavé,

⁵² *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵³ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

ale málo placené práce. Veškerou kontrolní a inspekční činnost nad věznicí mohli realizovat pouze funkcionáři správy nápravného zařízení a příslušní prokurátoři.⁵⁴

Od poloviny šedesátých let začal být československý vězeňský systém z hlediska mezinárodních požadavků nezvládnutelný, a proto byl vydán na doporučení OSN zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Dle tohoto zákona začaly soudy zařazovat odsouzené do třech nápravně výchovných skupin. Do první skupiny spadali prvotrestanci, kteří byli společensky nejméně nebezpeční. Druhou nápravně výchovnou skupinou byli prvotrestanci za závažnější trestné činy a ti, kteří v posledních 10 letech spáchali úmyslný trestný čin. Do poslední a třetí skupiny byli odsouzeni pachatelé společensky nejzávažnějších trestných činů, včetně trestných činů proti republice (teror, záškodnictví, vlastizrada atd.). Dle uvedeného nového zákona mohli nově ve věznicích začít pracovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci na pozicích vychovatelů, sociálních pracovníků, pedagogů nebo psychologů. Roku 1968 bylo vězení přearžováno z působnosti ministerstva vnitra do pravomoci národních ministerstev spravedlnosti. Výzkumný ústav penologický, sídlící v Praze, se začal zabývat studiem osobnosti pachatele a jeho možné nápravy. Tento ústav byl však na základě normalizačních opatření ze začátku osmdesátých let zrušen. Kontrolu nad věznicemi prováděla správa Sboru nápravné výchovy, společně s okresními a krajskými prokurátory.⁵⁵

Důsledky normalizace se týkaly i vězeňství, a proto koncem roku 1989 došlo k udělování amnestie za trestné činy proti republice a další vybrané trestné činy a ke dni 8.12.1989 bylo propuštěno 52 vězňů. Dne 1.1.1990 vyhlásil nový prezident Václav Havel velmi rozsáhlou amnestii, kdy bylo z celkového počtu 22 000 vězňů zhruba 16 000 osob propuštěno. Změny se týkaly i trestu smrti, jenž byl daného roku zrušen, a namísto toho byl zaveden doživotní trest. V roce 1992 byl podle Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, vydán zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráž, který naprosto změnil celou organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Nově vznikly také 3 skupiny zaměstnanců, jež byly rozděleny na vězeňskou a justiční stráž (ta sloužila k ochraně výkonu justice) a správní službu s civilními zaměstnanci v pracovním poměru dle Zákoníku práce. Kontrolní činnost provádělo ředitelství Sboru nápravné

⁵⁴ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵⁵ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

výchovy a komise pro vězeňství České národní rady. Dozorová činnost prokurátorů kompletně zanikla prokuraturou na státní zastupitelství.⁵⁶ Roku 1989 měl odbor vnitřní ochrany osm tabulkových míst. Jeho organizační struktura zahrnovala náčelníka, zástupce náčelníka, sekretářku, jednoho analytika, jednoho vyhledavatele, dva referenty pro řízení operativní práce ve výkonu trestu a jednoho referenta pro řízení operativní práce ve vazbě.⁵⁷

Dne 1.1.1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a vznikla Vězeňská služba České republiky, která nebyla ovlivněna politickými stranami, byrokracií a neúměrnou centralizací. Činnost vězeňské služby zajišťoval generální ředitel, jenž byl zároveň jmenován ministrem spravedlnosti. Pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic byly zesíleny, hlavně v oblasti ekonomické a personální. Byl nově vydán zákon č. 194/1994 Sb., který obměnil zákon č. 59/1956 Sb. o výkonu trestu a odnětí svobody a měl zajišťovat dostatečnou humanizaci a odborné zacházení s odsouzenými. Dle nové úpravy zákona došlo také k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O odsouzeném a jeho umístění do těchto zařízení rozhodoval soud. Vnitřní kontrolní činnost ve vězení mělo na starosti ředitelství vězeňské služby ČR a odbor generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Veškerý dohled nad výkonem vazby a trestu zaopatřovali státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a OSN.⁵⁸

4.3.1 Proces československého vězeňství

V dobách Československa bylo typické odsuzovat osoby pouze na základě jejich názoru a projevu. Věznice byly ve špatných hygienických podmínkách, přeplněné, bez dostatečné stravy a lékařské pomoci. V těchto podmínkách nemohlo docházet k dostatečné nápravě vězňů, jelikož se jednalo hlavně o zdroj levných pracovních sil pro vybrané podniky.⁵⁹

Samotné cely věznic byly zřizovány pro maximálně 30 lidí, ale i přes to byly tyto kapacity mnohonásobně překročeny. Okna netěsnila, tudíž zima byla pro vězně noční můrou, jelikož měli k dispozici pouze dvě pokrývky. Jejich oblečení se skládalo z košil,

⁵⁶ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵⁷ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000. ISBN 80-902885-0-2. s. 23.

⁵⁸ *Historie vězeňství* [online]. Praha: vscr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.

⁵⁹ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 9.

spodků, vest, sak, kalhot, čepic, bot a ponožek, jestliže měli vlastní. V létě se nesměli vězni svlékat, a naopak v zimě jim bylo zakázáno nosit navíc kabát, šálu a rukavice (ty byly možné pouze na lékařské povolení). Každý den se museli zúčastnit hodinové vycházky, z toho vycházka trvala půl hodiny, patnáct minut se jednotvárně pochodovalo a zbylých patnáct minut se jednotvárně cvičilo. Během vycházek byl zákaz jídla, pití a kouření. Co se týkalo kultury, tak vězeň nemohl vlastnit žádnou knihu, televize byla pouze v kulturní místnosti a noviny se vyskytovaly pouze v omezeném množství a bylo nutné je zaplatit z kapesného vězně. Každý týden se vězni museli zúčastnit politického přehledu tisku, kde jeden z odsouzených četl články z denního tisku, zaměřené na různé politické aktuality. K dispozici byla základní škola, kde si mohli negramotní a pologramotní vězni dokončit znalosti na úrovni 9. třídy základní školy. Lékařská péče byla nedostačující, jelikož nebylo dostatek léků a téměř z veškerých onemocnění se musel vězeň vyléčit svépomocí sám.⁶⁰

Co se týkalo stravování, tak k tomu sloužily stravenky, které byly rozděleny na základní stravenku pro neplniče výkonných norem, kdy bylo jídlo bez masa a přídavku. Další byla pro plniče výkonných norem, kde byl menší výdělek a maso v tomto případě bylo kráceno na polovinu a přídavek byl složen z jednoho vejce a džemu. Pro plniče výkonných norem s normálním výdělkem maso kráceno nebylo a přídavkem byly dvě vejce natvrdo a tavený sýr. Poslední skupinou byli vězni, kteří splnili tři měsíce po sobě výdělek 2 200 Kč (bez přesčasů a příplatků). U této skupiny byl jako klasický přídavek podáván kousek salámu, džem nebo sýr a ve výjimečných případech i jablko. Maso bylo vězňům podáváno pouze dvakrát týdně, zředěné mléko naopak pouze jedenkrát týdně půl litru. Těstoviny, brambory, hrách nebo rýže bývali typickou večeří. Na snídani vězni dostávali suchý a starý chleba, s trochou bílé kávy z náhražky.⁶¹

Na návštěvy rodinných příslušníků měl vězeň nárok pouze jednou za deset měsíců. Před návštěvou se vězeň musel převléknout do nového a čistého obleku a prádla, které však po konci návštěvy musel vrátit nazpět. Projev během návštěvy musel být srozumitelný, vězeň se nesměl s návštěvou dotýkat a ani nic dostat. Před i po návštěvě vězni podstupovali důkladnou a nepříjemnou osobní prohlídku. Dopisy vězni mohli posílat pouze jednou za tři týdny ve formátu A4, kdy byl text přísně kontrolován a jeho témata byla striktně vymezena.

⁶⁰ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 105–109.

⁶¹ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 104–110.

Vězeň mohl psát pouze o rodinných záležitostech, nikoliv o věznicích a o tom, jak to tam fungovalo. Balíčky vězňi směli dostávat jednou za deset měsíců (maximální hmotnost byla 2 kg). I balíčky byly přísně kontrolovány a mnohokrát i znehodnoceny, například čaje se zabavovaly, cigarety vysypávaly a konzervy propíchnávaly.⁶²

Vězňi za dob Československa pracovali ve vězení v nepříznivých podmínkách a za minimální mzdu. Práci nemohli nikdy odmítnout, protože by se dopustili dalšího trestního stíhání a byli by odsouzeni k další letům ve výkonu trestu (maximálně pět let). Tyto osoby se stávaly pro společnost spíše přítěží, protože odcházeli z vězeňské práce psychicky a mnohdy i fyzicky narušeni.⁶³ Vězňi byli rozdělováni do oddílů a ubytováni podle pracovišť. Veškerá pracoviště byla pod přísným dohledem dozorců spolu s civilními mistry a brigádyry, kteří byli také vězňi. Mezi typická pracoviště patřila mechanika, výroba automobilových součástek, výroba dětských kočárků, stanů nebo třeba vánočních ozdob a suvenýrů. Před prací ve vězení museli vybraní vězňi strávit záuční dobu, pro vybrané profese. Jednalo se například o brusiče skleněné bižuterie nebo třídění odpadků a záuční doba trvala ve většině případů týden. Na každém pracovišti na vězně dohlížel jeden vězeň-brigádýr, který měl povoleno fyzicky napadat nové vězně, kteří práci nechápali dostatečně rychle. Brigádýr napadal vězně velmi často, protože tím vzrostl v očích dozorců a mnohdykrát mu bylo zajištěno i předčasné propuštění nebo určité výhody. Po ukončení týdenní záuční doby předstupovali vězňi před komisi, která povolovala vězňi pracovat. Komise se skládala ze dvou civilních mistrů, dozorce, náčelníka pracovní výchovy a příslušníků nápravné výchovy. Následně byli předvedeni do kanceláře mistra, měli složit teoretickou stránku práce a odpovědět mistrovi na otázky týkající se technologie a pracovních postupů. I přes to, že vězňi neměli dostatečné vědomosti, mistr jim téměř ve všech případech práci povolil. Poté museli vězňi podepsat protokol o složení zkoušky, kde se zaručovali, že budou vyrábět kvalitní výrobky a plnit normy. Poněvadž jejich záuční doba byla krátká a vězňi neměli možnost se dostatečně na práci připravit, odmítali tento protokol podepsat. Ti, kteří toto odmítli, byli odváděni do vedlejších místností a pomocí násilí přesvědčováni o podepsání protokolu. Po podepsání se stali odborně zaškolenými pracovníky a veškerá odpovědnost padala na ně. V prvním dni práce museli splňovat alespoň

⁶² GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 110–111.

⁶³ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 10.

70 % z výkonové normy, v následujících dnech se výkonová norma zvedla o 10 %, takže čtvrtý den práce musel vězeňský pracovník plnit celých 100 % své práce. Tato představa byla mnohdy velmi nereálná, a proto docházelo k velmi častým kázeňským trestům.⁶⁴

Dle uvedených zdrojů pracoviště odpovídaly hygienickým normám, ale ve skutečnosti tomu tak nebylo. Vězňům nebyly ve většině případů poskytnuty základní pomůcky, které ke své práci potřebovali, a proto docházelo k velmi častým zdravotním problémům. Mezi nejčastější patřila plísňová onemocnění a přiotrávení. Vězni pracovali na pracovišti, kde se denně setkávali s naftou, chemikáliemi a ropnými výrobky. Z celkového výdělku jim bylo vypláceno kapesné ve výši pěti procent. Kapesné se vyplácelo ale pouze z každé stokoruny, tudíž nezáleželo na tom, zda si člověk vydělal 1 600 Kčs nebo 1698 Kčs, jeho kapesné bylo v obou případech 80 Kčs. Docházelo však i ke snížení kapesného kvůli potrestání vězně. Sedmdesát procent ze mzdy šlo na náklady výkonu trestu a zbývající částka se rozdělila mezi exekuční pohledávky, úložné a výživné.⁶⁵

Kázeňské tresty byly rozděleny na lehčí a těžší. Mezi lehčí trest patřila důtka nebo zákaz přijetí balíčku a u těžších trestů docházelo k umístění do uzavřeného oddělení, ale vždy až po pracovní době. Před vstupem do tohoto oddělení byl vězeň svlečen donaha, podstoupil ponižující prohlídku (otvíral ústa, dělal dřepy nebo ukazoval chodidla), potom převlečen do tepláků a doveden do cely. V cele bylo 8 vězňů, kteří spali na posteli bez matrací, byla tam pouze jedna žárovka a kohoutek se studenou vodou, záchod. Také docházelo k uzavírání vězňů do celodenního uzavřeného oddělení nebo samovazby. V těchto případech vězni nepracovali a byli pouze v celách. Jejich strava byla výrazně omezena, a i přes to se za tyto pobyty účtoval nadstandardní poplatek (denně stál pobyt 50 Kčs). Jako vedlejší a neformální trest byl pro vězně spánek. Každý vězeň měl nárok na osmihodinový, nerušený spánek, avšak vězni se v celách střídali kvůli pracovní směně, a tak se navzájem budili a rušili. Dozorci také naschvál vězně probouzeli zavírajícími ocelovými dveřmi. Mezi další omezení vězně patřilo povinné stříhání dohola nebo několikrát ročně hromadné prohlídky, kdy dozorcí prohledávali veškerá místa v celách, včetně oblečení

⁶⁴ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 126–128.

⁶⁵ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 112–117.

věznů. Za ztráty věcí nebyl nikdo zodpovědný a vězni museli po jejich prohlídkách veškeré zpřeházené věci uklidit.⁶⁶

Lékařská péče byla ve vězení velmi neprofesionální. Lůžková část se využívala pouze pro vězně, kteří měli horečky a zbytek onemocnění se léčil ambulantně nebo vůbec. Jakmile vězni horečka klesla, byl označen za schopného a poslán zpět do cely. Na ošetřovnu se vězni zpravidla dostali až po druhé návštěvě lékaře nebo až v případě, kdy zkolabovali. Hlavní prací lékaře totiž bylo snižovat počet práce neschopných na minimum. Vězni tak mnohdy přecházeli onemocnění jako je angína nebo zápal plic. Úrazy, které vznikly na pracovištích lékaři označovali jako sebepoškozování, což mělo za následek kázeňský trest. Aby se vězni k lékaři vůbec dostali, museli se objednávat, zpravidla na začátku týdne s tím, že návštěva byla ve středu. Vězni lékaře navštěvovali převážně po nočních pracovních směnách, takže místo spánku čekali i několik hodin v čekárně. Lékař mohl také vězně odmítnout ošetřit například z důvodu, že není řádně oholen. Preventivní kontroly se nevyskytovaly téměř vůbec i přes to, že docházelo minimálně dvakrát ročně k hromadnému onemocnění žloutenkou (hlavně kvůli špatné vodě, stravě a homosexualitě). Zubař ve věznicích nebyl k dispozici, tudíž si vězni navzájem zuby trhali, poněvadž vlivem špatné stravy a nevhodných pracovních podmínek docházelo k jejich vypadávání nebo jejich drolení. Téměř žádné léky a vitamíny nebyly ve vězení k dispozici. Jedinými ordinovanými léky byl penicilin, acylpyrin, živočišné uhlí a alnagon.⁶⁷

Hlavní rozdělení věznů v době socialistického Československa bylo na ty, kteří jsou vězněni pro své kriminální chování nebo z politického důvodu. Do politické příčiny se řadily například konflikty se státní mocí, hanobení, pokusy o útoky ze země, ale i pobuřování. Mezi politické vězně lze zařadit i tzv. *vězně pro přesvědčení*, kteří byli ve výkonu trestu za nenásilný politický, lidskoprávní, kulturní, náboženský nebo kriminální projev. Dál do této skupiny patřily i osoby, které byly odsouzeny za jejich způsob života, jenž v mezinárodních zásadách nebýval trestán. Mezi odhady politických obětí nespravedlivého politického systému se vyměřovalo zhruba deset procent z celkového stavu věznů. V této

⁶⁶ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 112–117.

⁶⁷ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 136–139.

době se však oficiálně nezveřejňovaly žádné statistiky o soudnictví nebo vězeňství, natož o tom, kdo byl uvězněn z politického důvodu.⁶⁸

Dle neveřejných statistických ročenek Generální prokuratury ČSSR bylo v roce 1984 odsouzeno 39 253 osob. Toto číslo však není úplně platné, protože zahrnuje i osoby, které opustily republiku, tudíž byly odsouzeny v nepřítomnosti. Do této statistiky patří i vězni, kteří byli vězněni za projevy svého přesvědčení. Průměrná délka trestu byla v Československu jeden rok, dva měsíce a jednadvacet dní (nezapočítává se úmrtí, milost, upuštění od trestu, přerušování trestu nebo obnova řízení).⁶⁹ Dlouhodobý pobyt ve vězení člověka velmi poznamená a může ho dovést až k sebepoškozování nebo sebevraždě. Ve výkonu trestu docházelo běžně k intrikám, prostituci a znásilnění. Tyto důvody měly za následek, že se vězni pokusili zabít s tím, že několika se to i povedlo (převážně oběšením, ale také polykáním kovových předmětů nebo vypitím žiraviny). Některé sebevraždy byly neúspěšné a vězni potom zůstávali s fyzickými i psychickými následky.⁷⁰

Výstupní oddělení bylo pro vězně zřizováno kvůli jejich adaptaci do občanského života. Do oddělení byli umísťováni vězni s delšími tresty, pravidelně tři a více let. Nejednalo se však o pomoc, jak se na první pohled zdálo, ale spíše o trest. Vychovatelé do těchto oddělení posílali vězně naschvál, aby jim znepříjemnili jejich poslední čas ve vězení. Režim byl naprosto stejný jako v ostatních odděleních, jen vězni vykonávali převážně úklidové práce. Před propuštěním vězeň prošel lékařskou prohlídkou a pohovorem se sociální pracovníci, kdy si následně mohl hledat práci přes inzeráty v novinách. Dva měsíce před připuštěním mohl zažádat o povolení k růstu vlasů.⁷¹

Eva Kantůrková, jedna z československých vězeňkyň popisuje vězení jedním slovem – zápach. Nepříjemný pach doprovázel každý metr věznice, jelikož vězení nebylo vybaveno dostatečným počtem oken. V pokoji, kde měli být dva vězni, byli tři a kde čtyři, tak tam bylo vězňů šest. Zápach věznice se nesl ve vlasech, kůži, šatech, matracích i přikrývkách. Nedostatečný vzduch spolu s nemytými těly a zápachem ze špatného jídla měl za následek vznik nemocí a hypoxii, což je nedostatečné okysličení těla. Také docházelo

⁶⁸ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 14–18.

⁶⁹ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 15–17.

⁷⁰ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 117.

⁷¹ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 114–115.

k znevýhodňování člověka, protože se k nim zaměstnanci věznice chovali nepřiměřeně a s velkým opovržením.⁷² Bývalý československý vězeň Jiří Wolf upozorňuje na velké nepříjemnosti, které každého vězně v dobách Československa doprovázely. Místa v celách byla přeplněna o sto procent, v nepřijatelných životních podmínkách. I jeho věznici doprovázel nepříjemný zápach, udavačství a homosexualita mezi vězni byla na denním pořádku. Vězni, kteří se rozhodli psát dopis domů svým blízkým, měli zakázáno uvádět, jak věznice doopravdy funguje a pouze ji vychvalovat. Trpěli hladem a byli velmi často fyzicky i psychicky napadáni.⁷³

Pobyt v československém vězení byl pro mnohé velmi nepříjemným zážitkem a mnohdy skončil tragicky. Docházelo k utlačování příbuzenských i občanských vazeb ze strany státu. Stát se snažil v komunistickém režimu deformovat sounáležitosti mezi státem a rodinou, což se mu také dařilo, jelikož totalitní politické praktiky nakonec ovlivnily československou společnost jako celek.⁷⁴

4.4 Systém vězeňství v České republice

Vězeňský systém spravuje Vězeňská služba České republiky. Systém vězeňství je rozdělen na vazební věznice, které slouží pro výkon vazby a věznice, jež zahrnuje výkon trestu odnětí svobody, dále také detenční ústavy, sloužící pro výkon zabezpečovací detence.⁷⁵ V současné době je v České republice celkem 35 věznic, z toho je 10 vazebních a 25 určených pro výkon trestu odnětí svobody. V České republice jsou dva detenční ústavy, kdy jeden je součástí věznice v Opavě a druhý věznice v Brně, což lze vidět na obrázku č. 1.

⁷² GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 20–30.

⁷³ GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0. s. 51–60.

⁷⁴ KOPELENTOVA REHAK, Jana. *Czech Political Prisoners : Recovering Face*. Minneapolis: Lexington Books, 2012. ISBN 9780739176344. s. 132.

⁷⁵ *Organizační jednotky* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2021 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.vs-cr.cz/organizacni-jednotky>.

Obrázek č. 1 – Mapa organizačních jednotek Vězeňské služby

Zdroj: vscr.cz

Koncepce vězeňství do roku 2025 uvádí, že právní rámec upravující systém vězeňství v České republice, vychází z Ústavy ČR. Systém je velmi rozsáhlý, avšak mezi hlavní patří především zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 55/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Mimo jiné je nutností respektovat mezinárodněprávní závazky České republiky, zvláště Evropský soud pro lidská práva, standardy plynoucí z Evropských vězeňských pravidel. Dále také Výbor proti mučení, Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a Veřejný ochránce práv.⁷⁶

⁷⁶ Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. Praha: vscr.cz, 2016 [cit. 2022-02-12]. s. 153. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

4.4.1 Diferenciace věznic

Roku 2017 došlo ke změnám, kdy zůstaly pouze dva základní typy věznic:

1. s ostrahou,
 - mírný stupeň střežení,
 - střední stupeň střežení,
 - nejvyšší stupeň střežení,
2. se zvýšenou ostrahou.⁷⁷

Stupeň zabezpečení je určován dle vnitřních a vnějších rizik. Vnitřní riziko je míra rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na jednotlivou charakteristiku odsouzeného, kdy je zohledňována povaha trestného činu, nevykonaná ochranná opatření, případný průběh předešlých výkonů trestu a potencionální útěk. Vnější riziko naopak představuje riziko ohrožení bezpečnosti pro společnost.⁷⁸

Do věznice *s ostrahou a mírným stupněm střežení* jsou obvykle umísťovány osoby za nedbalostní skutky maximálně do 3 let trestu nebo za úmyslné skutky do 1 roku trestu, jestliže se nejedná o sexuálního násilníka, pachatele jiného násilí, prodejce drog nebo někoho, o kom vězeňská služba rozhodne jinak. Ve věznici *s ostrahou a středním stupněm střežení* jsou osoby rozděleny za nedbalostní trestné činy, s trestem nad tři roky, pokud vězeňská služba rozhodne jinak, nebo osoby za úmyslný trestný čin nepřesahující tři let. *Věznice s ostrahou a nejvyšším stupněm střežení* má na starosti všechny ostatní vězně, např. osoby, které jsou ve výkonu trestu na doživotí, nebo jim byl uložen trest odnětí svobody na dobu nejméně 8 let.⁷⁹

Trest odnětí svobody lze ukládat nanejvýš na 20 let, pokud se nejedná o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinné skupiny, či o výjimečný trest. Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává na základě vězeňského právního předpisu.⁸⁰

⁷⁷ *Obecný postup* [online]. Praha: vscr.cz, 2020 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/obecny-postup>.

⁷⁸ *Obecný postup* [online]. Praha: vscr.cz, 2020 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/obecny-postup>.

⁷⁹ *Typy věznic* [online]. Ostrava: obase.cz, 2017 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://obase.cz/kdyz-musite-do-vezeni/typy-veznic/>.

⁸⁰ *Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník* [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Dalším typem věznění je vazba. Ta bývá mnohdy přísnější než samotný výkon trestu i přes to, že osoby ve vazbě čekají na rozsudek a jsou brány jako nevinné.⁸¹

Každá věznice je však jedinečná a rozdílná od těch ostatních. V jedné věznici se například sprchují vězni třikrát týdně teplou vodou, naopak v jiné věznici mohou být rádi za teplou vodu dvakrát do týdne. Také co se jídla týče, se věznice v tomto směru rozcházejí, jelikož zatímco v jedné věznici mají vězni kuřecí stehno s hranolky, v druhé mají nedostačující jídla vařené nad otevřeným ohněm. Vězni, kteří se nacházejí v českých věznicích, mají málokdy stejné podmínky a kromě uvedeného oficiálního typu věznice, nemají nic společného. Pouze to, že jsou zavřeni za vysokými zdmi s lidmi, kteří na ně dohlíží. Každou věznici si lze představit jako malý stát ve státě s neproniknutelnými hranicemi.⁸²

4.4.2 Druhy trestů

V České republice jsou označení pro osoby v průběhu trestního stíhání následující:

- **podezřelý** – osoba, která se od okamžiku sdělení trestného činu podezřelá (zpravidla od prvního výslechu na Polici ČR až do rozhodnutí soudu) a lze ji za určitých situací zadržet i přes to, že u ní nebylo zahájeno trestní stíhání,
- **obviněný** – osoba u níž bylo zahájeno trestní stíhání,
- **obžalovaný** – osoba v případě hlavního líčení až do jejího skončení, kdy se rozhoduje, zda je osoba odsouzena nebo zproštěna rozsudku,
- **odsouzený** – osoba u které se rozhodlo na základě právní moci k jejímu odsouzení.⁸³

Obviněná osoba má právo uplatnit veškeré zákonné prostředky a způsoby obhajoby, zvolit si obhájce, podávat opravné prostředky a činit důkazní návrhy. Tato osoba má také právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které souvisí s její potencionální vinou. Nabízí důkazy spojené s jejím obviněním a taktéž má možnost před odpovědí nahlédnout do

⁸¹ *Typy věznic* [online]. Ostrava: obase.cz, 2017 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://obase.cz/kdyz-musite-do-vezeni/typy-veznic/>.

⁸² KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 20.

⁸³ *Obviněný* [online]. Praha: verejnazaloba.cz, 2019 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>.

písemných poznámek, které musí poskytnout vyslychající. Po skončení vyšetřování má nárok seznámit se s výsledky vyšetřování. Jestliže není s výsledkem spokojena, lze zažádat o přezkoumání postupu orgán, který se na trestním řízení podílel. Obviněný může také zažádat o opravné prostředky, jimiž je stížnost, odvolání, odpor, dovolání, návrh na obnovu řízení nebo podnět ke stížnosti pro porušení zákona. Naopak povinnosti, které musí obviněný podstoupit, je osobní a domovní prohlídka, dostavení se k výsledku, vydání důležité věci související s trestním řízením, vyšetření duševního stavu a odběr krve nebo jiného biologického materiálu.⁸⁴

Soud má na základě trestního zákona České republiky možnost ukládat za spáchání trestného činu následující tresty:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) propadnutí věci,
- f) peněžitý trest,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz držení a chovu zvířat,
- i) zákaz pobytu,
- j) zákaz vstupu na kulturní a jiné společenské akce,
- k) ztráta vojenské hodnosti,
- l) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- m) vyhoštění.⁸⁵

Většina trestů ukládaných v České republice jsou alternativními tresty a to kvůli tomu, že svou podstatou nahrazují ztrátu svobody. Alternativní tresty byly vytvořeny hlavně z důvodu dřívějšího přeplnění věznic, nedostatečnému účinku trestu a z důvodu nedostatečné nápravy a resocializaci vězňů. Díky zavedení alternativních trestů vzniklo ve věznicích více místa pro těžší zločince, došlo ke snížení nákladů na výkon trestu, veřejnost

⁸⁴ *Obviněný* [online]. Praha: verejnazaloba.cz, 2019 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vse-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>.

⁸⁵ *Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník* [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

se začala zapojovat do procesu resocializace pachatelů a došlo ke zvýšenému zájmu společnosti o způsobech zacházení s vězni.⁸⁶

Doba trvání alternativního trestu se musí shodovat se závažností spáchaného činu a dobou nepodmíněného trestu, jež byl pachateli uložen. Tyto tresty se často udělují v případech, kdy pachatel nespáchal závažný trestný čin a není velkým nebezpečným pro společnost. Alternativní tresty zároveň chrání i pachatele, jelikož prostředí vězení a ostatní pachatelé by na něho mohli mít negativní vliv a být podnětem ke vzniku kriminálního jednání.⁸⁷

Zajímavým trestem je *domácí vězení*, které může být stanoveno soudem až na dvě léta. Samotný trest musí být vykonáván vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného deliktu. Hlavní podstata domácího vězení je ta, že odsouzený se po celou dobu svého trestu zdržuje v určitém obydlí nebo jeho okolí ve stanoveném časovém období určené soudem. Výjimkou je však výkon povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb, v případě onemocnění nebo úrazu odsouzeného. Odsouzený tak vede téměř normální život, kdy může udržovat kontakt se svou rodinou a přáteli. V případě, že nedodrží kritéria stanovená soudem, hrozí mu místo domácího vězení udělení trestu odnětí svobody. Naopak při slušném chování může soud po jedné třetině, (nejméně však po 6 měsících) uloženého trestu domácího vězení, trest kompletně zrušit.⁸⁸ Domácí vězení kontroluje probační a mediační služba buď namátkově probačním úředníkem, nebo elektronickým kontrolním systémem, detekující pohyb odsouzeného.⁸⁹

Obecně prospěšné práce jsou stanoveny na základě závažnosti spáchaného činu a jedná se o situaci, kdy odsouzený provádí ve stanoveném rozsahu práce obecně prospěšné práce, jež se mohou zabývat kulturou, ochranou zdraví, ochranou životního prostředí nebo vzděláním. Poskytovatel obecně prospěšných prací může být kraj, obec, právnická osoba nebo stát. Délka trestu se pohybuje od 50 do 300 hodin, odsouzený ho musí vykonávat osobně a bezplatně ve svém volném čase. Jestliže odsouzený neplní své povinnosti a nevede

⁸⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4. s. 208–211.

⁸⁷ ČERNÍKOVÁ, Vlasta a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně-právní institut, 1997. ISBN 80-270-5946-1. s. 62.

⁸⁸ *Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník* [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

⁸⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 150–151.

spořádaný život, i v tomto případě mu může soud změnit trest obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.⁹⁰

Další tresty, jež jsou vyjmenovány výše, jsou uvedeny v Trestním zákoníku. Soud rozhoduje na základě trestného činu, který trest je pro pachatele nejvhodnější a určí jeho následné plnění. V nedodržení stanovených podmínek mnoho trestů může končit trestem odnětím svobody.⁹¹

4.5 Adaptace vězňů na vězeňské prostředí

Adaptace vězňů na vězeňské prostředí je značně rozdílná od svobodného života, jelikož fungování věznic je založeno na snaze upravit život jedince podle předem stanovených pravidel a způsobů jejich vynucování. Člověk se musí přizpůsobit na fyzický prostor, který představují vysoké zdi, ostnaté dráty, kamery a strážné věže, na kterých hlídají ozbrojení příslušníci vězeňské služby. Adaptace na vězeňské prostředí však závisí na mnoha aspektech. Všechno se odvíjí od osobnosti odsouzeného, jeho rodinného a finančního zázemí, ale také jeho kriminální minulosti a délce jeho trestu. Pro mnoho osob je adaptace na vězeňské prostředí více než snesitelná, především jedná-li se o osoby, které již ve vězení minimálně jednou byly. Dá se předpokládat, že čím delší dobu ve vězení odsouzený stráví, tím lépe si zvyká na systém a pravidla, která jsou ve věznicích nastavena.⁹²

Gresham Sykes rozlišuje pět základních deprivací, které prožívají vězni vlivem uvěznění. Jsou jimi ztráta svobody, věcí a služeb, také ztráta vztahů a v neposlední řadě zbavení autonomie a bezpečnosti.⁹³ Ztráta svobody přichází ve chvíli, kdy je vězeň spolu s dalšími trestanci dlouhodobě uzavřen do omezeného prostoru věznic. Vězni mají také k dispozici pouze prostředky nejnutnější k jejich životu, tudíž nastává i materiální nedostatek. Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody jsou odstřiženi od kontaktu s jejich blízkými, přáteli nebo kolegy z práce. Omezený kontakt, jestliže si to vězeň a rodina přeje,

⁹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

⁹¹ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

⁹² DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1. s. 56–69.

⁹³ D HAGGERTY, Kevin a Sandra BUCERIUS. The proliferating pains of imprisonment. *University of Alberta Prison Project*. Canada, 2020, **2020** (1), 1-16. Dostupné z: doi:10.1177/2632666320936432.

zůstává zachován ve formě návštěv a korespondence.⁹⁴ Korespondenci má odsouzený právo přijímat bez omezení, avšak až po kontrole vězeňských úředníků, kteří ji mohou omezit, číst, a v případě nejasností a s podezřením na trestný čin, předat příslušným orgánům. Došlá korespondence odsouzeného musí být kontrolována i z důvodu případného pašovaného zboží.⁹⁵ Z důvodu nedostatečného naplnění vztahového kontaktu s blízkými velmi často dochází k citovému strádání, jelikož tyto formy nenahrazují osobní kontakt. Deprivace zahrnuje i nedostatek sexuálního kontaktu, což vede často k nepravé homosexualitě a sexuálnímu zneužívání. Po odsouzení vězni ztrácí také svobodu a s tím spojenou autonomii nad svým životem. Život vězňů ve věznici je řízen dle časového rozvrhu a je podřízen autoritám. Bezpečnost je poslední deprivací, s kterou se musí vězeň vypořádat. Ve vězení existují dva druhy nebezpečí, kterými jsou spoluvězni a vězeňský personál. Velmi často dochází k násilím, jak mezi spoluvězni, tak mezi vězni a dozorci. Tuto skutečnost lze považovat za dehumanizaci vězňů.⁹⁶

Autorka Vágnerová uvádí adaptaci na vězeňské prostředí neboli **prizonizaci**, jako složky institucionalizace a ideologizace. Pojem *institucionalizace* představuje člověka, který se adaptuje na velmi organizovaný způsob života ve vězení, který souvisí se ztrátou samostatnosti a iniciativy. Jeho postoje, chování a obranné mechanismy se pomalu přizpůsobují životu ve vězení a jeho adaptace vede ke ztrátě aktivity, včetně zájmu se jakkoliv dále rozvíjet. Osoby, jež jsou opakovaně nebo dlouhodobě trestané, mají po propuštění z výkonu trestu velký problém rozhodovat se za sebe, neboť se staly závislými na rozhodování jiných. Ztrácejí také schopnost plánovat a rozhodovat se samostatně o své budoucnosti. Další složkou prizonizace je *ideologizace*. Tento pojem znamená přijetí pravidel a norem vězeňského prostředí. Jedná se o ztotožnění s vězeňským systémem spolu s minoritní skupinou. Vězeň se dostává do situace, kdy spolu s ostatními vězni hledá společného nepřítele, kterým je přirozeně personál věznice. Vlivem ideologizace se leckterý vězeň chová tak, jak by se při běžných podmínkách na svobodě nechoval. Vězňové si často

⁹⁴ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9. s. 245–271.

⁹⁵ PALMER, John. *Constitutional Rights of Prisoners*. 9. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2010. ISBN 9781593455033. s. 71.

⁹⁶ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9. s. 245–271.

vytváří specifickou sociální skupinu, která je vymezena pravidly a sociálním chováním. Mezi skupinami vězňů často dochází k sociálně patologickým formám chování, jako je například šikana, vydírání a různé druhy agrese.⁹⁷

Důležitým aspektem v adaptaci jedinců na vězeňské prostředí je míra pocitu viny a s tím související pocit oprávněnosti trestu. Velký počet odsouzených, převážně recidivistů s narušenou osobností, nemá pocit viny za svůj provedený trestný čin. Neakceptují skutečnost, že důsledek jejich činu a jeho řešení je výsledek spravedlnosti, nikoliv problém někoho jiného.⁹⁸

Věznici lze považovat za koordinaci s cílem upravit a kontrolovat veškeré oblasti života jedinců v prostoru věznice. Jedná se o snahu stanovit především písemné normy, které kontrolují každou aktivitu vězně spolu s mechanismem kontroly a vynucování a dodržování těchto nastavených norem. Na základě výzkumu provedeného Lukášem Dirgem věznice není správně nastavenou organizací, ale spíše organizací, kde její členové přistupují k psaným pravidlům tvořivým způsobem a reagují intuitivně v daných situacích.⁹⁹

Lidská práva jsou formulována jako systém dílčích práv a svobod, jež umožňují zachování a ochranu lidské důstojnosti, což představuje základní hodnotu světa založenou na svobodě, spravedlnosti a míru. Naopak humanizace, která se s pojmem lidská práva velmi často zaměňuje, je vnímána jako ideální stav nebo také proces vedoucí k tomuto stavu. Humanizaci je možno chápat jako systém, který spočívá ve vytvoření vhodného funkčního legislativního rámce pro uplatňování práv a svobod vězněných osob. Také dochází k naplňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Bývalá generální ředitelka Vězeňské služby České republiky Kateřina Meclová uvádí, že humanizace je především dodržování Listiny základních práv a svobod dle zákona č. 2/1993 Sb. Na základě předem stanovených písemných pravidel by humanizace vězeňství měla představovat snahu o vytvoření důstojných a lidských podmínek ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody. Jako příklad lze uvést rozlohu ubytovací plochy na jednoho odsouzeného, kdy by ideální

⁹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3. s. 230.

⁹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3. s. 230.

⁹⁹ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1. s. 9–10.

rozloha měla být 6 m² a více, 4 m² jsou považovány za přijatelnou hranici a 3 m² jsou pod hranici lidské důstojnosti.¹⁰⁰

Vězeňský systém se vyznačuje typickými vlastnostmi, kterými jsou vězeňští aktéři neboli osoby, které jsou vězněné a osoby, které na ně dohlíží a vykonávají moc. Obě skupiny osob podléhají stejnému systému a sdílí stejný prostor věznice, ale vzájemně se vůči sobě vymezují a vytváří si svá vlastní pravidla a zvyky. Organizační struktura věznic je nastavená tak, že jednotlivým skupinám zaměstnanců jsou zadávány úkoly v různých kompetentních oblastech, což vede k vytváření vnitřních rozporů a distancí. Členění zaměstnanců je ve věznicích rozdělena od nejvyšší pozice po nejnižší, kdy nejvýše postavený je ředitel věznice, následně vedoucí oddělení, odborný personál, vychovatelé a dozorcí.¹⁰¹ Vězeňská služba společně se svými zaměstnanci, kterými jsou nejen dozorcí, ale také vychovatelé, speciální pedagogové, sociální pracovníci, vedoucí výkonu trestu, psychologové a mnoho dalších, spadá pod kompetenci ministerstva spravedlnosti. V řádu zaměstnanců existuje také nezávislá složka, která má pravomoc dohlížet na dodržování všech předpisů. Dohlíží na odsouzené, aby neporušovali zákon a zaměstnance vězeňské služby, aby nepřekračovali svou pravomoc. Tuto složku má každá věznice, kdy tito pracovníci prověřují odsouzené z velké části kvůli pašování návykových látek, mobilních telefonů nebo v případě fyzického a psychického násilí. Jestliže po důkladném šetření shledají skutek jako trestný čin, předává se případ státní policii. Naopak mohou tuto složku využít i při stížnostech vězni proti zaměstnancům vězeňské služby nebo svým spoluvězňům. Po prošetření a zjištění trestného činu zúčastněných osob se případ předává na Policii ČR, Generální inspekci bezpečnostních sborů nebo případně jiným orgánům.¹⁰²

Jako zajímavost lze uvést stanfordský experiment, který proběhl v roce 1971 ve Spojených státech amerických. Zúčastnění dobrovolníci byli rozděleni do dvou skupin a uzavřeni do uměle vytvořeného vězeňského prostředí. Jedna skupina hrála roli dozorců v běžném směnném provozu, kteří žili normálním životem a druhá skupina představovala odsouzené, kteří byli umístěni do cel zmíněného vězení. Po velmi krátké době se začali všichni zúčastnění vžívat do své role a experiment začali vnímat jako realitu. Začalo

¹⁰⁰ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1. s. 17–19.

¹⁰¹ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1. s. 49–50.

¹⁰² KOMBĚREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 31.

docházet k ponižování, šikaně i psychickému týrání. Stanfordský experiment se nakonec vymkl kontrole, a proto musel být předčasně ukončen. I přes to, že se jednalo pouze o vědecký výzkum, mnoho osob zůstalo postiženo posttraumatickou poruchou osobnosti. Celý tento experiment však poukázal na to, že je-li člověk vystaven extrémním podmínkám, jeho chování se může razantně změnit, především pokud má neomezenou moc nad druhými. Věznice nicméně není žádný experiment a nedá se předčasně ukončit.¹⁰³

4.5.1 Psychohygienu vězňů

Duševní hygiena je pro každého velmi důležitá a u vězňů tomu není jinak. Udržení si správné psychohygieny je spojeno s pocitem osobního štěstí a spokojenosti, ale také s fyzickou a psychickou zdatností. Psychohygienu tedy zahrnuje hojnou část lidských problémů od dětství až po stáří. Hlavní důvod, aby se dalo předcházelo poruchám duševního zdraví, je zapotřebí nejprve rozeznání příčin těchto poruch. To, co ovlivňuje duševní zdraví, může být již výše zmíněná dědičnost. Dědičnost působí na každého jedince individuálně a jinak silně, ale u osob s podezřením na delikventní chování je také větší předpoklad pro výskyt duševních chorob.¹⁰⁴

Vězení psychohygienu vězňů značně ovlivňuje a především je tomu u osob, které jsou v prostředí vězení poprvé. Ztráta svobody a životních hodnot může být také spojena s rozsáhlými sociálními dopady, jako je ztráta zaměstnání, přátel či rozpad rodiny. Vězeň se musí adaptovat na režimový nátlak, kde dochází taktéž k nedostatku soukromí, spolu s omezenou intimitou, kdy si vězeň musí zvykat na soužití s cizími lidmi, což může mít za následek vznik frustrace.¹⁰⁵ Podmínky, které jsou ve vězení nastaveny vedou často k nedostatku základních fyzických a psychických potřeb, čímž u vězňů mohou vznikat duševní poruchy. Je však potřeba rozlišovat duševní poruchy a vážné duševní poruchy. Maniodepresivní a bipolární poruchu, včetně obsedantně–kompulzivní poruchy, lze

¹⁰³ KOMBĚREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 26.

¹⁰⁴ BARTKO, Daniel. *Moderní psychohygienu*. 2. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1980. Pyramida (Panorama). s. 11–13.

¹⁰⁵ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-679-2. s. 63.

považovat za závažné, jelikož ovlivňují nejen každodenní život vězně, ale i osoby v jejich blízkosti.¹⁰⁶

Veškeré tyto faktory mohou způsobit tzv. *šok z uvěznění*, který je popisován i jako krize z uvěznění a ovlivňuje adaptaci vězně na nové prostředí. Tento šok probíhá v několika fázích a začíná **propuknutím krize**, což je okamžitá reakce na uvěznění, která se projevuje hysterií, pláčem, depresí a také zmateností. Následuje **popírání krize**, kdy dojde k utlumenému chování a projevu lhostejnosti. U mladších vězňů je tato fáze doprovázena cynismem a nepřiměřenému chování vůči vězeňskému personálu. **Přijímání krize** je další fáze, ve které si vězeň začíná uvědomovat, že je lepší si zvyknout na nový režim a prostředí. Přijímá novou situaci a dělá vše proto, aby začal uspokojovat své základní potřeby. Ve fázi **vyrovnání s krizí** dochází k dalším pokusům se s danou skutečností vypořádat. Často je tato fáze spojena s prizonizací. Poslední fází je **odeznění krize**. V této fázi si vězeň uvědomuje svou situaci, aniž by ho frustrovalo, dokáže se věnovat dalším činnostem a případně se i seznamovat se spoluvězni. Tato fáze často vede ke konfliktům mezi vězněm a příslušníky Vězeňské služby.¹⁰⁷

Diskriminace ve vězeňském prostředí je jednou z částí, která ovlivňuje psychiku odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Přímá diskriminace je stav, kdy je s osobou zacházeno se zvýhodněním oproti ostatním osobám. Tato diskriminace může být na základě rasy, pohlaví, sexuální orientace, náboženství nebo věku. Nepřímá diskriminace nastává, pokud je osoba znevýhodněna vůči ostatním, z důvodu neutrálního rozhodnutí nebo praxe. Především se jedná o osoby se zdravotním postižením. Typickým chováním diskriminace, které je ve vězení velmi časté je obtěžování. Obtěžování je způsob chování, které je bráno jako nepřátelské, zneklidňující nebo ponižující, vztahující se k dotčené osobě. Sexuální obtěžování je jeho formou a v obou případech, jak u obtěžování, tak u sexuálního obtěžování, dochází především ke snížení důstojnosti postižené osoby.¹⁰⁸

Aby vězni předcházeli nepříjemnostem a pracovali se svou psychohygienou, jsou k dispozici ve výkonu trestu odnětí svobody terapeuti. Tato práce má pozitivní i negativní

¹⁰⁶ BOSTON, John a Daniel E. MANVILLE. *Prisoners' Self-Help Litigation Manual*. 4. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 2010. ISBN 9780195374407. s. 65.

¹⁰⁷ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-679-2. s. 70–72.

¹⁰⁸ FIALOVÁ, Eva, Ivana SPOUSTOVÁ a Barbara HAVELKOVÁ. *Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva]*. [Praha]: Gender Studies, 2007. ISBN 978-80-86520-20-9. s. 5.

důsledky. Výhodou práce terapeuta je především urovnávání mezilidských vztahů, kdy se terapeuti podílejí na vývoji samotného jedince. Terapeut se však naopak každý den setkává s tím, co pro něho může být noční můrou. Ve vězení je velká škála osob, které se potýkají se závislostmi nebo jsou poznamenáni násilím a zneužíváním, mají sklony k sebevraždě nebo trpí depresemi. Všechny tyto faktory jsou podnětem pro kriminální jednání a terapeut se snaží tyto nepříjemné zkušenosti odbourat a pomoci vězňům s jeho přijetím.¹⁰⁹

4.5.2 Zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody

Práce je v oblasti ekonomie pro člověka základní činností vedoucí k uspokojování jeho potřeb. Ztráta práce proto pro člověka znamená pokles jeho životní úrovně, včetně dalších negativních osobnostních změn, které vedou k poklesu sebevědomí, sebeúcty a beznaději. V závislosti hromadné nezaměstnanosti může docházet především ke zvýšení kriminality, nárůstu drogových závislostí, sebevraždám nebo zhoršení psychických poruch.¹¹⁰

Se ztrátou zaměstnání se potýkají zejména vězni, a proto má odsouzená osoba podle § 28 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, povinnost pracovat. Práce ve věznici je odsouzeným přidělena však pouze tehdy, jestliže jsou **pracovně schopní a zdravotně způsobilí k práci v době výkonu trestu**. Pokud tyto podmínky vězeň splňuje, je na základě rozhodnutí ředitele věznice navržen odborné komisi k zařazení do zaměstnání. Věznice následně rozhoduje o tom, zda bude vězeň na střeženém nebo nestřeženém pracovišti. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, představuje možnost provozovat hospodářskou činnost se záměrem zaměstnávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.¹¹¹ Zaměstnávání odsouzených vyplývá i z Doporučení Rec (2006) Výboru ministrů členských států Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům. Doporučení uvádí, že zaměstnání odsouzeného musí

¹⁰⁹ KOTTLER, Jeffrey A. *Profesní psychohygienu terapeuta: cvičení a náměty pro sebehodnocení, sebezvoje a péči o sebe sama*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0372-8. s. 16.

¹¹⁰ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8. s. 82.

¹¹¹ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

mít pozitivní prvek na vězeňský systém, aby docházelo ke zvyšování a udržování schopností vězňů.¹¹²

Formy zaměstnání odsouzených osob podporuje Ministerstvo spravedlnosti a jsou rozděleny následovně:

- **vnitřní provoz** – např. údržba, kuchyně, úklid a kotelna,
- **vlastní výroba** – např. šití nebo dřevovýroba,
- **provozovny střediska hospodářské činnosti** – např. montážní práce, stavební činnost nebo zámečnické práce,
- **cizí subjekty** – např. balení výrobků, stavební práce, montážní práce, likvidace odpadů, kompletace elektro výrobků (tato forma může probíhat uvnitř věznic nebo na pracovištích mimo věznici, avšak k zaměstnání odsouzené osoby mimo věznici je nutný její předešlý písemný souhlas).¹¹³

V roce 2015 díky vězeňské službě došlo k největšímu nárůstu aktivit a projektů, které zprostředkovávají zaměstnávání odsouzených. Kupříkladu se na celém území České republiky zrealizovalo 42 seminářů souvisejících se zaměstnání vězňů. Hlavní spolupráce probíhaly se Svazem průmyslu a dopravy ČR, Hospodářskou komorou, Komorou sociálních podniků a Centrem pro podporu podnikání. Vězeňská služba České republiky také zveřejňuje údaje o zaměstnanosti odsouzených, vždy k 31. prosinci daného roku. V těchto číslech nejsou zahrnuty osoby pracující přímo v režii věznice (např. úklid), ale pouze zaměstnané osoby s finanční odměnou. V roce 2017 začalo docházet k nárůstu zaměstnaných vězňů, jak je patrné z obrázku, a to z důvodu nové politiky zaměstnávání vězňů vyplývající z Koncepce vězeňství do roku 2025.¹¹⁴

¹¹² *Zaměstnávání odsouzených* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

¹¹³ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

¹¹⁴ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

Obrázek č. 2 – Zaměstnanost odsouzených

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
procentuální zaměstnanost	48,99%	57,50%	48,86%	44,93%	50,38%	56,23%	59,89%	58,65%	53,74 %
počet zaměstnaných odsouzených	6 377	5 367	5 463	6 021	7 606	8 449	8 858	8 615	7 561
odsouzení zaměstnaní v provozovnách SHS VS ČR	1 373	1 497	1 679	1 720	2 999	3 457	4 191	4 181	3 714
odsouzení zaměstnaní u podnikatelských subjektů	2 454	1 466	1 328	1 646	1 954	2 265	1 906	1 605	1 006
celkový počet vězňů	22 644	16 645	18 658	20 866	22 481	20 789	20 215	19 717	18 606

Zdroj: vsocr.cz

Práce osob ve výkonu trestu odnětí svobody má své výhody jak pro odsouzené, tak pro společnost. Zaměstnávání vězňů jednak napomáhá k jejich návratu zpět do společnosti, ale také získávají pracovní návyky, díky kterým se mohou lépe uplatnit na trhu práce, čímž klesá i obávaná recidiva vězňů. Mezi další výhody zaměstnání ve výkonu trestu lze zařadit hrazení škod způsobené trestnou činností nebo možnost splácet náklady, které jsou spojeny s výkonem trestu či hrazení výživného na děti. Vězeňská služba České republiky má za cíle v oblasti zaměstnávání vězňů především zvyšování vzdělání a pracovní kvalifikace odsouzených s potřebami na trhu práce, vytváření pozitivních pracovních návyků u těchto osob, zavádění dvousměnných nebo vícesměnných provozů a investovat do renovace stávajících dílen a hal. Jako příklad lze uvést věznici Nové Sedlo v Žatci, která vězňům nabízí práci v podobě balení výrobků, likvidaci odpadů, výrobu nábytků, komplementaci propagačních materiálů nebo komplementaci elektro výrobků. Práce probíhají na pozemku věznice a je možné zde zaměstnat až 30 odsouzených, rozdělených podle druhu práce. Věznice v tomto případě zajišťuje mzdovou agendu, pracovní vybavení pro vězně, náhradu mzdy za pracovní neschopnost (14 dní), stravování, pracovnělékařské služby a proškolení všech pracovníků, kteří budou v kontaktu s vězni. Vězni jsou pro práci vybíráni na základě jejich pracovních zkušeností, ale i přes to pracují za výrazně nižší mzdu (hodinová sazba činí 83 Kč/hodinu). Pracují v jednosměnném nebo vícesměnném provozu a jsou odměňováni pouze za vykonanou práci, tudíž pokud firma nemá na určité dny zakázky, vězni za to nemají zapláceno.¹¹⁵

¹¹⁵ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vsocr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vsocr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

Aby mohl být odsouzený zaměstnán ve výkonu trestu odnětí svobody musí splňovat zvláštní podmínky. Dle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, je stanoveno, že zvláštní podmínky jsou pro stanovení plnění veřejných zakázek, především v oblasti životního prostředí, inovací, hospodářské a sociální činnosti. Je důležité, aby veřejná zakázka pro vězně byla vhodná (např. není vhodné nechat pracovat vězně v oblasti právních služeb) a splnitelná. Veškeré zvláštní podmínky musí obsahovat rozsáhlý systém kontroly, včetně sankcí za jejich nedodržení.¹¹⁶ Podmínky zaměstnávání jsou upraveny podrobněji v § 29 – § 33 z. č. 169/1999 Sb., v § 41 – § 45 Vyhlášky MS č. 345/1999 Sb., kterou vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Veškeré pracovní podmínky, včetně pracovní doby jsou řízeny právními předpisy vztahující se k zaměstnanci v pracovním poměru. Podmínky pracovní odměny jsou upraveny v Nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody.¹¹⁷

V každé věznici je za zaměstnání vězňů zodpovědný dílčí koordinátor zaměstnanosti a na úrovni generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky je to centrální koordinátor. Počet osob, které jsou zaměstnávány ve výkonu trestu se značně mění, hlavně kvůli přemísťování vězňů do jiných věznic, podmíněným propuštěním nebo pevnými výstupy odsouzených.¹¹⁸

Zaměstnání vězňů u soukromých firem je velkou výhodou i pro věznic. V praxi to funguje tak, že prostřednictvím věznice je vězeň přijat do firmy, kde je považován za levnou pracovní sílu. Věznice vězně vydá za předem smlouvenou finanční částku, kterou má uzavřenou s vybranou firmou, jenže i přes to, že vězni pracují stejně jako ostatní zaměstnanci, dostávají pouze odměnu danou zákonem, namísto řádné mzdy. Pro představu v roce 2018 došlo k úpravě základní složky pracovních odměn odsouzených dle jejich dosaženého vzdělání potřebného k výkonu práce do následujících skupin:

- 1. skupina – 5 500 Kč hrubé mzdy (bez odborné kvalifikace),
- 2. skupina – 8 250 Kč hrubé mzdy (střední vzdělání s výučním listem nebo jiná odborná kvalifikace),

¹¹⁶ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

¹¹⁷ *Zaměstnávání odsouzených* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

¹¹⁸ *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vscr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

- 3. skupina – 11 000 Kč hrubé mzdy (střední vzdělání s maturitou, vyšší odborné vzdělání, vysokoškolské vzdělání bakalářské),
- 4. skupina – 13 750 Kč hrubé mzdy (vysokoškolské vzdělání magisterské).¹¹⁹

Valná většina vězňů dosáhne pouze první skupiny. Není tomu tak proto, že by vězni nebyli dostatečně kvalifikováni, ale věznice tím ušetří značnou část peněz, a proto je odsouzeným přiřazována práce, kde není potřebná odborná kvalifikace.¹²⁰

Jestliže se ovšem podaří vězni splnit požadovaný měsíční limit odpracovaných hodin, je mu rozpočítána odměna například z 5 500 Kč hrubé mzdy. Odečítá se zdravotní a sociální pojištění a částka je následně ještě rozdělena na:

- výživné (30 %),
- náklady na výkon trestu (26 %),
- kapesné (17 %),
- úložné (11 %),
- další srážky – přednostní pohledávky (12 %),
- ostatní srážky – nepřednostní pohledávky (4 %).

Vězeň tedy dosáhne po odečtení zhruba 800 Kč, které může využít na hygienické a osobní potřeby.¹²¹

4.5.3 Práva a povinnosti vězňů

Pobyt odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody závisí kromě individuálně stanovených povinností také na zákonem vyjmenované základní povinnosti obsažené v § 28 ZVTOS. Odsouzení jsou povinni ve věznicích dodržovat především veškeré platné normy, pokyny a příkazy dozorců. Ředitel každé věznice vytváří vnitřní řád, který musí být schválen Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR a následně dodržován. Součástí tohoto řádu je denní časový rozvrh upravující činnosti odsouzených, včetně pravidel vnitřního chodu věznice. S vnitřním řádem jsou odsouzení seznámeni při nástupu do věznice nebo při

¹¹⁹ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 108–109.

¹²⁰ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 110.

¹²¹ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 109.

přemístění do jiné věznice. Vnitřní řád je také plně k dispozici po dobu jejich výkonu trestu, a to na každém oddělení nebo v knihovně.¹²²

Odsouzeným je přísně zakázáno vyrábět, spotřebovávat nebo ukrývat alkoholické nápoje a návykové látky. Nesmějí vyrábět ani uchovávat předměty ohrožující bezpečnost osob a majetku (především bez souhlasu Vězeňské služby), dále nesmí hrát hry o peníze, věci či služby, stejně tak jako účastnit se hazardních her. Je také přísně zakázáno uchovávat tiskoviny nebo materiály podporující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nerovnost. Odsouzení mají také přísný zákaz tetovat sebe nebo jiné osoby.¹²³

Systém hodnocení vězňů závisí na diferenční skupině neboli hovorově *diferenčka*. Jedná se o motivační systém hodnocení odsouzených, kteří jsou rozdělováni do tří skupin, tedy na první, druhou a třetí diferenční skupinu s tím, že první je nejlepší a třetí nejhorší skupina. Zařazení odsouzených v první skupině mají díky tomuto umístění možnost využívat veškeré výhody, které věznice nabízejí. Opačně odsouzení v třetí skupině nemají žádné výhody. Pro představu vězňi v první skupině mohou nakupovat ve vězeňské kantýně dvakrát týdně nebo mohou sledovat televizi až do půlnoci, oproti třetí skupině, která musí televizi vypnout po desáté hodině večer nebo nemá televizi vůbec k dispozici. Většina vězňů začíná svůj výkon trestu odnětí svobody na druhém stupni a poté záleží na něm, zda si polepší nebo pohorší. K propadu do třetí skupiny stačí ovšem velmi málo. Porušení kázeňského trestu, tedy porušení striktního řádu věznice stačí k tomu, aby se zde vězeň ocitl. Naopak polepšení do vyšší skupiny se hodnotí po minimálně dvou hodnotících obdobích, což je ve vysokém stupni zabezpečení šest měsíců. Vězeň také může na základě jeho vhodného chování dostat kázeňskou odměnu, jež může znamenat jednorázové prodloužení doby návštěv, navýšení nákupu v kantýně nebo realizace návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly. Tato kázeňská odměna se také zohledňuje u soudu, jako polepšení vězně s možností postoupení do lepší diferenční skupiny.¹²⁴

Zdravotní péče ve výkonu trestu odnětí svobody není příjemnou záležitostí. Každá věznice v České republice má jiné zdravotní zařízení, kdy některé z nich nemají ani lůžkovou část. Věznice, které nemají lůžkovou část pro nemocné vězně vystavuje povolení

¹²² MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-89-9. s. 44.

¹²³ *Povinnosti odsouzených* [online]. Praha: zakonyprolidi.cz, 2022 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

¹²⁴ KOMBĚREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 163–165.

ležet na lůžku ve své cele, kde může být vězeň přikrytý dekou. Povolení má dvě podoby, kdy první z nich je klid na lůžku, což je situace, při které může vězeň ležet na svém lůžku, ale musí chodit na prověrky stavu vězňů a pro stravu. Může chodit i do kuřácké místnosti a všech společných prostor, které jsou mu povoleny. To znamená, že s velkou pravděpodobností nakazí spoluvězně a celé oddělení ve kterém se nachází. Druhá podoba je tzv. *leženka*, kdy vězeň musí ležet na své cele, ale nesmí si chodit pro stravu a navštěvovat společné prostory. Zdravotní středisko, které je mezi vězni nazývané jako *veterina* symbolizuje práci veterinářů, kteří se starají o domácí mazlíčky a hospodářské zvířectvo, což jsou v tomto případě vězni. Každý vězeň má svůj osobní účet, který je složen z několika kont a jedním z nich je i zdravotní konto. Z tohoto konta jsou vězňům financovány léky, registrační poplatky a vše, co je spojeno se zdravotnickou péčí.¹²⁵ Velkým problémem ve věznicích jsou nemoci. Není tajemstvím, že se ve vězení vyskytují přenosné nemoci, především HIV nebo žloutenka. V souvislosti s nedostačující zdravotní péčí nastává řada problémů, kdy se vězni nakazí nemocemi, ke kterým by se většina na svobodě ani nedostala.¹²⁶ Dle Joanne Brooke je také opomíjena demence, především u starších vězňů. Jelikož se v mnoha zemích po celém světě, včetně České republiky, zvyšuje průměrný věk vězňů, objevují se problémy, které u mladší generace vězňů nepřevládaly. Vězeňská služba by měla zajišťovat dostatečnou zdravotní a sociální péči k diagnostikování demence.¹²⁷

Adiktologie je obor zabývající se závislostmi, který má dle mezinárodní klasifikace nemocí deset definic. Jsou to poruchy chování a duševní poruchy, způsobené nadměrným užíváním psychoaktivních látek včetně alkoholu. Léčba závislostí je ve věznicích odlišná od práce adiktologů v civilu. Na svobodě mohou závislé osoby využít například centra pro problémové uživatele drog či ambulance a léčebny pro klienty motivované ke změně, což ve vězení není možné. Vězni mohou navštěvovat ve věznicích dostupné poradny sloužící právě jako pomoc lidem trpícím adiktologií. V těchto případech je důležité, aby se se závislým klientem jednalo jednotně, s dostatečnou podporou a osobním přístupem ze strany zaměstnanců Vězeňské služby ČR, i když je to ve vězeňském prostředí mnohdy nemožné.

¹²⁵ KOMBAREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 42–43.

¹²⁶ Institute of Medicine. *Ethical Considerations for Research Involving Prisoners*. Washington: National Academies Press, 2007. ISBN 978-0-309-10119-6. s. 30.

¹²⁷ BROOKE, Joanne. *Dementia in Prison : An Ethical Framework to Support Research, Practice and Prisoners*. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2021. ISBN 9780367259174. s. 8.

Aby se pacient plně uzdravil je zapotřebí jeho vnitřní motivace a po propuštění se nejlépe vyvarovat prostředí, které by mohlo propuštěného vtáhnout zpět do starých kolejí.¹²⁸

Volnočasové aktivity jsou ve věznicích taktéž velmi omezené. Mezi nejčastější aktivity patří kroužky, které jsou rozdělené například na sportovní, čtenářské, šachové nebo rukodělné. Co je však výhodou jsou vzdělávací aktivity, kdy si vězni mohou zvyšovat svoji kvalifikaci a učit se novým věcem.¹²⁹

4.6 Návrat propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti

Osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody získává automaticky nálepku kriminálního a velmi těžko se jí zbavuje. Pro společnost jsou mnohdy vězni okrajem společnosti, a vnímání jako něco, co je zapotřebí od společnosti maximálně izolovat. Velká většina odsouzených se však dostane zpět na svobodu, což představuje předsudky vůči těmto osobám. To, jak se bývalí vězni začleňují zpět do společnosti a zda se z nich stanou recidivisté mnohdy záleží na jejich pobytu za mřížemi. Vězení by tak mělo být vnímáno spíše jako nápravné zařízení než místo určené k izolaci od společnosti.¹³⁰

Propuštění na svobodu je pro vězně tím náročnější, čím je déle ve vězení, a proto se vězeňský systém snaží odsouzené na tuto situaci připravit. Je velmi časté, že propuštěný nemá sociální zázemí, tudíž odchází s pocitem, že na něho na svobodě nikdo nečeká. Problémem jsou také finance a motivace k práci, jelikož tyto osoby mají nálepku „*kriminálního*“. Mnohdy také dochází k uspokojování potřeb prostřednictvím nereálných očekávání, protože po propuštění si chce bývalý vězeň užít vše, o co ve vězení přišel. Tyto faktory jsou hlavními důvody, proč dochází k velkému nárustu recidivy trestné činnosti a mnoho propuštěných vězňů končí znovu ve vězení. K recidivě dochází v tzv. *adaptační fázi*, která závisí na osobnosti propuštěného člověka a objektivními faktory, kterými jsou podmínky, do nichž se člověk vrací.¹³¹

¹²⁸ HAVLOVÁ, Božena. Adiktologie je mladý obor, ale závislost trápí lidstvo od nepaměti. *České vězeňství*. 2021, **2021**(1), 1-72. ISSN 1213-9297. s 32–33.

¹²⁹ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 70.

¹³⁰ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 11.

¹³¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3. s. 231.

Čas strávený ve vězení je mnohdy velmi nepříjemný, ale co lze bezpochyby říct je to, že pro mnoho vězňů je návrat do společnosti daleko horší. Po propuštění jsou určité podmínky, které musí vězeň splňovat. V případě podmíněného propuštění musí odsouzený vykonat alespoň zákonem stanovenou poměrnou část trestu, měl by v průběhu trestu prokázat své polepšení a po propuštění vést spořádaný život. U trestných činů s hranicí 5 let je podmíněné propuštění možné po polovině odpykaného trestu. U závažných trestných činů je to možné až po 2/3 vykonaného trestu a tento návrh se podává v místě věznice, kde se odsouzený nachází. Při splnění podmínek soud stanovuje odsouzenému tzv. *podmínku*, která je zkušební dobou a lze ji z patřičných důvodů zpřísnit. V době této zkušební doby na vězně dohlíží probační služba, jež kontroluje např. absolvování léčby, zdržení se od konzumaci alkoholických nápojů nebo nevhodného prostředí, ve kterém se osoba nachází. U podmíněného propuštění soud přihlíží i k tomu, zda odsouzený v průběhu výkonu trestu odnětí svobody navštěvoval zaměstnání, nastoupil včas do výkonu trestu a zda alespoň částečně uhradil či jinak odčinil škodu způsobenou trestným činem.¹³² V případě podmíněného propuštění je nutné doložit také potvrzení o bydlení a příslib od budoucího zaměstnavatele, aby vězeň u soudu prokázal po propuštění soběstačnost. Doporučuje se využít i služby advokáta.¹³³

Při propuštění je vhodné, aby si vězeň domluvil spolupráci se sociálním kurátorem. Sociální kurátor napomáhá při výstupu z vězení, především v oblasti zaměstnání a bydlení. Lze ho kontaktovat písemně už z vězení nebo přes sociální pracovníky, kteří ve vězení pracují. Jestliže vězeň nemá nebo si nevyřídil doklady ve výkonu trestu, měl by to tak učinit ihned po jeho propuštění. Žádat lze u kteréhokoliv obecního úřadu nebo obce s rozšířenou působností. Dále se také doporučuje registrace na úřadu práce do tří dnů od jeho propuštění z výkonu trestu. Úřad práce poskytne informace o nabízených volných pracovních místech a po dobu evidence na tomto úřadu je hrazeno zdravotní pojištění. V případě, že není možné najít odpovídající zaměstnání, mohou si tyto osoby přivydělávat vykonáním veřejně prospěšných prací nebo veřejnými službami. Při veřejně prospěšných pracích dostávají minimální mzdu, avšak při veřejných službách nikoliv.¹³⁴ Ve věznici lze informovat

¹³² GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 9.

¹³³ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2. s. 168.

¹³⁴ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 13–16.

speciálního pedagoga o možnosti získání vzdělání nebo o možnosti získat rekvalifikační kurz. Tato možnost napomáhá po propuštění získat lépe zaměstnání. Pokud se však vězeň chce vrátit k předešlému zaměstnavateli, kontaktuje ho dopisem a zdůrazní, proč má o toto místo stále zájem. Vězeň také uvádí, kdy má možnost do zaměstnání nastoupit. V případě dlouhodobějšího trestu odnětí svobody je vhodné přihlásit se ve věznici na kurz s osobním počítačem, aby bylo hledání zaměstnání po propuštění jednodušší.¹³⁵

Bydlení je další komplikovaná část po propuštění, kterou musí vězeň vyřešit. Nejlevnější variantou jsou noclehárny na vícelůžkových pokojích, kdy cena za jeden nocleh činí okolo 50 Kč/noc. Vhodnou variantou jsou také azylové domy, které zajišťují ubytování na přechodnou dobu a cena za měsíc se pohybuje okolo 3 000 Kč. Také v ubytovnách lze přečkat nejtvrďší začátky. Některé ubytovny jsou dokonce vybaveny společenskou místností, ledničkou na pokoji, mikrovlnou troubou nebo společnou kuchyní s vybavením. Ceny za jednu noc se liší, avšak v průměru činí zhruba 250 Kč za noc. Zda má bývalý vězeň možnost, může si také pronajmout byt nebo pokoj. U pronájmu je velmi častý problém s kaucí, kterou musí osoba splatit předem a bývá zpravidla ve výši jednoho nájmu. Pokud se vězeň nemá po propuštění kam vrátit, je ideální s předstihem požádat sociálního pracovníka o seznam ubytovacích zařízení.¹³⁶

V případě dluhů vězně se jedná o dlouhodobý a složitý proces. Záleží na konkrétních případech, ale je možnost už při pobytu ve vězení dluhovou situaci řešit. Nejlepším řešením je zmapovat si množství a stav dluhů (např. u zdravotních pojišťoven, bank, půjčky atd.) a případně požádat věřitele o možnost odkladu splátek z důvodu pobytu ve vězení. Kontakty mohou vězni získat od sociálních pracovníků věznice nebo pracovníků neziskových organizací, kteří věznicí navštěvují. Po výkonu trestu je vhodné zjistit své příjmy a výdaje a komunikovat s věřiteli. V případě exekucí je možnost vyhlásit i osobní bankrot, jestliže jsou splněny podmínky pro toto řešení.¹³⁷

Vězení je zatěžkávací zkouškou i pro vztahy s rodinou a odsouzeného. Rodina musí nadále fungovat, i přes to, že jí na dobu výkonu trestu odnětí svobody chybí jeden člen. Je důležité, aby mezi sebou odsouzený a rodina udržovali vztahy i v této nelehké situaci.

¹³⁵ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 22–23.

¹³⁶ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 20–21.

¹³⁷ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 26–27.

Osoby ve výkonu trestu, které mají děti, na svobodě dostávají právo získávat o dětech informace, takže je vhodné, aby se partneři na výchově podíleli i ve výkonu trestu odnětí svobody, jak jen to situace dovolí. Při konfliktech může vězeň kontaktovat tzv. *OSPOD* (orgán sociálně-právní ochrany dětí), který pomáhá zjišťovat informace o dítěti, jestliže partner nechce navazovat s odsouzeným kontakt. Vyživovací povinnost je u vězňů povinná, avšak lze požádat soud o snížení výživného z důvodu neschopnosti řádně plnit svou vyživovací povinnost. Po návratu z výkonu trestu je obvyklé, že nějakou dobu trvá, než si rodina znovu zvykne na vzájemné soužití. V případě velkých problémů se konflikty mohou řešit pomocí poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy.¹³⁸

Jestliže byl odsouzený uživatel drog nebo alkoholu, je vhodné navštívit služby, které těmto lidem pomáhají. **Kontaktní centra** jsou zařízení, která jsou určena především pro uživatele drog. Tyto centra jsou anonymní a vyskytují se v každém městě. Nabízejí zdravotní, sociální a psychologickou pomoc, potravinový servis, hygienický servis nebo výměnu injekčního materiálu. **Detoxikační centra** jsou zdravotnické instituce, kde se nachází lůžkové oddělení, které poskytuje zhruba 14denní lékařskou službu lidem, kteří se rozhodli podstoupit léčbu např. v psychiatrické léčebně nebo komunitě. Detoxikační pobyt je hrazen ze zdravotního pojištění, avšak osoba si musí platit za lůžko. **AT ordinace** jsou psychiatrické ordinace zaměřené na ambulantní léčbu se závislostech na drogách nebo alkoholu. **Psychologické ambulance** poskytují poradenství a ambulantní léčbu v oblasti závislostí nebo psychických potíží. Léčba bývá individuální nebo rodinná, zpravidla jednou týdně na hodinu. Některé ambulance mají tuto léčbu hrazenou ze zdravotního pojištění. **Psychiatrické léčebny** jsou naopak pobytová zařízení, kde trvá léčba zhruba 3 až 6 měsíců. Doporučení do této léčebny vypisuje psychiatr, psycholog nebo kontaktní centrum a je taktéž hrazeno ze zdravotního pojištění, avšak je potřeba platit za lůžko. **Terapeutické komunity** jsou druhem pobytového zařízení, kde se léčí závislosti. Většinou tato léčba trvá od 6 do 15 měsíců a je hrazena ze sociálních dávek klienta nebo část ze zdravotního pojištění. Dostat se do toho centra je však komplikovanější, protože pro přijetí je zapotřebí mít za sebou pobyt na detoxu, případně předchozí léčbu v psychiatrické léčebně. Doporučení do těchto center vystavují většinou kontaktní centra, eventuálně psychiatr nebo psycholog. **Doléčovací centra** jsou vhodné pro osoby po léčbě v psychiatrických léčebnách nebo terapeutických komunitách. Poskytují psychologicko-sociální pomoc (např. pomoc při hledání zaměstnání,

¹³⁸ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 28–29.

bydlení atd.) ambulantní nebo pobytovou formou. Pro přijetí do tohoto centra je zapotřebí zaslat žádost s životopisem a potvrzením o předchozí léčbě. Tyto centra bývají ve větších městech jako je například Praha, Brno nebo Ostrava.¹³⁹

4.7 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (PMS) navrhuje služby mezi obviněným a poškozeným, které jsou zaměřeny na urovnání konfliktu v souvislosti s trestnou činností. Hlavním cílem této služby je příprava a zajištění potřebných podmínek vzhledem k uložení z některého alternativních trestů či opatření pro státního zástupce nebo soudce. Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě uvádí, že je v zákoně zahrnut předpoklad o ukládání a kontrole alternativních trestů, kdy je zapotřebí shromáždit potřebné informace o pachatelích a obětech trestné činnosti pro soudy a státní zástupce.¹⁴⁰ Před rozhodnutím soudu či státního zástupce je zapotřebí připravit podklady, kterými může být zpracování zpráv o obviněném nebo poškozeném, společně s jejich aktuální životní situací. Tyto činnosti mají za důsledek aktivní řešení následků a příčin vlastní trestné činnosti.¹⁴¹

V čele organizační struktury PMS je jmenovaný ředitel a ministr spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti vytváří podmínky pro řádný výkon probace a mediace po personální, hospodářské, finanční a organizační stránce. Také provádí dohled nad činností PMS. Probační a mediační služba se dělí na ředitele a střediska, které zajišťují plnění úkolů ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky. Střediska účinkují v sídlech okresních soudů nebo obvodních či městských soudech. Regionální vedoucí, který je zároveň i zaměstnancem ředitelství, zodpovídá za řádný chod středisek v daném regionu a je jmenován ministrem spravedlnosti. Vedoucí středisek jsou taktéž jmenováni ministrem spravedlnosti a zodpovídají za chod jednotlivých středisek, ty však nejsou samostatnou účetní jednotkou a nemají právní subjektivitu. Rada PMS je poradním orgánem ministra. Probační úředníci a asistenti musí splnit kvalifikační a podmínky vzdělání, aby mohli vykonávat odborné probační a mediační činnosti. Odborní zaměstnanci

¹³⁹ GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2. s. 35–36.

¹⁴⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 37–38.

¹⁴¹ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Pavel ŠTERN a Lukáš URBAN. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6. s. 1.

PMS jsou rozděleni do pěti základních agend, kterými jsou probační a mediační činnost, obecně prospěšné práce, podmíněné propuštění s dohledem (včetně domácího vězení) a agendu mladistvých.¹⁴² Každý úředník PMS musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům, také mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a dokončenou odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožňuje vykonat. Asistentem PMS může být fyzická osoba starší 21 let, která má alespoň dokončené středoškolské vzdělání ve společenských vědách. Veškerý rozsah a kvalifikační vzdělání úředníkům a asistentům stanovuje Statut Probační a mediační služby.¹⁴³ Parolová rada je administrativní orgán, který projednává žádosti o předčasné nebo podmíněné propuštění odsouzeného z vězení. Tato rada je obsažena odborníky i proškolenými laiky, což znamená kvalifikované posouzení připravenosti odsouzeného vrátit se zpět na svobodu. Parolová rada stanovuje podmínky, jež musí odsouzený na svobodě plnit, ale všechno se projednává až potom, co odsouzený stráví jeho minimální stanovenou dobu ve vězení. Jedná se tak o změnu podoby výkonu trestu a rozhoduje o něm soud.¹⁴⁴

Probační činnost zajišťuje individuální organizaci a dohled probačního úředníka nad pachatelem u uložených alternativních trestů a opatření, kterými je podmíněný trest spojený s dohledem, trestem obecně prospěšných prací, propuštěním z ochranného léčení s dohledem a zákaz vstupu na společenské akce. Probační pracovník vytváří probační plán dohledu ve zkušební době a kontroluje dodržování podmínek, které byly pachateli nařízeny ze zákona nebo soudem. Při prvních konzultacích probačního pracovníka a pachatele je představen probační plán s přesnými kroky plnění. Hlavní účel dohledu pracovníka je sledování a kontrola chování pachatele a pomoc při jeho zajištění řádného budoucího života.¹⁴⁵

Samotná mediační činnost spočívá v odborných postupech pracovníků PMS v přípravné fázi trestního řízení, než dojde k rozhodnutí soudu či státního zástupce. Hlavní

¹⁴² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 38.

¹⁴³ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Pavel ŠTERN a Lukáš URBAN. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6. s. 5.

¹⁴⁴ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 164–168.

¹⁴⁵ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 71–74.

podstatou je urovnávání neshod mezi pachatelem, které vyústily v trestní čin. Jedná se o dobrovolné, osobní a přímé setkání mezi účastníky trestního činu s pomocí mediátora. Mediační služba, jejíž výsledek je zpracování zprávy pro státního zástupce nebo soudce, představuje spolupráci mezi obětí a pachatelem včetně dalších osob, kterých se trestný čin týká. Spolupráce pachatele i oběti s PMS je před rozhodnutím soudu dobrovolná, ale jestliže někdo z účastníků nesouhlasí nebo se jedná o právnickou osobu, mediační služba nesmí být provedena.¹⁴⁶

Případy vhodné k mediaci se rozhodují na základě iniciativy pachatele se napravit a čelit svým důsledkům. Mezi vhodné případy lze zařadit mladší pachatele a prvopachatele, protože jejich přímé setkání s obětí nebo negativní výsledky jejich trestné činnosti mohou mít za následek snížení rizika opakování trestné činnosti.¹⁴⁷

Uložení trestu je bráno s ohledem na závažnost spáchaného trestného činu a rizikem předpokládané újmy s opakováním trestné činnosti. Soud může na základě Trestního zákoníku uložit trest odnětí svobody a zároveň i dohled pracovníka, který pachateli při zkušební době pomáhá vést spořádaný život. Dále může soud uložit trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, zákaz vstupu na společenské akce dle stanovení trestního zákona. Tyto druhy alternativních trestů kontroluje a organizuje PMS, kdy pachatel má povinnost spolupracovat s vybraným pracovníkem této služby. Na základě pachatelovi minulosti mu může být v jeho prospěch zakázáno užívání alkoholu a jiných návykových látek, spolu se zákazem hazardních her a sázek.¹⁴⁸

4.7.1 Vznik probace a mediace v České republice

V roce 1989 došlo vytvoření nových demokratických pravidel a institucí, kdy se změnila také reforma trestní spravedlnosti v Československu a po roce 1992 v České republice. Koncem šedesátých let docházelo k posilování sociálně-výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, především se zaměřením na odstranění příčin porušování právních norem. V období 1968 až 1971 vznikla spolupráce mezi Národním výborem hlavního města

¹⁴⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 39–40.

¹⁴⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 41–42.

¹⁴⁸ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 68–69.

Prahy a Výzkumným kriminologickým ústavem, která měla za cíl zjistit možnosti práce ve velkých městech tzv. *sociálně nepřizpůsobivých občanů*, včetně občanů propuštěných z výkonu trestu. Vznikla tak nová profese sociálních kurátorů, jejichž pracoviště se krok za krokem rozšiřovala i do menších měst. Na sociální kurátory po několika letech navazovali i specialisté, kteří pracovali s delikventní mládeží v rámci tehdejších okresních národních výborů.¹⁴⁹

System vězeňství již dříve dovoloval sociální pracovníky, jež měli na starost umožňovat odsouzeným kontakt se svými rodinami, ale také sociálním prostředím a pomáhat na adaptaci vnějšího světa v době výkonu trestu odnětí svobody. Po invazi armád Varšavské smlouvy v Československu roku 1968 a následné normalizaci se veškeré projekty na modernizaci československé trestní politiky zastavily.¹⁵⁰

Po roce 1989 došlo ke změnám v politickému a společenskému systému, jelikož se začaly projevovat důsledky dlouhotrvajících nedostatků minulého režimu v oblasti trestní politiky, kdy byl hlavní nárůst drobné kriminality. Následně se tak začala formovat probace a mediace v České republice a vznikl *institut alternativ*. Jednalo se o experiment Mimosoudní alternativy pro delikventní mládež, kde byly prvně uplatněny prvky mediace mezi poškozeným a obviněným a k vyřešení sporu docházelo prostřednictvím třetí osoby neboli *mediátora*. Také docházelo k aktivnímu zapojení pachatele, které se zaměřovalo na odstranění následků jeho jednání, ale též poškozeného, který měl možnost ovlivnit proces vlastního odškodnění.¹⁵¹

Novela trestního zákona z roku 1993 zavedla do trestního práva *institut odklonu–diverze*, což je podmíněné zastavení trestního stíhání. V roce 1996 byly do trestního práva přidány další dva alternativní instituty, kterými bylo narovnání a trest obecně prospěšných prací. Téhož roku také došlo o první ověřování činností nastávající probační a mediační služby, kdy nově zřízená pracovní místa byla obsazována stávajícími soudními úředníky, kteří měli dohlížet na zajištění administrativu výkonu trestu obecně prospěšných prací a kontrolovat chování obviněných ve zkušební době. Roku 1997 trestní zákon přijal další opatření a alternativní tresty spojené s probací a mediací. Jednalo se o podmíněné

¹⁴⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 9–10.

¹⁵⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 10–11.

¹⁵¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 11.

upuštění od potrestání s dohledem probačního úředníka a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. V roce 2000 schválil Parlament České republiky návrh zákona o probační a mediační službě jako celostátní organizaci.¹⁵²

4.7.2 Nevládní neziskové organizace při realizaci probační a mediační činnosti

Mezi nezbytnou činnost PMS je také spolupráce s nevládními neziskovými organizacemi. Jedná se především o poskytování služeb a realizaci programů, které jsou zpravidla součástí výkonu alternativních trestů. Při vstupu České republiky do Evropské unie roku 2004 se aktivity nevládních organizací v justici podstatně rozšířily. Za nejvýznamnější důvod je považován značný příliv finančních prostředků z Evropského sociálního fondu.¹⁵³

Probační a mediační služba podporuje rozvoj programů, které mají za úkol dohlížet na výkon alternativních trestů spojených s dohledem a programů uplatňující se přímo ve výkonu trestu odnětí svobody. Je důležité, aby tyto programy prošly potřebou akreditací a byly zaopatřeny dostatečnými finančními prostředky.¹⁵⁴

4.7.2.1 Rubikon centrum

Rubikon centrum je jedna z nestátních neziskových organizací, která napomáhá lidem vypořádat se se svou trestní minulostí. Pomáhá těmto osobám v oblasti zaměstnání, bydlení a řešení jejich dluhů. V případě pomoci s hledáním zaměstnání organizace zdarma poskytuje rekvalifikaci, pomoc s přípravou na pracovní pohovor, jak komunikovat se zaměstnavatelem o trestní minulosti a případných exekucích. V současné době Rubikon centrum působí v Praze, Ostravě, Chebu, Kladně a Chodově.¹⁵⁵

Rubikon centrum pořádá projekty na podporu osob s trestní minulostí. Jedním z projektů nese název *Yellow Ribbon* neboli Běh se zlatou stužkou. Tento projekt spolu s Rubikon centrem založila ředitelka ženské věznice ve Světlé nad Sázavou Gabriela

¹⁵² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 11–13.

¹⁵³ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 173–174.

¹⁵⁴ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 175.

¹⁵⁵ MÁTE TRESTNÍ MINULOST A NEMŮŽETE SEHNAT LEGÁLNÍ PRÁCI? [online]. Praha: rubikoncentrum.cz, 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/hledam-praci/>.

Slováková. Podstatou projektu je běh, kde jsou týmy rozděleny na bývalé vězně, zaměstnance Vězeňské služby, zaměstnance Probační a mediační služby a zaměstnance soukromých firem. Hlavní podstatou tohoto projektu je ukázat, že všichni jsou jen lidi, kteří mají v určitou chvíli stejné podmínky a jsou si rovni.¹⁵⁶ Účastníci běhu mají běžecká trika se žlutou stužkou, čímž mají dosáhnout odbourání předsudků vůči lidem s kriminální minulostí. Žlutá stužka na běžeckých tričkách symbolizuje návrat z vězení na svobodu a úspěšné začlenění do společnosti.¹⁵⁷ V roce 2021 se v Praze konal šestý ročník běhu se zlatou stužkou.¹⁵⁸

Dalším projektem Rubikon centra je *Komunitní centrum a zahrada Kotlaska*. Jedná se o budovu v Praze, kde je možnost pro volnočasové aktivity a zpestření volného času pro osoby s trestnou minulostí. Osoby zde mají také možnost pěstovat vlastní ovoce a zeleninu a jako nejdůležitější, toto centrum podporuje osoby s trestní minulostí pomocí pracovních tréninků při údržbě zahrady nebo provozu centra. Rubikon centrum má také na starosti další projekty, které se zaměřují především na pomoc při zadlužení, kdy napomáhají s řešením finanční nejistoty a rovněž kompetenci k udržování finančního zdraví. Projekty jsou taktéž zaměřovány na pomoc při hledání zaměstnání, konkrétně ke zvýšení orientace na trhu práce a kariérního poradenství. Většina těchto programů je spolufinancována z Evropského sociálního fondu.¹⁵⁹

Spolupráce věznic a neziškových organizací stojí za komplexní přípravou propuštění vězně na svobodu. Poměrně nový projekt *Společně na svobodu*, který vznikl díky Rubikon centru s Vězeňskou službou ČR (konkrétně ve věznicích Horní Slavkov, Příbram, Stráž pod Ralskem a Světlá nad Sázavou) od června roku 2018 do prosince 2020. Projekt vznikl z příčin značné recidivy v České republice a jeho cílem bylo vytvořit a ověřit funkční model přípravy na propuštění a následné podpory v integraci na svobodě. Pracovníci Rubikon centra spolu s Vězeňskou službou do projektu vybírali odsouzené, kteří měli přesně stanovený konec trestu (6–9 měsíců před propuštěním) a absolvovali předešlý

¹⁵⁶ *Do vězení chodí lidé, kteří by jinde nemuseli*. [online]. Praha: video.aktualne.cz, 2018 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/do-vezeni-chodi-lide-kteri-by-jinde-nemuseli-druhou-sanci-si/r~2e1aedc8447311e88560ac1f6b220ee8/>.

¹⁵⁷ *Yellow Ribbon a Yellow Ribbon Run* [online]. Praha: rubikoncentrum.cz, 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/yellow-ribbon-run/>.

¹⁵⁸ BĚLÍKOVÁ, Petra. V Praze se konal šestý ročník Běhu se žlutou stužkou. *České vězeňství*. 2021, **2021**(2), 1-45. ISSN 1213-9297. s. 41.

¹⁵⁹ *Yellow Ribbon a Yellow Ribbon Run* [online]. Praha: rubikoncentrum.cz, 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/yellow-ribbon-run/>.

standardizovaný program, nebo se zúčastnili specializovaného oddílu, výstupního oddílu nebo oddílu bez drogové zóny. Pracovník vězeňské služby a Rubikon centra se s klientem – bývalým vězněm, věnovali především tématům v oblasti zaměstnání, bydlení, financí, dluhů, závislosti a sociálními vztahy. Nejdříve klienti přicházeli s problémy jako je hledání bydlení, práce a pomoc s dluhy, ale postupem času, kdy získal klient v pracovních důvěru, začal řešit i problémy týkající se vztahů. Těmto klientům byla zpočátku poskytována finanční a materiální podpora hlavně po dobu, než bývalý vězeň sehnal dostatek svých prostředků například do své první výplaty ze zaměstnání. Po důkladné schůzce byl pro klienta sjednán individuální plán, který stanovoval jeho předem okruh potřeb (např. hygienické potřeby, oblečení, obuv, jízdné, mobilní telefon atd.). Tato pomoc se snažila nahrazovat nefunkční státní systém v oblasti vězeňství, ale přesto záviselo všechno na motivaci klienta k životní změně. Výsledek projektu ukázal, že je-li bývalým vězňům poskytnuta dostatečná podpora, jsou schopni se adaptovat na společnost, zejména v oblasti zaměstnání. Projekt byl také financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci výzvy Sociální inovace v oblasti sociálního začleňování a přístupu na trh práce pro nejohroženější skupiny.¹⁶⁰

4.7.2.2 Podané ruce

Společnost Podané ruce je občanské sdružení, které poskytuje služby v oblasti prevence a léčby návykového chování, duševního zdraví, ochrany veřejného zdraví a pořádá programy pro děti a mládež, na podporu a rozvoj etnických skupin a pro postpenitenciární péči. Hlavním posláním společnosti je pomáhat osobám v nelehké životní situaci pomocí podpůrných a preventivních služeb, které vedou k ustálení sociálních, zdravotních a osobních sfér klientova života. Společnost sídlí v Olomouckém, Zlínském a Jihomoravském kraji.¹⁶¹

Podané ruce poskytují službu pro osoby, které se dostaly do rozporu se zákonem a nazývají ji *Práce s klientem v konfliktu se zákonem*. Tato služba je zaměřena na sociální poradenství pro osoby, které měly nebo v současnosti mají problém se zákonem z důvodu návykového chování. Služba je bezplatná a vhodná jak pro tyto osoby, tak pro jejich rodinné

¹⁶⁰ DEMNER, Marek a Gabriela HENDLOVÁ. Projekt společně na svobodu. *České vězeňství*. 2021, **2021** (1) 1-72, ISSN 1213-9297. s 37–40.

¹⁶¹ O *SPOLEČNOSTI* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/o-spolecnosti/>.

příslušníky a blízké. Je možné ji využít při různých fázích trestního stíhání (prepenitenciární a penitenciární poradenství), ale i po odchodu z výkonu trestu odnětí svobody (postpenitenciární poradenství). Služba se sjednává s pracovníky programu telefonicky, korespondenčně nebo osobně. Ve výkonu trestu odnětí svobody je možnost službu využít individuálně nebo skupinově.¹⁶²

Podané ruce napomáhají osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, ale především také těm, kteří se chtějí po propuštění adaptovat zpět do společnosti. Cílem je nejlépe navázat kontakt mezi společností a vězněm již ve výkonu trestu, aby byl dostatečně připraven na svoji adaptaci. Ve výkonu trestu společnost poskytuje informace v oblasti sociální a právní, ale také provádí drogové a poradenství spojené s léčbou. Společnost funguje ve věznicích v Brně, Kuřimi, Znojmě, Rapoticích, Světlé nad Sázavou, Ostrově nad Ohří, Břeclavi, Příbrami a Opavě. Po výstupu vězně z věznice ho podporuje v kritických situacích, spolupracuje při probačním dohledu a snaží se mu, co nejvíce ulehčit jeho životní situaci.¹⁶³

¹⁶² *PRÁCE S KLIENTY V KONFLIKTU SE ZÁKONEM* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/prace-s-klienty-v-konfliktu-se-zakonom-olomouc/>.

¹⁶³ *CENTRUM PORADENSKÝCH SLUŽEB VE VĚZENÍ A PO VÝSTUPU* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/centrum-poradenskych-sluzeb-ve-vezeni-a-po-vystupu/#sluzby>.

5 Praktická část

Praktická část této diplomové práce je věnována dotazníkovému šetření a rozhovorům s osobami po výkonu trestu odnětí svobody, sociální pracovníci působící ve věznici Valdice a bývalou asistentkou lékaře v psychiatrické ambulanci, která spolupracovala s vězni po jejich propuštění. V praktické části jsou také zahrnuty výsledky z dotazníků od osob, které se momentálně nachází ve vězení.

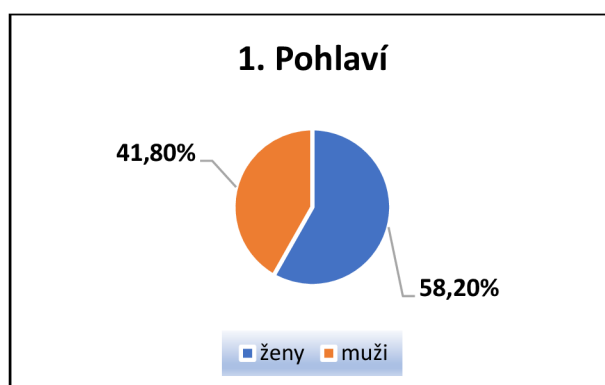
5.1 Dotazník

Dotazníkové šetření celkem obsahuje 21 otázek a je zaměřeno na názor ohledně adaptaci vězňů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a vězeňského systému v České republice. Dotazník se skládá z uzavřených a polouzavřených otázek.

Vyplňování dotazníku probíhalo na internetové stránce survio.com v období od 7. 1.2022 do 18. 2.2022. Dotazníkové šetření bylo sdíleno prostřednictvím sociálních sítí, kde měli další uživatelé možnost sdílet dotazník dál.

Prvních šest otázek je zaměřeno na osobní informace respondentů, kdy se dotazování zúčastnilo celkově 201 respondentů, z toho 117 žen a 84 mužů.

Graf č. 1 – Pohlaví

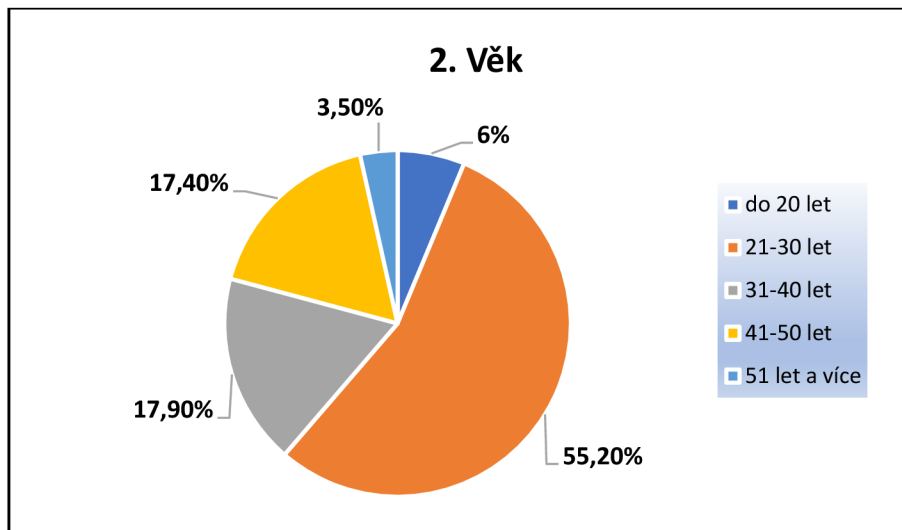

Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti v dotazníku uváděli svůj věk a měli na výběr ze všech věkových kategorií počínaje od méně než 20 let po 51 a více let. Největší zastoupení respondentů bylo v rozmezí od 21 do 30 let, konkrétně 111 respondentů. Kategorie 31–40 let a 41–50 let byla

velmi vyrovnaná s celkovými počty 35 a 36 respondentů. Osob přes 51 let bylo 7 a do 20 let odpovědělo 12 respondentů.

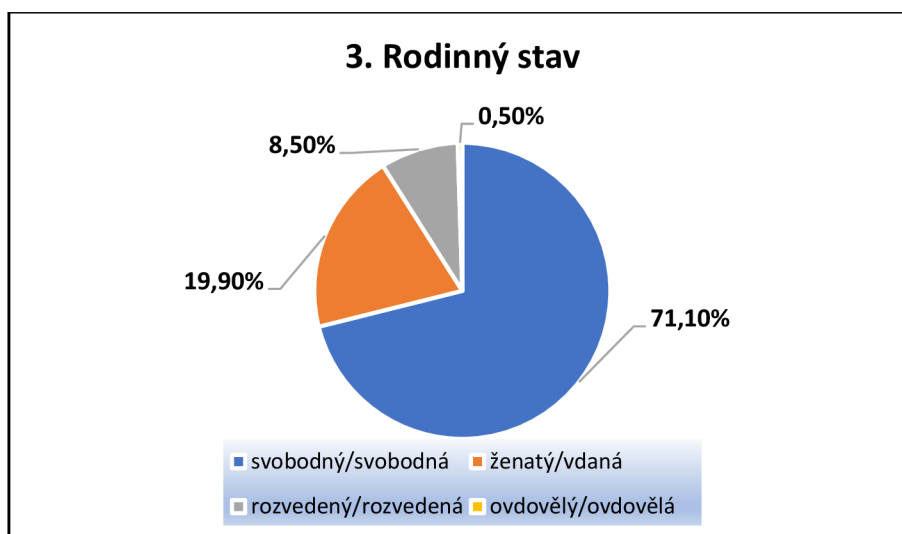
Graf č. 2 – Věk

Zdroj: vlastní zpracování

Třetí graf znázorňuje rodinný stav respondentů. S počtem 143 respondentů odpovědělo, že jejich momentální rodinný stav je svobodný či svobodná. Ženatých nebo vdaných respondentů je 40. Rozvedených na základě výběru uvedlo 17 respondentů a ovdovělý či ovdovělá je pouze jeden respondent.

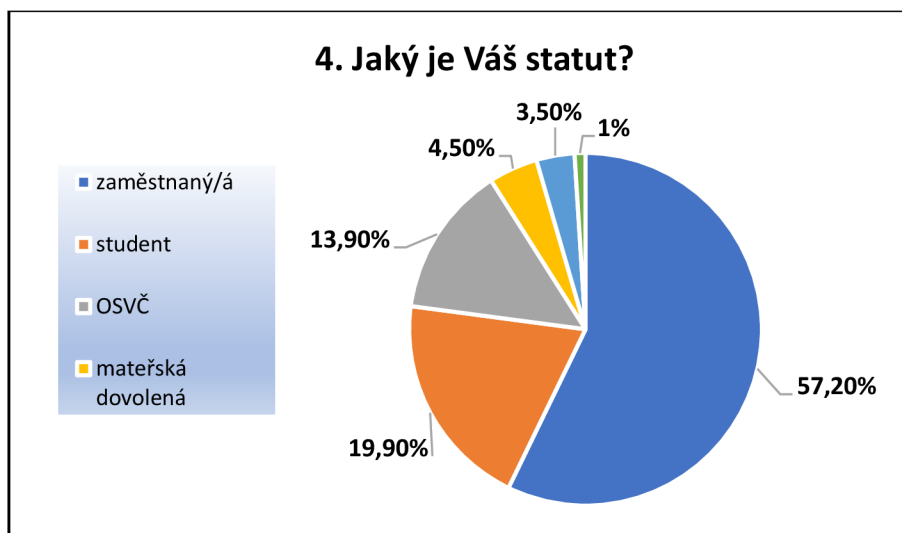
Graf č. 3 – Rodinný stav

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci dotazníkové šetření uvedlo ve čtvrtém grafu svůj statut 115 zaměstnaných respondentů. Další rozsáhlou skupinou jsou studenti ve výsledku 40 dotazovaných. Osob samostatně výdělečných odpovědělo 28 a 9 žen na mateřské dovolené. Zbýlých 7 respondentů je nezaměstnaných a 2 jsou již v důchodu.

Graf č. 4 – Statut

Zdroj: vlastní zpracování

Další otázka je zaměřena to, z jakého kraje respondenti pochází. Největší zastoupení má Zlínský kraj s počtem 94 respondentů, jelikož dotazník sdílely osoby převážně ze Zlínského kraje. Hned vzápětí je Hlavní město Praha s celkovým počtem 29 respondentů. Z Jihomoravského kraje odpovědělo 15 respondentů, ze Středočeského kraje 9 a z kraje Vysočina 8 respondentů. Dále 7 dotazovaných pochází z Ústeckého kraje, po 6 respondentech z Pardubického, Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Plzeňský, Liberecký a Královéhradecký kraj obsadili respondenti po 5. Jihočeský a Karlovarský kraj uvedlo dohromady 6 respondentů.

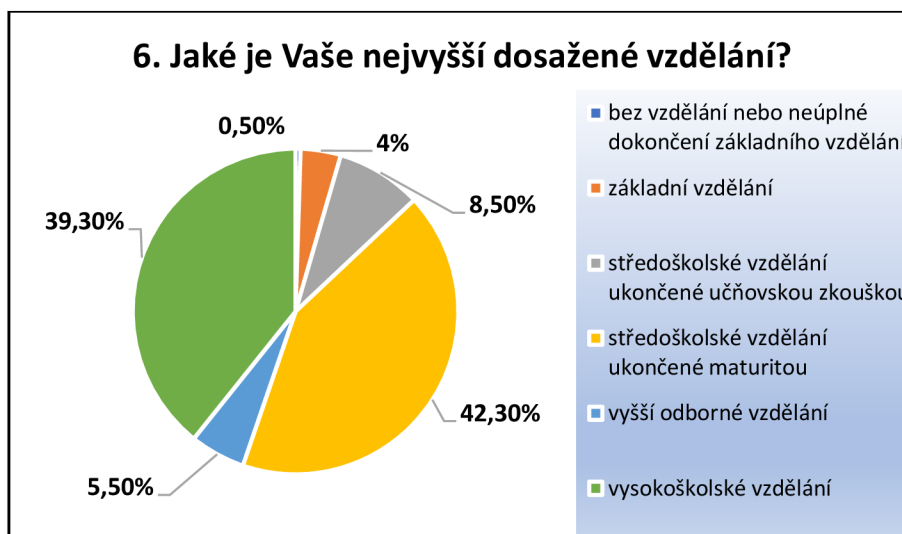
Graf č. 5 – Kraje

Zdroj: vlastní zpracování

Největší počet respondentů, přesně 85 uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání střední školu ukončenou maturitou. 79 respondentů má vysokoškolské vzdělání a středoškolské vzdělání ukončené učňovskou zkouškou uvedlo 17 respondentů. Vyšší odborné vzdělání zastupují respondenti v počtu 11, základní vzdělání 8 respondentů a pouze jeden respondent uvedl, že je bez vzdělání nebo neúplného dokončení základního vzdělání.

Graf č. 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování

Sedmá otázka je zaměřena na vězeňství a konkrétně na to, zda respondenti znají někoho, kdo v byl nebo v současnosti je ve vězení, jako trestaný. 117 respondentů, což je přes polovinu uvedlo, že někoho takového znají. Naopak zbylých 84 dotazovaných se s nikým takovým nikdy nesetkali.

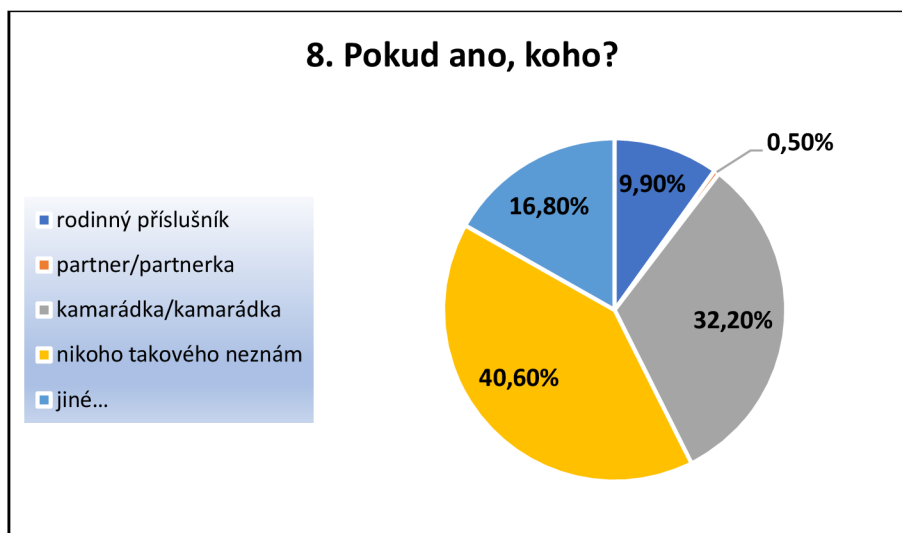
Graf č. 7 – Informovanost o věznicích

Zdroj: vlastní zpracování

Další otázka je navazující na předchozí osmou otázku a zjišťuje od respondentů, s jakou osobou ve výkonu trestu odnětí svobody se již setkali. Jak je uvedeno v předchozí otázce značná část respondentů se s nikým ve nebo po výkonu trestu nesetkala. Největší zastoupení s celkovým počtem 65 respondentů uvedlo, že se jednalo o jejich kamaráda či kamarádku. Dvacet respondentů mělo ve výkonu trestu odnětí svobody rodinného příslušníka, jeden respondent uvedl partnera nebo partnerku a zbylí dotazovaní využili polouzavřené otázky a možnosti „jiné“, kdy převážně uváděli osoby jim známé, ale s kterými momentálně nejsou v přímém kontaktu. Také se jednalo o bývalé partnery či partnerky, sousedy, spoluhráče, syny jejich známých nebo kolegy z práce, kdy jeden respondent uvedl, že se jednalo o bývalého praktického lékaře, který falšoval recepty. Dvě respondentky také uvedly jejich pacienty, kdy se jednou jednalo o pacienta psychiatrie, kde respondentka pracovala jako asistentka lékaře. Jako další také dotazovaní zmínili kamarády jejich kamarádů, sourozence přátel či partnery kamarádů. Jeden z respondentů uvedl také pracovníka Policie České republiky, který se dopustil trestné činnosti a byl za to odsouzen.

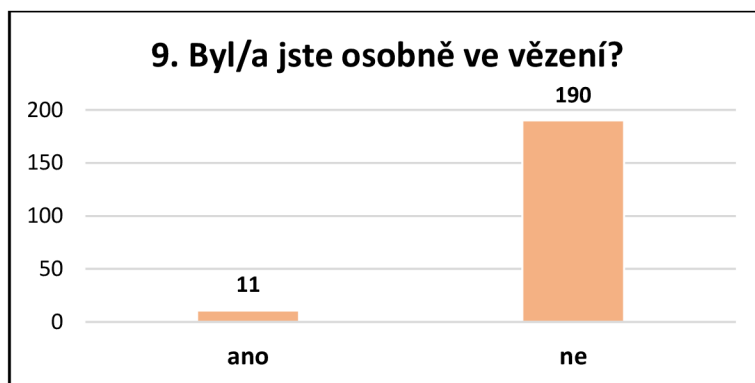
Graf č. 8 – Znamé osoby respondentů ve výkonu trestu

Zdroj: vlastní zpracování

Devátý graf zjišťuje, kolik osob bylo osobně ve vězení. Z grafu lze vidět, že velká část respondentů vězení nikdy nenavštívilo, konkrétně se jedná o 190 dotazovaných. Naopak zbylých jedenáct respondentů již ve vězení osobně bylo.

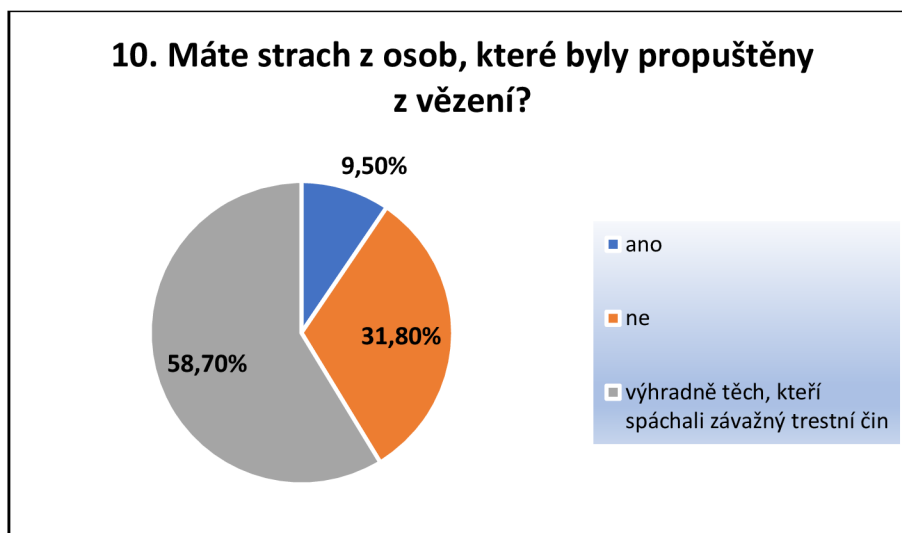
Graf č. 9 – Vězení

Zdroj: vlastní zpracování

Následující desátý graf poukazuje na obavu vůči osobám, jež byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. Převážná většina, přesněji 118 dotazovaných uvedlo, že mají strach pouze z osob, které spáchaly závažný trestný čin. Devatenáct respondentů mají z těchto osob strach, ať se jedná o jakýkoliv trestný čin a 64 respondentů nemá vůči těmto osobám žádnou obavu.

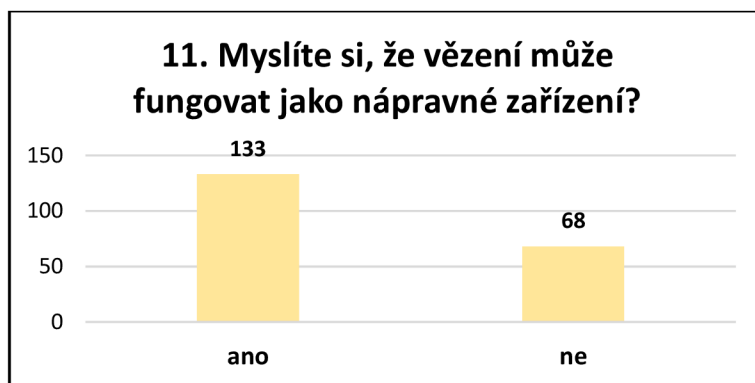
Graf č. 10 – Strach z osob propuštěných z vězení

Zdroj: vlastní zpracování

Dle názoru respondentů může vězení fungovat jako nápravné zařízení dle 133 respondentů. Zbývajících 68 zastávají názor, že vězení osobám ve výkonu trestu odnětí svobody k jejich nápravě nepomáhá.

Graf č. 11 – Vězení jako nápravné zařízení

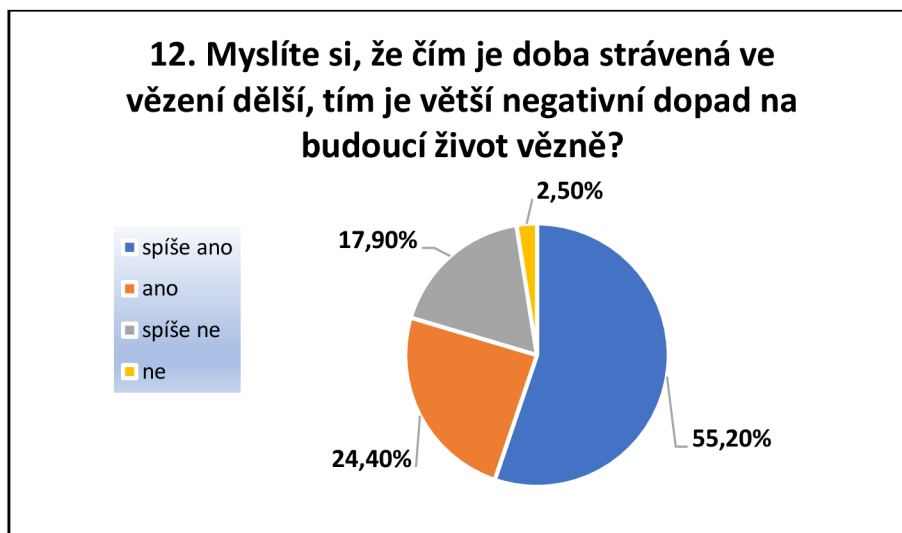

Zdroj: vlastní zpracování

Dvanáctý graf zjišťoval, zda si respondenti myslí, že délka trestu odnětí svobody má vliv na budoucí život vězně. Největší zastoupení s celkovým počtem 111 respondentů, si myslí, že má délka trestu spíše negativní dopad na jejich budoucí život. 49 dotazovaných si myslí, že má délka trestu určitě negativní dopad na jejich budoucí život, ale naopak pouze

5 respondentů zastává názor, že doba strávená ve vězení vězně neovlivňuje. 36 respondentů uvedlo, že dle jejich názoru délka trestu spíše není podstatná.

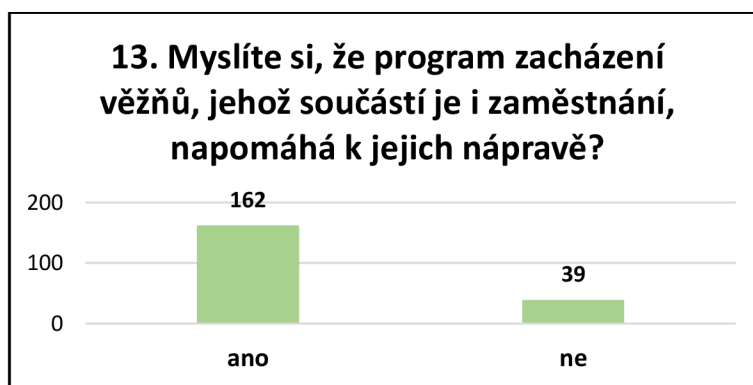
Graf č. 12 – Negativní dopad na budoucí vězně

Zdroj: vlastní zpracování

Zda zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody napomáhá k nápravě vězňů zjišťuje třináctý graf. Podle 162 respondentů zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody napomáhá k jejich nápravě a snaze se polepsit, opačně 39 tento názor nezastává.

Graf č. 13 – Program zacházení ve vězení

Zdroj: vlastní zpracování

Následující graf zjišťoval, co může být největší výhodou práce vězně při výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti měli na výběr z více možností, které mohli uvést.

Nejvíce se shodovali, že práci vězni využívají k možnosti splacení jejich dluhů a také k vytváření a udržování pozitivních návyků, tyto možnosti byly vybrány s celkovým počtem 196. Hned vzápětí s označením 96 respondentů vybralo jako největší výhodu hrazení škod, které bylo způsobeno trestnou činností. Další velká výhoda je dle respondentů to, že práce ve výkonu trestu odnětí svobody napomáhá k jejich návratu do společnosti. Možnost získání a nových zkušeností byla zvolena 62krát a finanční odměna, kterou vězni získají pro své vlastní potřeby při práci ve výkonu trestu, byla vybrána 43krát. Osm respondentů si myslí, že práce ve vězení nemá žádné výhody a čtyři respondenti v možnosti „jiné“ uvedli, že by jedna z výhod mohla být zkrácení trestu nebo kvůli jejich psychickému stavu, jelikož v práci si dle jednoho respondenta člověk uvědomí své chování, se kterým případně nemusí být spokojen a pracovat na něm. Jeden názor je však i ten, že by vězni neměli mít vůbec možnost pracovat ve výkonu trestu odnětí svobody, ale být v cele 2×2 metry, bez posiloven a herních místností, protože je to dle jeho názoru ve vězení jak na táboře.

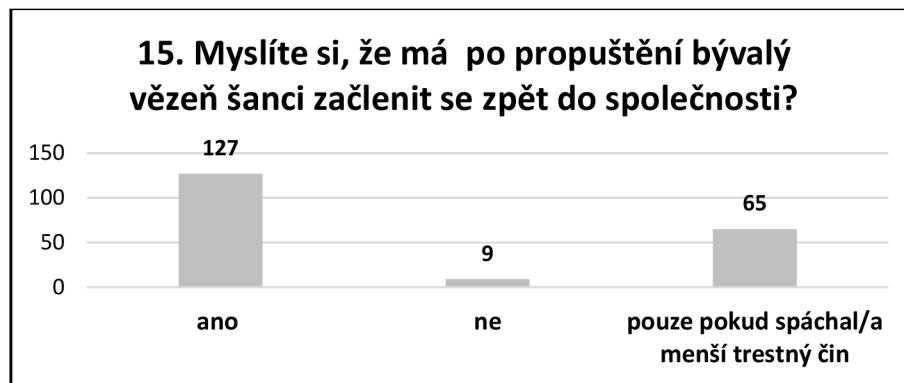
Graf č. 14 – Výhody zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody

Zdroj: vlastní zpracování

Na patnáctém grafu lze vidět 127 respondentů, kteří si myslí, že vězeň po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody má šanci začlenit se do společnosti. 65 zastává názor, že tuto šanci mají pouze vězni, jež spáchali pouze menší trestný čin. Dle zbylých devíti respondentů nemá žádnou šanci osoba propuštěná z vězení začlenit se zpět do společnosti.

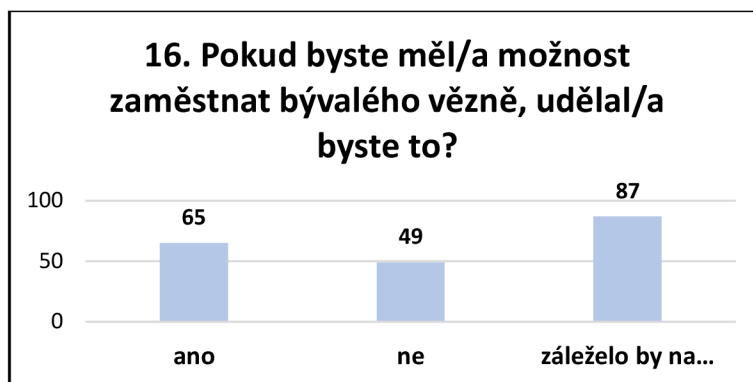
Graf č. 15 – Začlenění do společnosti

Zdroj: vlastní zpracování

Šestnáctý graf zjišťuje, zda by respondenti zaměstnali bývalého vězně, jestliže by měli tu možnost. 65 respondentů by s tím nemělo problém a tyto osoby zaměstnalo, ale 49 dotazovaných by je nezaměstnalo, i kdyby měli příležitost. U tohoto grafu měli možnost respondenti také uvést možnost „záleželo by“, kde se téměř vždy shodovala stejná odpověď a ta byla, že by záleželo na povaze a délce trestného činu, který daná osoba spáchala. Jako příklady byly uváděny situace, kdy by byl člověk odsouzen jako pedofil, tak by neměl být zaměstnán ve školce, ale jako skladník ve firmě by neměl být problém nebo bývalý zloděj by neměl pracovat s penězi, tudíž pokud by se spáchaný trestný čin nevztahoval k nabízené pracovní pozici, respondenti by dali těmto osobám šanci. Pokud by se však jednalo o vraha nebo násilníka, tak s tím už by měli respondenti problém a takovou osobu nejspíše zaměstnat nechtěli. Jeden z respondentů také doslova uvedl „podle toho na jakou pozici by šel, ale mělo by to být něco s minimální zodpovědností a co zvládnou dělat i opice“. Dle respondentů by také záleželo na tom, jak na ně bývalý vězeň působí, tudíž jaký na ně udělal první dojem, jestli má motivaci pracovat a na jeho bývalých pracovních zkušenostech. Také byla často uváděna odpověď, že by záleželo na tom, zda se chtěl vězeň v průběhu trestu zlepšovat, např. chodil do práce nebo pravidelně navštěvoval psychologa. Respondenti se ale ve většině případů shodli, že by měl každý dostat druhou šanci a chtěli by těmto lidem pomoci, kdyby měli možnost.

Graf č. 16 – Respondenti jako potencionální zaměstnavatelé vězně

Zdroj: vlastní zpracování

V České republice je vysoká míra recidivy, což znamená, že se velký počet propuštěných osob vrací zpět do vězení. Sedmnáctý graf zjišťuje, jaký je dle respondentů hlavní důvod opakované trestné činnosti a proč se vrací zpět do vězení. Taktéž byla možnost vybrat z více variant, avšak nejvíce respondentů uvedlo jako hlavní důvod nezpůsobilost adaptovat se zpět do běžného života. Jak lze vidět na grafu, tak mezi hlavní důvody dle respondentů také patří i nedostatek finančních prostředků, nefunkční rodinné zázemí nebo to, že jim život ve vězení vyhovuje. Ztráta sociálních vazeb a nezdařilé hledání práce mají dle respondentů také velký podíl na tom, proč se osoby vrací zpět do výkonu trestu odnětí svobody. Bydlení, špatná sociální pomoc od státu a vysoká míra zadlužení je však dle respondentů taky značný důvod tohoto problému. Možnost výběru odpovědi „jiné“ zvolilo patnáct respondentů a z toho se pět respondentů shodlo, že jde o zvyky a tom v jakém prostředí se bývalý vězeň nachází (např. je v prostředí, kde je dostupnost návykových látek), což může vést k opakované trestné činnosti. Také jeden z hlavních důvodů lze uvést stigma, které je spjato s výkonem trestu odnětí svobody. Jedná se o to, že bývalý vězeň nemá čistý trestní rejstřík a společnost od něj víceméně očekává, že se znovu trestného činu dopustí. Respondenti také uvedli, že pro některé vězně je život ve vězení jednodušší, jelikož po dlouhém výkonu trestu odnětí svobody už nemusí společnosti rozumět a raději budou chtít být tam, kde to znají. Avšak jak se i dotazovaní shodli, vždy je to individuální a je to na každém zvlášť, zda se bude chtít změnit nebo ne.

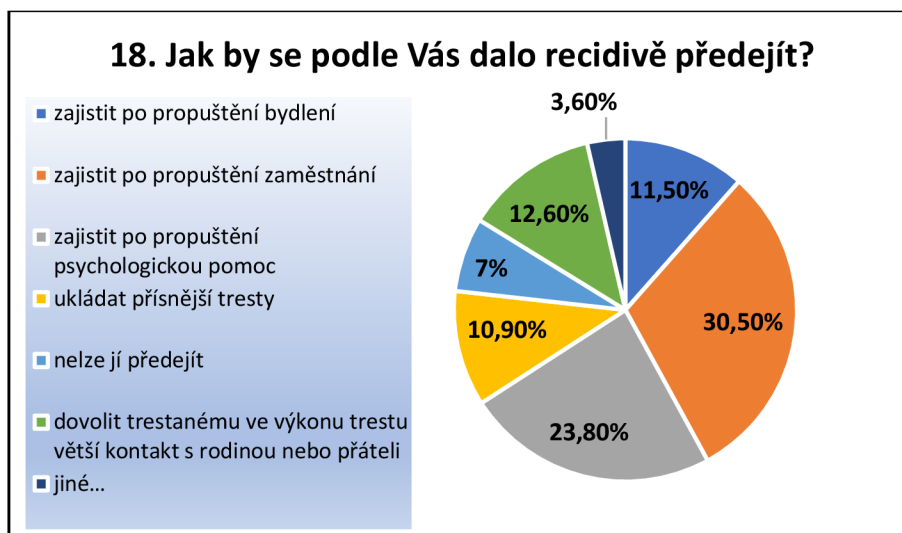
Graf č. 17 – Recidiva

Zdroj: vlastní zpracování

Osmnáctý graf zjišťuje, jak by se podle dotazovaných dalo recidivě předejít. I zde byla možnost vybrat více odpovědí, avšak respondenti si myslí, že nejvíce by bývalým vězňům napomohlo zajištění zaměstnání ihned po jejich propuštění. Hned poté je z výsledků grafu jasné zajištění psychologické pomoci a bydlení. Vhodně dle respondentů je i ukládání vyšších trestů nebo povolení většího kontaktu s rodinou či přáteli přímo ve výkonu trestu odnětí svobody. 25 respondentů je toho názoru, že se recidivě předejít nedá. Možnost „jiné“ využilo 13 dotazovaných a zde respondenti uvedli jako nejlepší zabránění recidivy vytvořením účinnějších preventivních programů, které napomáhají vězňům zpět do společnosti. Také zpřísnění zákonů nebo přísnější režim ve výkonu trestu, aby bylo vězení „strašákem“ pro potencionální pachatele.

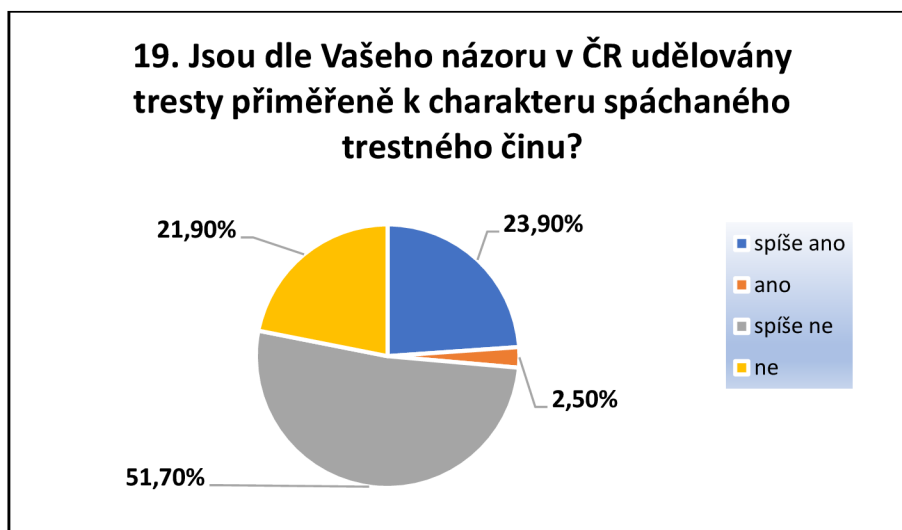
Graf č. 18 – Předcházení recidivy

Zdroj: vlastní zpracování

Následující graf zjišťuje, zda jsou podle respondentů v České republice tresty udělovány přiměřeně k charakteru spáchaného činu. 48 respondentů si myslí, že spíše ano a pouze 5 respondentů si tím jsou jisti. Odpověď spíše ne vybralo nejvíce respondentů, přesněji 104. Zbýlých 44 respondentů se domnívá, že v České republice nejsou tresty udělovány správně.

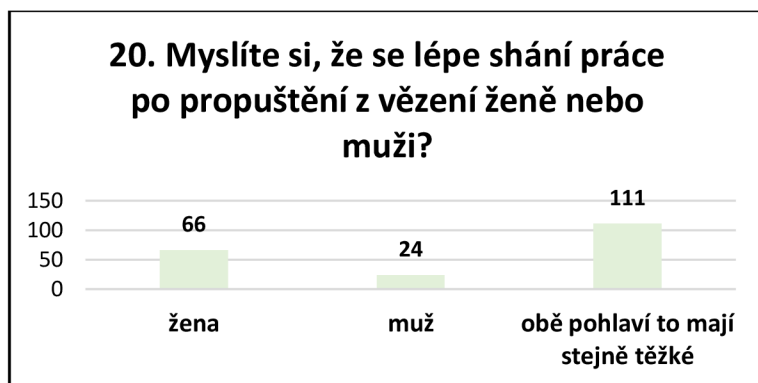
Graf č. 19 – Udělování trestů v České republice

Zdroj: vlastní zpracování

To, jakému pohlaví se podle respondentů po propuštění hledá lépe zaměstnání, zjišťuje dvacátý graf. 111 dotazovaných uvedlo, že obě pohlaví to mají při hledání zaměstnání po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stejně těžké. 66 respondentů uvedlo ženy a 24 dotazovaných uvedlo muže.

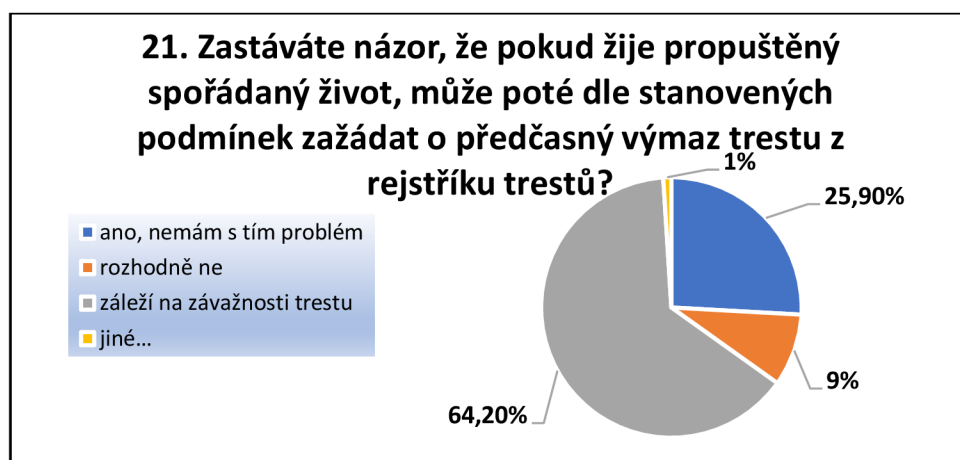
Graf č. 20 – Hledání zaměstnání pro propuštěné vězně v rámci pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Zda to, pokud bývalý vězeň žije spořádaný život a splnil by předem stanovené podmínky mohl zažádat o předčasný výmaz z rejstříku trestu, zjišťuje poslední graf. 129 respondentů se shodlo, že by se to odvíjelo od závažnosti trestu. 52 respondentů by s tím problém nemělo a 18 respondentů s tímto krokem rozhodně nesouhlasí. Dva respondenti v možnosti „jiné“ uvedli, že by se odvíjelo od toho, jak dlouhá uplynula doba od propuštění z vězení.

Graf č. 21 – Předčasný výmaz z rejstříku trestů

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Rozhovory s respondenty

Získávání respondentů pro rozhovory nebylo vůbec jednoduché, jelikož se jedná o citlivé téma. Mnohdy se bývalí vězni neradi vrací ke své trestní minulosti, a proto se jich z oslovených patnácti rozhodlo o minulosti promluvit pouze osm. Těchto osm respondentů však jsou se svou trestní minulostí naprosto srovnaní a nedělalo jim žádný problém o tomto tématu komunikovat, byli velmi milí a nápomocní.

5.2.1 Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody

Respondenti byli získáni po domluvě také prostřednictvím Rubikon centra. Přímá komunikace probíhala s ředitelkou poradenství pro klienty právě tohoto centra, kdy byl rozeslán připravený dotazník do všech Rubikon poboček po celé České republice. Poněvadž nebyla možnost setkat se a komunikovat s respondenty osobně, dotazník společně s případnými dotazy s respondenty provedli pracovníci Rubikon center. Jedná se o jejich dlouhodobé klienty, kterým Rubikon centrum pomohlo s adaptací do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Veškerá jména respondentů byla z důvodu jejich osobní ochrany změněna. Jak je patrné z tabulky, většina respondentů jsou mužského pohlaví. Z uvedených třinácti respondentů pochází pět z Hlavního města Praha, dalších pět respondentů ze Zlínského kraje, jeden z Karlovarského kraje a jeden z Ústeckého kraje a poslední respondent je původem ze Slovenska, ale momentálně žije v kraji Jihomoravském.

Tabulka č. 1 – Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody

RESPONDENTI	Věk	Rodinný stav	Nejvyšší dosažené vzdělání	Sběr dat	Forma sběru dat
Alan	40	rozvedený	SŠ – maturita	dotazník	e-mail
Marek	37	svobodný	Speciální škola	dotazník	e-mail
Jana	40	svobodná	SŠ – maturita	dotazník	e-mail
Petr	32	svobodný	SŠ – učňovská zkouška	dotazník	e-mail
Adéla	42	vdaná	SŠ – maturita	dotazník	e-mail
Lukáš	50	ženatý	SŠ – maturita	rozhovor	telefonicky
Filip	36	svobodný	VŠ – bakalář	rozhovor	osobně
Jan	42	ženatý	SŠ – učňovská zkouška	rozhovor	telefonicky
Martin	51	rozvedený	SŠ – učňovská zkouška	rozhovor	osobně
Josef	36	svobodný	SŠ – učňovská zkouška	rozhovor	telefonicky
Vladimír	44	rozvedený	SŠ – maturita	rozhovor	telefonicky
Tomáš	29	svobodný	Základní škola	rozhovor	osobně
Adam	35	ženatý	SŠ – maturita	rozhovor	osobně

Zdroj: vlastní zpracování

Trestné činy respondentů byly různorodé a jsou zmíněny níže, včetně trestních sazeb odnětí svobody:

- Alan – prodej drog (4 roky),
- Marek – výtržnictví a loupežné přepadení (6 let),
- Jana – prodej drog (5 let, po 2,5 letech podmíněně propuštění),
- Petr – loupežné přepadení (2 roky) a těžké ublížení na zdraví (4 roky),
- Adéla – krádeže a zpronevěra (3 roky),
- Lukáš – napadení veřejného činitele a výtržnictví (5 let),
- Filip – hospodářský trestní čin – krácení daní (2,5 let),
- Jan – držení omamných látek a řízení pod vlivem (6 měsíců),
- Martin – hospodářský trestný čin – nezdaněná dovážená nafta (5 let, po 2,5 letech podmíněně propuštění),
- Josef – maření úředního výkonu, zákaz řízení, krádeže aut (3 roky),
- Vladimír – krádeže a prodej drog (1 rok),
- Tomáš – výtržnictví a těžké ublížení na zdraví (1,5 let),
- Adam – nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami (7,5 let, po 3 letech podmíněně propuštění).

5.2.1.1 Pobyt ve vězení

Pro každého je pobyt ve vězení náročnou zkušeností, na čemž se shodli všichni respondenti. Režim je velmi jednotvárný, každý den se vstává, snídá, obědvá, večeří a chodí spát v přesně stanovený čas. Vězni musí dodržovat přísný režim, jež má každá věznice nastavený jinak.

Alan byl odsouzen za prodej drog ve věznici Jiřice. Byl odsouzen na 4 roky odnětí svobody a svůj trest považuje za spravedlivý. Před výkonem trestu odnětí svobody pracoval jako recepční na úřadu práce a bydlel v podnájmu se svým kamarádem. Svůj pobyt ve věznici hodnotí jako neutrální. Každý den musel spolu se spoluvězni vstávat v šest hodin ráno, následně bylo sčítání vězňů, kdy se kontroluje, zda jsou všichni vězni ve svých celách, poté osobní hygiena a snídaně. Alan svůj čas ve vězení nevyužíval nijak produktivně, takže jak on sám uvedl „*snažil jsem se nějak přežít každý den a dostat se co nejdřív pryč.*“

Projev **Marka** byl velmi autentický. Před výkonem trestu odnětí svobody mu poskytla ubytování Armáda spásy a byl nezaměstnaný, avšak občas využíval možnost jednodenních brigád jako výpomoc ve skladech. Ve věznici Horní Slavkov strávil 6 let. Svůj trest vnímá jako nutný a spravedlivý. „*Vstávali jsme každý den ve 4 ráno, pak byla osobní hygiena, v 7 ráno snídaně a následovaly sportovní aktivity. Oběd byl vždycky ve 12 hodin a večeře v 18 hodin. Od jedné do čtyř odpoledne bylo osobní volno. V té době také často probíhaly sčítaky, hlavně teda když se něco stalo. Občas tam proběhly sebevraždy, nečekaná úmrtí, ale myslím, že došlo i k několika vraždám. Někteří to dělali z nudy, ale často taky z pomsty a aby si vytvořili respekt. Koupat jsme se chodili každý večer kolem 19. hodiny po večeři, to se mohlo každý den. Za nedodržení systému jsme dostávali tresty jako třeba napomenutí, kázeňáky nebo díru. Bylo to jako na vojně, kolikrát možná i horší. Co se týče mých spoluvězňů, tak ti byli naprosto příšerní, to je jasný. Mají jiné příběhy než já, ani ale nevím, v čem byly jiné. Celé je to kus špíny, která mi skočila do cesty,*“ zhodnotil Marek.

Jana dříve žila v bytě se svým synem a přítelem. Nikdy nepracovala, ale vždy se nějakým způsobem užívala, i když se jednalo o nelegální činnosti. Za distribuci drog si ve věznici Světlá nad Sázavou nakonec odpykala 2,5 roku a svůj trest vnímá jako oprávněný. Svůj pobyt ve věznici hodnotí velmi kladně, jelikož se zbavila závislosti na drogách, čímž přehodnotila svůj dosavadní život a začala abstinovat. Nakonec uznává, že je ráda za tak dlouho strávenou dobu ve vězení, protože pokud by tam byla například pouze půl roku, nezačala by na sobě pracovat a nedonutilo by ji to skoncovat s drogami. Ve Světlé nad Sázavou byl každý den budík v 5:30, jestliže šel někdo do práce budík byl již ve 4 ráno, večerka potom byla v deset večer, což znamená, že musí být zhasnuto a vězeňkyně ve svých

celách. Někdy docházelo k situacím, kdy se ženy chtěly dívat déle na televizi a domlouvaly se s dozorci, kteří jim to jednou za čas povolili. Strava nebyla vůbec pestrá, protože v každé věznici se jídlo víceméně opakuje. Ve velké míře jsou podávány těstoviny a jednoduchá, nenákladná jídla, jako je například chleba se sádlem. Ovoce se dostává pouze dvakrát do týdne (většinou jablko, pomeranč, banán pouze výjimečně). Aktivity, které mohou vězeňkyně využívat, jsou na úrovni základní školy prvního stupně. Jedná se o malování, míčové hry nebo běh. Dle respondentky byla nejlepší aktivita „*základy společenských věd*“, kdy se probíralo všechno od dějepisu, zeměpisu až po základy společenského chování. Také uvedla, že se mnohdy nestačila divit, jak některé její spoluvězeňkyně byly negramotné a nevzdělané. Co se týče spoluvězeňkyň uvedla také respondentka: „*Byla tam se mnou paní, co dostala 5 let za zpronevěru, kterou na ní hodil její nadřízený. Další ženská hodila své dítě do krbu, dalšího vyhodila z okna, támhleta nechávala svoje děti zneužívat a dostala za to 15 let, což bych řekla, že je za tohle fakt málo. Pořád se tam něco děje, hádky, bitky, podřezání se a pokusy o sebevraždu jsou na denním pořádku. Ze začátku čumíte a nechápete, kde to jste, co se tam děje, ale pak se otupíte a je vám to fuk. Jedna holka se třeba i oběsila, protože ji druhá nechtěla. To jsme stály na chodbě a čuměly, jak ji některé dobré duše podpírají. Velitelka křičela, ať někdo přinese mřížky, ale nikdo se k tomu neměl. Vy na to čumíte a říkáte si, že jí ty oči snad vypadnou z důlku. Pak jsem viděla, že se pochcala, takže jsem věděla, že bude za chvíli tuhá. Najednou jsem si vzpomněla, že ta holka je nejspolehlivější budiček na celém patře, takže když zemře, já nevstamu do práce? Tak jsem se rozběhla a obětovala svoje mřížky na nehty.*“

Ve věznici Kuřim strávil **Petr** dohromady 6 let, a i přes to vnímá svůj trest jako spravedlivý. Před výkonem trestu odnětí svobody nikde nepracoval. Žil na ulici a spal různě po hernách a někdy u svých známých. Ve výkonu trestu si především uvědomil, o jakou svobodu přišel. Dobu, kterou ve vězení strávil, využil pro svůj osobní rozvoj a momentálně je rád, že je odpoután od tehdejších negativních návyků spojených s trestnou činností. Budiček v této věznici byl každý den o půl šesté ráno a večerka v deset večer. Chodil ale spávat až někdy nad ránem, jelikož přemýšlel o životě a o tom, co vše je zapotřebí změnit. Mezi jeho denní aktivity patřila práce, cvičení nebo odpočinek. Jeho celkový pobyt ve věznici hodnotí klidně především i proto, že jeho spoluvězni byli dle jeho názoru normální muži, kteří nevyvolávali zbytečné problémy.

Adéla byla v době výkonu trestu odnětí svobody svobodná a se svým nynějším manželem měli svatbu po jejím propuštění. Před vězením bydlela Adéla v bytě se svou

matkou a dvěma syny a pracovala ve Vinohradské nemocnici v Praze jako sestřička. Ve věznicí na Pankráci měla respondentka několik známých spoluvězeňkyň, takže pro ni byl pobyt ve vězení víceméně příjemný. Každý den vstávaly v šest ráno, vycházky měly povolené ve tři odpoledne a spát chodily v devět večer. Respondentka nemohla navštěvovat aktivity, které si přála, takže svůj čas trávila převážně se svými známými ve věznicí. Čas strávený za mřížemi ji donutil přemýšlet nad životem, kdy si uvědomila, že se chce změnit a začít si více vážit sama sebe. Svůj trest však dodnes nevnímá jako správný.

Lukáš se dostal do výkonu trestu odnětí svobody ve svých 24 letech. Bydlel sám v podnájmu a jeho povoláním bylo vyhazovat lidi z nočních klubů. Ve věznicí Horní Slavkov strávil Lukáš 5 let (nejprve strávil 2 roky ve vazbě a poté 3 roky ve vězení) a považuje ji jako jednu z nejtvrdějších v České republice. Dle jeho slov to byla věznice z 85 % plná Romů, se kterými není příjemné sdílet společný prostor, především ve vězení. Systém věznice se s každým ředitelem měnil, ale nejčastěji byl budík ve čtyři ráno, v osm hodin malá večerka a v deset hodin večer velká večerka. Na cele byl respondent s deseti vězni a dle jeho názoru je lepší být s co nejméně osobami na jedné cele, protože čím víc lidí, tím víc problémů. Mezi jeho nejoblíbenější aktivitu patřil fotbal, protože byl před odsouzením fotbalista. Aktivity však byly vždy pouze za odměnu, kterou si museli vězni získat podplácením dozorce. *„Korupce jenom kvetla. V base jsou lidi, co si za to můžou, ale ti dozorcí a ostatní lidi z vězeňské služby nebyli o moc lepší než my. Velmi často docházelo k šikaně vězňů, až mi jich bylo fakt líto, ale v momentě, kdy se začnete starat o ostatní, skončili jste a začnou šikanovat vás. Ulice mě naučila, do čeho jít a kdy se naopak stáhnout. Na začátku jsem si vybudoval respekt a ten se se mnou držel celou dobu. Snažil jsem se vyvarovat rvačkám a násilnostem, ale jednou za mnou došel profesionální boxer a chtěl mě zmlátit. Naštěstí jsem vyhrál, ale kdyby ne, asi jdu pro miz a ubodám ho,“* znepokojivě uvedl. Co se týče vězeňské služby velmi často docházelo k utajování informací, například úmrtí. Pokud někdo někoho úmyslně ve vězení zabil, tělo bylo znehodnoceno a úmrtí označeno jako sebevražda nebo nehoda. V případě označení opravdové příčiny smrti by přišel ředitel a někteří dozorcí o svoji práci.

Filip se ze Slovenska do České republiky přistěhoval roku 2005. Než nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody, si Filip s tehdejší partnerkou udělal dítě a společně bydleli v podnájmu v Prostějově. Filip pracoval v největší bance v České republice. Dva roky před odsouzením se s partnerkou rozešli, ale i přesto chtěl být Filip dceři nablízku, a proto zůstal v Prostějově. Respondent strávil ve vazební věznicí Brno 28 měsíců a svůj trest vnímá

relativně dobře. V brněnské věznici jsou především prvotrestanci a počet odsouzených se pohybuje okolo 100 až 150 osob. Dle respondenta je tato věznice daleko lépe uzpůsobená k motivaci vězňů, aby nepáchali další trestné činy, oproti například věznici ve Valdicích. *„Ten systém je aktuálně zvláště nastavený, neexistuje černá ani bílá a člověk to musí prostě přežít. Najednou se objevíte ve společném prostoru s vrahy a násilníky a musíte s nimi žít. Nechápu doteď, jak je možné toto dopustit. Ten celkový systém věznice byl nastavený především na pravidelnost. Věřím, že někomu to pomůže, když mu někdo cizí nadiktuje, v kolik má vstávat a chodit spát, ale já měl režim už před výkonem trestu odnětí svobody, takže jsem to bral jako dar, kdy má člověk čas jen sám na sebe. Četl jsem hodně literaturu a učil se dobrovolně jazyky. Když se chce, tak se tam dá fungovat i normálně. Z toho pak ale přijdou Vánoce a vy sedíte sám nad bramborovou kaší. Naštěstí jsem tam byl relativně krátkou dobu, tak je to pro mě spíš úsměvné a vážím si víc života,“* uvedl. Dle Filipa je nejhorší první měsíc ve věznici, protože se ocitnete v novém a nepřijemném prostředí. První měsíc je také pouze hodina na vycházky, což může být pro někoho dost deprimující, takže velmi často docházelo k sebevraždám (nejčastěji oběšení). *„Zažil jsem situaci, kdy přede mnou nastoupil kluk, který pořád brečel, tak jsem se ho snažil uklidnit a zeptal se ho, kolik mu dali. Řekl, že 12, tak jsem první pochopil, že 12 let, ale nakonec z něho vypadlo, že 12 měsíců. Každý to vnímá jinak a taky dost záleží na tom, kde skončíte. Můj kolega skončil za stejnou trestnou činností ve stejné firmě ve věznici ve Valdicích a tam je to prý naprosté peklo. Tím, že byl za hospodářský trestný čin, byl automaticky brán jako někdo, kdo má peníze, takže bachaři vždycky vypnuli kamery, naběhla na něj banda Ukrajinců a musel jim začít vyplácet třeba dvacet tisíc měsíčně.“* Daňové delikty jsou automaticky brány jako závažný trestný čin, tudíž je přidělen vysoký stupeň zabezpečení. V tomto stupni jsou cely s kovovými dveřmi a vše je velmi omezené. Po třech hodnotících obdobích, kdy se Filip choval spořádaně, byl přeřazen do středního stupně, který popisuje jako ukrajinskou ubytovnu. *„Je tam 20 cel, kde jsou najednou vypínače, kliky, v noci se může volně pohybovat i po věznici, čehož jsem si po tom prvotním šoku vážil. Přes den jsme nemohli oficiálně spát, ale Brno je v tomto benevolentnější, takže velitel dělal sčítaky jen večer a přes den nás nechal v pohodě spát, jen jsme nemohli být přikrytí dekou,“* popsal Filip. Na posledních 6 týdnů byl převezen do věznice na Pankráci v rámci rekvalifikace, kvůli zařazení do společnosti.

Jan se svou ženou a dětmi bydlel před výkonem v bytě, který vlastní. Pracoval jako pekař v pekárně a do vězení se dostal kvůli držení omamných látek a řízení pod vlivem. Svůj šestiměsíční výkon trestu hodnotí jako nespravedlivý, jelikož dle jeho názoru o nic nešlo.

Do věznice Heřmanice nastoupil těsně před Vánoci, což značně ovlivnilo jeho psychický stav, především kvůli tomu, že nemohl být se svojí ženou a dětmi. Svůj pobyt ve vězení hodnotí jako zcela zbytečný. První tři týdny byl ve vazební věznici, kde čekal na rozsudek, do jaké věznice bude zařazen. Celé dny trávil sám v cele. I přes to, že neměl stanovený trest, mu byla přidělena zvýšená ostraha a ven mohl každý den pouze na hodinu do betonového koridoru. *„Je zapotřebí projít vstupní prohlídkou, která začínala zubařem a končila rentgenem plic. Na všechno jsem ale hrozně dlouho čekal, protože jsem do vazby nastoupil před víkendem. Celá ta situace mě ničila, jelikož moje rodina věděla pouze to, že jsem byl zadržen, ale žádné další informace jim nepředali. Jen si pak museli vyzvednout dopis u policajtů, kde se dozvěděli další informace,“* rozčiloval se Jan. Po necelém měsíci byl převezen do věznice, kde po příjezdu nastoupil do nástupního oddělení, kde se čeká na to, jaký oddíl bude vězni přiřazen. Vše závisí na stanovené délce trestu, druhu paragrafu, zda je vězeň ve výkonu prvně nebo se jedná o recidivistu. Rozhoduje také zdravotní stav, kdy se určuje, jestli má vězeň možnost dostat se do zaměstnání či nikoliv. *„Měl jsem poměrně krátký trest, takže se to dalo zvládnout, ale byl jsem zbytečný mukl. Všechno mělo svá omezení, do práce jsem se neměl šanci dostat a na oddělení, kde jsou určité výhody, jako třeba zajít si do knihovny, trvalo zhruba 2 měsíce. Po těch dvou měsících jsem byl přeřazen na jiné oddělení a celu, kde byl trochu problém. Nikdo se nechce bavit s vězněm, který je tam na tak krátkou dobu, takže se se mnou moc lidí nebavilo. Je potřeba ale najít aspoň někoho, ke komu budete patřit a snažit se to odsedět v klidu, což se mi taky povedlo,“* posteskl si Jan. Vězeňská strava byla dle Jana pouze pro přežití. Kantýnu mohl využívat výhradně jednou týdně s tím, že dražší nákup (např. 1000 Kč) mohou využívat pouze vězni, kteří pracují nebo mají své vlastní peníze a nemají dluhy. Jan měl v době výkonu trestu odnětí svobody k dispozici hotovost ve výši 7 000 Kč a v té době byl už bez dluhů, takže kantýnu mohl využívat, i když dle jeho slov byla nesmyslně předražená.

Před výkonem trestu odnětí svobody žil **Martin** se svou ženou a dvěma syny v půldomku. Pracoval ve firmě, která nakonec byla důvod, proč se do vězení dostal. Byl mu udělen trest na 5 let, což hodnotí jako částečně spravedlivé, ale nepřiměřené k povaze trestného činu. Firma dovážela nezdaněnou naftu ze zahraničí a prodávala ji jiným firmám. Martin zpočátku nevěděl, jak firma nakupuje, a když to zjistil, chtěl odejít pryč, ale firma ho nechtěla propustit a nabídla mu šanci vydělat si větší obnos peněz, což Martin využil (přivýdělek činil zhruba 60 000 Kč měsíčně). *„Zprvu jsem nevěřil, že by z toho mohl být až takový průser. Hlavní šéfové obchodovali často a měli obrovské firmy, tak jsem si nakonec*

řekl, že by to mohlo být v pohodě, ale dost jsem se s nimi svezl,“ svěřil se Martin. Den zadržení hodnotí respondent jako velmi traumatizující zážitek, především pro jeho rodinu. „Ten večer jsem šel na pivo do hospody, takže jsem po návratu domů nechtěl budit manželku a lehl si na pohovku do obýváku. Z ničeho nic zničilo vstupní dveře ozbrojené komando a vletělo nám do baráku, začali dovnitř házet dělobuchy a střelili nám do psa. Byl to masakr, hlavně teda pro rodinu. Ta za nic nemohla,“ popisoval nepříjemnou zkušenost Martin. Po zadržení strávil tři měsíce ve vazební věznici v Olomouci. Jelikož tato věznice není určena pro vězně za hospodářský trestný čin, věděl, že bude přeřazen a svojí iniciativou si napsal žádost na přeřazení do věznice Kuřim. Tato věznice není dle respondenta pouze betonová budova, ale nachází se alespoň v přírodě. Je však vyhlášená oddílem pro pedofily. Respondent potvrdil, že tyto osoby jsou ve věznicích velmi často šikanovány, a proto musí být odděleny od ostatních. „Tihle lidi museli být pořád spolu, protože by jinak ve vězení nepřežili ani den. Každý, kdo se dopustil trestného činu na dětech, se dostal ve vězení do velkých nepříjemností. Bachaři je třeba schválně nechávali pod našimi okny, abychom na ně mohli házet věci, močit na ně nebo plivat,“ zavzpomínal. Svůj pobyt ve vězení hodnotí dále následovně „Člověk se musí okamžitě přenastavit lusknutím prstu. V Kuřimi je 90 % cigánů, takže začátek byl náročný. Cigáni všechny šikanovali, především z mladých kluků si dělali otroky, několik kvůli nim jedlo i různé prášky. Není to ale tak, jak se říká, že se hned musí člověk pobít, aby si udělal respekt. Jsem kus chlapa, takže jsem měl respekt automaticky i před cigánama. Co bylo snad ale horší než cigáni, byla psychika. Najednou je člověk zavřený a nemůže udělat nic. Několik kluků brečovalo, že je jejich dítě nemocné, že jim umřel někdo z rodiny nebo je opustila žena. Vám v ten moment ale nezbyvá nic jiného, než to přijmout a naučit se s tím žít, protože pro to nemůžete udělat vůbec nic.“ Celý svůj pobyt jinak Martin hodnotí kladně, až na nepříjemné zážitky, které nezapomene do konce života. Obzvláště se jedná o situace, kdy viděl někoho zemřít. Popsal situaci, kdy jeho spoluvězeň šel mezi posledními na oběd (vězni, kteří jdou mezi prvními mají na jídlo nejvíce času a ti poslední nejméně), takže se snažil do sebe oběd „naházet“. Bohužel mu jídlo zaskočilo a vězeň se udušil a zemřel. Také uvedl, že člověk ve vězení nesmí onemocnět, jinak to pro něho znamená konec. Jeho spoluvězni, kterým byla diagnostikována rakovina, byli ve vězení do posledních stádií a domů byli propuštěni, až když nemohli chodit. Martin také konstatoval, že nesouhlasí s celým vězeňským systémem, protože „... na cele nás bylo 13, z toho tam byli 4 vrazi, kluk za neplacení alimentů, já za hospodářskou činnost, takže ten

system postrádá absolutně smysl. Musím ale uznat, že ti vrazi byli nakonec víc v pohodě než cigáni, kteří pořád jen kradli.“

Josef dříve pracoval jako zedník a restaurátor. Žil v rodinném domku se svou přítelkyní a jejími rodiči. Za svůj trestný čin mu byla přidělena věznice ve Stráži pod Ralskem. Svůj trest vnímá velmi pozitivně, jelikož očekával vyšší sazbu než 3 roky. Ve vězení se jeho denní režim měnil podle toho, zda měl práci nebo ne. Každé ráno vstával buď okolo čtvrté nebo šesté ráno. Následovalo sčítání vězňů a večerka byla vždy v deset večer. Co se vězeňské stravy týče, respondent si velmi stěžoval. Jídlo se dle něj nedalo jíst a pořád se opakovalo. Jídla neobsahovala maso, velmi často byl chleba s paštikou nebo knedlíky s omáčkami. Tím, že Josef využil ve výkonu trestu zaměstnání, moc aktivit nenavštěvoval. „*Kdo však chtěl, mohl vymalovávat koupelny, hrabat sníh nebo pracoval na zahradě se záhony,*“ uvedl Josef. Mezi typické kázeňské tresty, kterými jsou vězni potrestáni, patří zákaz volání nebo návštěv, zákaz do kulturních místností nebo míst, kde se dá kouřit. Za největší trest je považována tzv. *samotka*, kde je pouze místnost se skládací postelí, kterou dozorcí připravují pouze na noc. Svůj pobyt ve vězení hodnotil Josef relativně pozitivně, protože očekával vyšší stanovený trest a delší dobu za mřížemi.

Vladimír nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody velmi mladý a byl v té době ještě studentem. Pochází z velmi dobře situované rodiny a před odsouzením bydlel u rodičů. Vypomáhal v restauraci, kterou jeho rodiče vlastnili. Do vězení nastoupil kvůli krádežím, drogám a podvodům. „*Chtěl jsem se zastat kamaráda, který mě nakonec podrazil a šel jsem sedět jen já,*“ svěřil se Vladimír. Prvně byl Vladimír ve věznici v Příbrami odkud byl následně převezen do Pražské věznice na Pankráci. Jeho pobyt ve vězení nebyl příjemný, ale jak sám uvedl, netrpěl ve velké míře jako někteří jeho spoluvězni. „*Do vězení jsem nastoupil pět dní po mých 18 narozeninách, takže jsem byl velmi mladý a musel jsem si vybudovat respekt. Díky rodině, která mě dost psychicky i finančně podpořila jsem to zvládl dobře. Jsem jim za to velmi vděčný, protože jsem se dostal mezi vězeňské mazáky,*“ popisoval Vladimír. Každý den vstával okolo půl šesté ráno, následovalo sčítání vězňů, poté hygiena a práce. Večeře byla každý den v 17 hodin a večerka okolo deváté hodiny večer.

Respondent **Tomáš** pracoval dříve na stavbách a žil v podnájmu se svým otcem. Jeho trest byl stanoven na 18 měsíců, ale jelikož byla vyhlášena prezidentská amnestie, Tomáš se dostal na svobodu za 7 dní. „*Vzhledem k mému příliš krátkému pobytu ve věznici si bohužel detaily nepamatuji. Vzpomínám si, že jídlo bylo odporné. Přes den jsem toho moc nedělal. Z cely mě nepustili, takže jsem se procházel pouze po cele, balil jsem si cigarety, kouřil, psal*

a četl spoluvězni dopisy (jelikož byl negramotný) a občas jsme si zahráli karty. Jednou za můj pobyt mě pustili na dvacet minut ven. Na cele se mnou byli dva spoluvězni. Vycházel jsem s nimi dobře. Trest jsem žádný nedostal, jen za špatně zastlanou postel mi vyházeli všechny věci ze skříňky, rozházeli mi postel a musel jsem vše uklidit a stlát znovu. Na co asi nikdy nezapomenu je ale to, že dozorci dávali do čaje tajemný přípravek nazývaný Brom, který měl utlumit erekci,“ popsal Tomáš svůj pobyt ve vazební věznici v Olomouci. Jeho prvně přidělený trest se mu však zdál adekvátní a byl s ním smířen. *„Když jsem u soudu uviděl fotky člověka, kterému jsem způsobil těžké ublížení na zdraví, tak jsem pocítil lítost nad rozsahem zranění, která jsem mu způsobil. Reagoval jsem v afektu a pod vlivem alkoholu, a proto jsem neměl žádné zábrany. Jediné, co bych udělal jinak je to, že bych dotyčnému tolik neublížil a nezpůsobil mu taková zranění. Ale nelituji toho, že jsem se zastal kamaráda, na kterého poškozený zaútočil se zbraní. Takže považuji svoji reakci za pochopitelnou, pouze nepřiměřenou,“* dodal Tomáš.

Adam byl před výkonem trestu odnětí svobody nezaměstnaný a bydlel sám v podnájmu. Jeho trest započal ve vazební věznici Teplice, kde strávil 6 měsíců. Poté byl přesunut na 3 měsíce do vazební věznice v Litoměřicích a nakonec strávil 27 měsíců ve věznici Kynšperk nad Ohří. Jeho průběh trestu hodnotí kladně, až na určité konfrontace se spoluvězni, kdy docházelo k běžným konfliktům jako jsou rvačky a usměrnění postavení. Budík měl každý den v 5 ráno a večerku v 21 hodin večer. O víkendech, Vánocích a Silvestru se tyto doby lišily. *„Co se týče vězeňské stravy, měli jsme studené snídaně, teplé obědy a večeře, plus dvě malé svačiny. Jinak ve volném čase jsem dělal knihovníka oddílu, zajišťoval jsem praní civilního oděvu pro oddíl, chodil jsem pěstovat zeleninu a ovoce na zahradu nebo jsem opravoval modely (větrný mlýn, studna apod.), takže mi ten čas relativně utíkal,“* zhodnotil svůj vězeňský pobyt Adam.

5.2.1.2 Kontakt s blízkými a nové sociální vazby ve vězení

Ve věznici mohou vězni komunikovat se svými blízkými prostřednictvím korespondence, návštěv nebo telefonu. Vše závisí na vedení věznice, samotných vězňích a jejich chování, a především snaze ze strany blízkých osob udržovat s odsouzenými kontakt.

Vybraní respondenti byli odsouzeni za rozdílné trestné činy a nacházeli se v odlišných věznicích, tudíž neměli stejné podmínky. Sedm z nich se shodlo na využití korespondence kdykoliv chtěli, avšak veškerá pošta byla kontrolována a v případě

nepovoleného obsahu zabavena. Těchto sedm respondentů mělo možnost využít telefony na karty, kdy jedna minuta volání stojí zhruba 2 Kč, samozřejmě na náklady vězně. Telefonování se musí domluvit dopředu se zaměstnanci vězeňské služby, aby mohla být vydána výše zmíněná karta a vybrány osoby, kterým chtějí vězni volat. „*Musela jsem dokládat rodné listy, nájemní smlouvy, jen proto, abych mohla mluvit se svým partnerem, s kterým žiju 10 let. Tím, že nejsme svoji, jsme museli prokázat, že jsme osoby skutečně blízké,*“ uvedla jedna z respondentek. Telefonování měli respondenti povoleno 1×, maximálně 2× týdně po dobu 20 minut. Respondenti, kteří byli ve vězení před delší dobou uvedli, že neměli možnost využít telefonickou komunikaci.

Návštěvy jsou ve vězení možné po domluvě s vychovatelem, který určí přesný datum a čas očekávané návštěvy. Zpravidla jsou návštěvy povoleny 1× týdně na tři hodiny nebo 2× po hodině a půl. „*Já jsem možnost návštěv využívat nechtěl. Nemohl jsem se dívat na to, jak moje rodina trpí a je ze mě zklamaná,*“ svěřil se **Lukáš** a stejný důvod uvedl i **Vladimír**. Z důvodu epidemie koronaviru byly veškeré návštěvy na dva roky přísně zakázány a nahrazeny online komunikačním programem Skype.

Za dobré chování mohou vězni dostat přerušeni trestu na 24 hodin nebo na víkend. Vše ale musí povolit věznice, která s tím chce mít co nejméně práce, tudíž tyto povolenky moc často neuděluje. „*Jeden kluk si o toto povolení zažádal, ale vedení věznice mu sdělilo, že je to trest nejen pro něho, ale i pro jeho rodinu. Nechápal jsem, jak někdo může být tak krutý,*“ dodal **Filip**. Některé věznice umožňují vězňům využít i tzv. *intimku*. Jedná se garsonku s koupelnou v areálu věznice, bez zrakové a sluchové kontroly. Tyto intimní návštěvy jsou vhodné pro sexuální uspokojení, ale i pro utužování vztahu s rodinou. Povolení této návštěvy závisí na řediteli věznice a na vzorném chování vězně.

Výkon trestu odnětí svobody může být velmi osamělý a nabádá k vytvoření nových sociálních vazeb uvnitř věznice s ostatními spoluvězni. Většina respondentů uvedla, že v průběhu výkonu trestu nenavázala žádné nové sociální vazby. „*S nikým jsem se neseznámil a ani jsem nechtěl. Vězni byli příšerní. Není to jak v amerických filmech, tam to mají vězni hezký, ale tady je to hmus,*“ uvedl **Marek**.

Naopak **Jana** nastoupila do věznice, kde se seznámila s ženami, které jsou podle ní nevinné, takže navázaly přátelství a udržují kontakt dodnes. **Petr** se v průběhu trestu také seznámil se spoluvězni a dopisuje si s nimi nadále i po jeho propuštění. **Martin** se ve vězení spřátelil s jedním vězňem a díky tomu si dle jeho slov zkracoval čas. Domlouvali se, že budou udržovat kontakt i po jeho propuštění, ale už se nikdy nekontaktovali. „*Ano, poznal*

jsem se tam s nějakými kluky, kteří byli fajn a jsem s nimi v kontaktu dodnes. Asi by mě nikdy nenapadlo, že tam můžu narazit na tak skvělé lidi,“ pochvaloval si **Josef. Adam** přímo ve věznici nové sociální vazby nenavázal, ale díky korespondenci obnovil dávný vztah s kamarádkou, se kterou se po jeho propuštění oženil.

5.2.1.3 Návykové látky

Užívání návykových látek ve vězení není tajemstvím, což potvrdili i všichni respondenti nezávisle na tom, v jaké věznici se nacházeli. Spousta osob se do výkonu trestu odnětí svobody dostane právě díky distribuci nebo užívání drog.

„Návykové látky se ve vězení užívají často a ve velkém množství. Je tam všechno na co si jen vzpomenete, od marihuany po pervitin. Je to jako mimo věznici, ale ve větším množství,“ svěřil se jeden z respondentů. S návykovými látkami obchodují i dozorcí, jelikož jsou ve vězení lidé, kteří bez drog nedokážou fungovat, proto je to pro ně velkou výhodou a mohou si tím značně přivydělat. Jeden z respondentů uvedl, že v jejich věznici za obchodování s návykovými látkami byl jeden dozorce dokonce odsouzen. *„Kdybych chtěl, tak je ze mě feťák během jednoho dne. Drogy se přenáší i přes návštěvy, takže se dá sehnat úplně všechno.*“ dodal respondent. *„Osobnost člověka se ve vězení dost rychle vyobrazí, protože je tam tolik situací, kdy se musí člověk navzájem podržet a v oblasti drog tomu není jinak. U nás kluci mohli pracovat na psychiatrické léčebně, kde kradli rohypnol a pak s tím kšeftovali na baráku. V jiné věznici, kde jsem potom byl, chtěl jeden vězeň přenést pervitin přes svoje dítě, ale přišlo se na to a kvůli tomu všem zakázali návštěvy,*“ zakončil další z respondentů.

5.2.1.4 Zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody

Zaměstnání ve výkonu trestu má bezpochyby pozitivní vliv na odsouzené. Upevňuje to jejich pracovní návyky a připravuje na soběstačný život po propuštění z vězení. Odsouzení mají povinnost pracovat, jestliže jim to dovoluje jejich zdravotní stav a na základě rozhodnutí ředitele věznice jsou navrženi před odbornou komisí a následně zařazeni do zaměstnání.

Čtyři respondenti, konkrétně **Alan, Adéla, Jan a Tomáš** ve vězení nepracovali. **Tomáš** nepracoval, protože jeho sedmidenní trest proběhl ve vazbě, kdy za tak krátkou dobu neměl možnost začít pracovat. *„Člověk, který pracuje, odvádí automaticky z platu 50 % na*

dluhy, což je super. Já byl naštěstí bez dluhů, i když jsem dřív dost vyváděl a nějaké dluhy se nahrabaly. Měl jsem u sebe ale hotovost a kamarádi mi poslali dva balíky, na které jsem měl ze zákona nárok. Takže jsem nepracoval, a i tak to zvládl důstojně,“ vysvětlil **Jan. Alan** uvedl, že pracovat ve vězení nikdy nechtěl, takže se o možnosti zaměstnání ve výkonu trestu nezajímal. V neposlední řadě **Adéla**, zavřená ve věznici v Praze, taktéž pracovat nechtěla a této možnosti se vyhýbala i proto, že byla těhotná.

Po schválení do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody záleží na tom, zda je vězeň vyučen si nikoliv a podle toho je následně zařazen na pracovní místo. Jeho finanční ohodnocení je rozděleno na základě skupin, která určuje výdělek vězně související s jeho kvalifikací a zkušenostmi. Formy zaměstnání mohou být ve vnitřním provozu, vlastní výroba, jako provozovny hospodářské činnosti nebo v cizích subjektech.

Marek ve vězení pracoval půl roku na pozici montážního dělníka, jež spadá do formy zaměstnání vlastní výroby. „*Už nevím, kolik jsem za to dostával, ale bylo to nějak kolem sedmi stovek,*“ zavzpomínal Marek. **Jana** pracovala v cizím subjektu, konkrétně v čokoládovně Lion ve Světlé nad Sázavou. Její náplň práce byla práce u pásu, kde dávala bonbóny do blistrů. „*Po prvním dni v téhle práci jsem byla opravdu ráda, že mám aspoň maturitu a tohle venku nebudu muset dělat,*“ zhodnotila svoji práci v čokoládovně. Její další práce následně byla ve sklárnách Bohemia Crystalex, kterou si velmi respondentka velmi pochvalovala. „*Tam mě to moc bavilo. Bylo zajímavé vidět, jak se to všechno dělá, třeba i ty pece mě zaujaly. Většinu času jsme kompletovaly krabice se skleničkami nebo kontrolovaly kvalitu sklenic. Špatné se vyhazovaly do kontejneru, což bylo super odreagování, prásknout s tou sklenicí,*“ pokračovala Jana. Sklárný byly ale z důvodu epidemie koronaviru uzavřeny, tudíž se Jana dostala do svého posledního zaměstnání ve fabrice. Fabrika Jipocar je zaměřená na svařování dílů do aut, kdy zaměstnanec stojí u robota, do kterého zakládá díly a mačká tlačítko. Pracovní směny jsou převážně osmihodinové a rozděleny na ranní a odpolední směnu. Občas se pracuje i v sobotu. Finanční ohodnocení u všech prací Jany bylo totožné a činilo 7 300 Kč.

Martin pracoval ve specializované fabrice na výrobu elektrických kabelů do traktorů. Fabrika se nachází 300 metrů od věznice, kde pracují pouze vězni a jsou při práci hlídáni zaměstnanci Vězeňské služby. „*Ta práce mě bavila a byl jsem za ni moc vděčný. Seděl jsem tam v papučích a spojoval kabely podle plánu, což bylo fajn.*“ hodnotí svoji práci ve výkonu trestu Martin. Pracovní doba byla přes týden od půl 7 ráno do půl druhé odpoledne. Přes víkendy nepracoval, ale to mu nevyhovovalo, protože dle jeho slov

o víkendu čas ve vězení vůbec neubíhal. „V normálním životě se za tu práci dá vydělat 25 000 Kč, ale vězni za ni dostávali 6 500 Kč. Z této částky se odečítalo pojištění, poplatky na výkon trestu a tak dále. Tím pádem mi zůstalo zhruba 800 Kč na měsíc, kdy jsem si mohl alespoň koupit něco v kantýně,“ dodal Martin. „Posledního třičtvrtě roku jsem dělal i barákového, což je po vychovateli druhý nejvyšší. Znamenalo to, že jsem měl víceméně na starosti všechny vězně,“ doplnil Martin. Pracovat chtěl již od začátku výkonu trestu, jelikož si zažádal o podmíněné propuštění a zaměstnání se v tomto případě velmi zohledňuje. **Filip** také žádal o podmíněné propuštění, a proto chtěl pracovat. „V médiích se uvádí, že vězni pracovat nechtějí, ale přitom 85 % vězňů, co tam semnou bylo, pracovat chtělo. To že jim to nebylo dovoleno je věc druhá“ začal popisovat svoji situaci Filip. „Jako první se dokládá například výuční list, že jste třeba vyučeni na kuchaře. Tuto práci vězňům ale naschvál nedají, protože má kvalifikaci a dostal by se do vyšší platové třídy. Pro představu si vyděláte 4 000 Kč v hrubém, ale vyšší platová třída má dvojnásobek. Můj advokát mi doporučil, ať se od začátku hlásím do prací, takže jsem prvních šest měsíců dělal úklid ve věznici a potom jsem uklízel na ambulancích, kde vězni chodili na EKG nebo sono. Po dalších šesti měsících jsem šel na takzvanou knihovnu a následně jsem začal dělat barákového. To jsem měl na starosti veškeré vězně, rozhodoval jsem o tom, kdo s kým bude na cele nebo kde budou pracovat. Ve skutečnosti by toto měl dělat vězeňský personál, ale všechno dělají odsouzení,“ svěřil se Filip. Oficiálně jsou pracovní místa rozdělována tak, aby kvalifikačně vězeň nebyl nadřazen vězeňskému personálu, ale ve skutečnosti to tak mnohdy není. „Hledat v tomto systému logiku nemá smysl. Jediné, co ti vychovatelé dělali bylo, že otvírali dveře, takže dělali sluhy nakonec oni nám. Tím, že jsem dělal barákové, jsem si mnohdy ani nepřipadal, že jsem ve výkonu trestu, jelikož jsem se s některým vězeňským personálem seznámil. Všichni mi víceméně potvrdili, že je tam zbytečně moc pracovníků, kteří nic nedělají. Dopočítali jsme se, že na každého vězně jsou dva pracovníci,“ zakončil Filip. Za 28 měsíců dostal Filip 16 000 Kč jako mzdu, takže jak on sám popsal, jestliže člověk vyjde z vězení s takovou částkou a nemá práci nebo kde bydlet, nemá šanci se adekvátně začlenit do společnosti a je dost pravděpodobné, že se ve vězení objeví znovu.

Adam se ocitl ve věznici, kde bylo mnoho pracovních příležitostí počínaje chodem ve věznici (kuchyň, sklad, údržba) po výrobu briket, lepení obalů nebo venkovní zaměstnání (stavby nebo zahrada). Využil formu vlastní výroby, kdy pracoval v oblasti kovovýroby jako svářeč. Jeho pracovní doba byla od pondělí do pátku po 8 hodinách v ranních a dopoledních

směnách. Vydělal si 4 500 Kč měsíčně, z čehož se 1 200 Kč odečítalo na výkon trestu a v případě dluhů byla ještě část exekurovaná.

Petr, Lukáš, Josef a Vladimír pracovali ve vnitřních prostorách věznice jako kuchaři. **Petr** hodnotí celkovou možnost dostat se do zaměstnání velmi negativně. Po jeho tvrdém úsilí se dostal na pozici do kuchyně a měl tak alespoň větší přístup k potravinám, se kterými mohl obchodovat nebo se více najíst. Pracovní doba byla od 6 ráno do 14 hodin odpoledne, rozdělena na dlouhý a krátký týden. Jeho finanční ohodnocení činilo 2 000 Kč měsíčně. V době výkonu trestu Lukáše nebyla možnost pracovat mimo věznici, a proto využil pracovní místo v kuchyni, odkud ho po roce a půl vyhodili. Tím se dostal na horší oddíl a jeho výkon trestu odnětí svobody se značně zhoršil. **Vladimír** potvrdil, že v kuchyni se surovinami také obchodoval. Jeho finanční ohodnocení si již nepamatuje, ale popisuje ho jako směšné.

Ve věznici Stráži pod Ralskem se druhy práce liší. Nejčastěji vězni chodí do pekáren nebo různých fabrik. **Josef** pracoval nejprve v kuchyni a poté začal pracovat na sběrném dvoru. Vězni tam rozbíjí spotřebiče, třídí sběrný dvůr a udržují ho v pořádku. Jeho pracovní doba byla rozdělena na ranní (6–14 hodin) a odpolední (14–22 hodin). Finanční ohodnocení se pohybovalo okolo 1 500 Kč na měsíc a Josefovi se za to hradil pobyt ve vězení. „*Tato částka v normálním životě moc nevystačí, ale jsem rád, že jsem si tím mohl hradit aspoň ten pobyt. Dostával jsem ještě navíc 3 tabáky na týden a taky kávu, tak jsem byl moc rád,*“ dodal Josef.

5.2.1.5 Ovlivnění prostředí vězení do budoucího života vězňů

Pobyt ve vězení má na odsouzené vězně značný vliv v mnoha ohledech, a proto si spousta z nich uvědomí, že chtějí svůj dosavadní život změnit. Vše závisí na stanovené délce trestu a jejich pobytu ve vězení. Možná náprava závisí na osobnosti odsouzeného a motivaci změnit se k lepšímu.

V tom, jak respondenty ovlivnila doba strávená ve vězení, se jejich názory rozcházel. Někomu si výkon trestu pomohl uvědomit, jaké možnosti má člověk na svobodě, nebo naopak to v nich zanechalo velmi nepříjemné zkušenosti a vzpomínky, přetrvávající i po jejich propuštění.

Alanovi, Petrovi, Filipovi, Martinovi a Adamovi dodalo vězení novou chuť do života a touhu změnit svůj dosavadní pohled na svět. „*Ve vězení se říká, že do tři let by se*

člověk neměl změnit, nad 3 roky už musí být silný a nad 5 let je už většinou jiný člověk. Já svoje ovlivnění vězením vnímám pozitivně, všeho si víc vážím. V prvním týdnu mi třeba nejvíc chyběla taková klasická věc, jako je nakupování v supermarketu. Díky vězení jsme se dali ale se ženou znovu dohromady a můj život je lepší než předtím, tak jsem opravdu rád,“ svěřil se jeden z respondentů.

Marka, Lukáše a Adélu pobyt ve vězení nikterak neovlivnil. **Josef** se ze svých chyb poučil, ale jak sám uvedl pracoval na nich pouze těsně po tom, co byl propuštěn. Po delší době strávené mimo věznici si začne člověk zvykat na život na svobodě a vše se vrátí do starých kolejí. U **Tomáše** nedošlo za tak krátkou dobu k ovlivnění jeho stavu, ale zastává názor, že i pokud ve vězení člověk stráví pár dní, může dojít k ponaučení a vyvarování se páchaní budoucích trestných činů. „*Za delší dobu se může vězeň přiučit něčemu nelegálnímu nebo získá kontakty, které může potom využít pro další trestné činy,*“ uvedl Tomáš.

U **Jany, Vladimíra a Jana** došlo k výraznému negativnímu ovlivnění. Z jejich reakcí bylo poznat, že na toto období nevzpomínají rádi. Vladimír nechtěl toto téma rozebírat, jen pouze dodal, že dle jeho názoru osoby, které stráví ve vězení déle než pět let, jsou do konce života psychicky narušeni. „*Musel jsem se držet, abych se nezbláznil. Člověk je zbaven svobody, takže najednou nemůže nic. Dost mě to deptalo,*“ ukončil Jan.

5.2.1.6 Život po propuštění z vězení

Adaptace vězně propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody závisí na mnoha faktorech. Především na tom, zda má kde bydlet, jeho sociálních vazbách s rodinou a blízkými a možnostech potencionálního zaměstnání.

Alan jeho adaptaci po propuštění zpět do společnosti zvládl relativně dobře. Jeho vztahy s rodinou se během výkonu trestu utužily, tudíž se měl za kým vracet. Co hodnotí negativně je hledání práce. Byl dvakrát odmítnut kvůli výpisu z rejstříku trestů. Z tohoto důvodu vyhledal Rubikon centrum, kde začal docházet na tréninková místa. V Rubikon centru začal pracovat na pozici provozního asistenta a vede se mu dobře. Momentálně bydlí ve vlastním bytě a svoji celkovou situaci hodnotí, jako promarněný čas.

„*Svět byl o dost horší a než jsem si pamatoval. Rodinu jsem vidět nechtěl,*“ přiznal **Marek**. Po propuštění byl měsíc a půl na úřadu práce, kdy následně vyhledal taktéž Rubikon centrum, které mu pomohlo s hledáním zaměstnání. Začal pracovat v botanické zahradě, protože nechtěl navštěvovat jednorázové brigády, kde by si nevydělal. Jako problém uvádí

bydlení, jelikož nyní žije v azylovém domě Armády spásy. Výjimečně přespává u svých známých, ale tomu se snaží vyvarovat. „*Ted' už záleží jen na mně, jak se budu rozhodovat a chovat. Všechno je v mých rukou,*“ dodal.

Jana svoji adaptaci po propuštění vnímá negativně. „*První měsíc a půl jsem si připadala, jako bych přiletěla z jiné planety. Na všechno jsem se všech ptala, byla jsem dost vyplašená a pořád mi bylo zle od žaludku. Po propuštění jsem jela vlakem a jakmile přišel průvodčí, hned jsem si stoupla. Potom jsem si uvědomila, že už nejsem ve vězení a nemusím vstát pokaždé, když někdo vejde. Čím déle člověk sedí, tím je to pro něho horší. Přichází o zázemí, které měl a musí začít znovu a lépe. Pokud nemáte nikoho, kdo by vám pomohl, stává se z vás zaostalec nebo si to přinejmenším aspoň myslíte. Ta adaptace trvá,*“ popsala svoji situaci. Setkání s rodinou hodnotí také negativně, poněvadž v jejich očích viděla strach a nedůvěru i přes to, že jí celou dobu pomáhali. Co se týkalo zaměstnání, měla Jana zpočátku velké potíže. „*Moje první pracovní pohovory byly katastrofální. Neměla jsem žádné sebevědomí a styděla jsem se. Na pohovorech jsem dostávala typické otázky, jako proč si mají vybrat právě mě, a to jsem šla do mdlob. Vždy jsem odpověděla, protože potřebuji práci, což pro ně asi nebyl dostatečný důvod. Dříve jsem pracovala v administrativě, tak jsem nečekala, že by hledání práce nemusel být takový problém, ale byl. Odmítli mě zhruba z 20 pohovorů dvacetkrát,*“ popsala svoji situaci respondentka. Jako první zaměstnání po propuštění získala brigádu, uklízela. „*Dřív by mě ani nenapadlo takový inzerát číst, ale teď jsem byla šťastná, že jsem dostala šanci a můžu dělat něco, co je zákonné a legálně placené,*“ pokračovala. Jana se začala smířovat se svou prací, než jí pomohlo Rubikon centrum, které jí nabídlo pracovní místo v administrativě. I přes to si poměrně o dost kvalifikačně i finančně pohoršila. S hledáním bydlení problém neměla, nabídek bylo mnoho, ale nájemci chtějí často zaplatit kauci, kterou si málokterý propuštěný vězeň může dovolit. Momentálně bydlí v pronajatém pokoji ve spolubydlení, který jí ze začátku platili rodiče. Kdyby mohla cokoliv změnit, nikdy by znovu nebrala drogy a žila naprosto odlišný život.

S adaptací **Petrovi** velmi pomohlo Rubikon centrum. Zaměstnanci centra mu našli ihned zaměstnání i pomohli s hledáním bydlení. Petr pracuje jako skladník a bydlí v podnájmu. S placením bydlení mu zpočátku pomáhala matka, na kterou se i velmi těšil. Jako problém po propuštění uvedl technologie, které prošly za jeho dobu ve vězení značným pokrokem. Vše se ale postupem času naučil a nyní nemá žádné problémy.

„*Můj návrat zpět nestojí vůbec za řeč. Nejradši bych dál zůstala ve vězení. V době výkonu trestu jsem byla těhotná, takže jsem nemohla a nechtěla pracovat. Po propuštění*

jsem hned porodila a bydlela v azylovém domě v Mladé Boleslavi,“ začala svůj příběh popisovat **Adéla**. Její zdroj příjmu jsou momentálně sociální dávky, protože od roku 2012 nepracuje. Nyní bydlí s dětmi v azylovém domě pro rodiny s názvem Pomoc v nouzi, takže bydlení hodnotí jako velký problém. Neustále se s dětmi stěhovala, a proto se teď snaží najít alespoň podnájem, kde bude s dětmi sama. Svého trestného činu nelituje, jelikož uvádí, že nic špatného nespáchala.

Lukáš měl po propuštění velkou podporu od rodiny, což mu ulehčilo adaptaci. Jeho bratr vlastnil noční klub, kde po propuštění Lukáš dostal poloviční podíl. Ten se po pár letech zavřel a Lukáš začal provozovat dvě restaurace, které fungují dodnes. Nyní žije s manželkou v rodinném domě u lesa, kde se starají o dobytek. Svůj čas ve vězení hodnotí jako naprosto ztracený.

Filip byl před výkonem trestu odnětí svobody úspěšný muž a o to víc byla jeho adaptace jednodušší. Měl velkou podporu od své rodiny a přátel. Byl odsouzen na 5 let, ale díky jeho dobrému chování byl podmíněně propuštěn. V tomto případě je zapotřebí doložit záruku, že má vězeň kde bydlet a příslib od zaměstnavatele, že jej zaměstná. Rodina dává také čestné prohlášení o dobrém chování propuštěného. Vše musí schválit věznice a vězeň nesmí mít za určitou dobu žádný kárný přestupek. *„Jeden dozorce měl úchylku na stlani posteli, nesměla tam být ani milimetr vlnka, takže pokud vám dá tento člověk špatný posudek, nenaděláte s tím nic a se svobodou se můžete rozloučit,*“ pokračoval Filip. Následně soud rozhodne o osudu vězně, který je buďto podmíněně propuštěn, nebo pokračuje ve výkonu trestu odnětí svobody. Filip všechny požadavky splnil. Začal pracovat v kamarádově úspěšné firmě, čehož si velmi váží. *„Žádná firma vás nezaměstná, pokud nemáte čistý výpis z rejstříku trestů. Nemůžete si založit svoji firmu a nejlepší je, když stanoví vysokou náhradu škody, takže všechno, co člověk vydělá jde zpět státu. To pak nemá nikdo motivaci a jestliže nemá člověk zázemí, nemá šanci,*“ dodává. Momentálně bydlí ve svém bytě s partnerkou v Brně a je spokojený.

Jan je zvyklý celý život pracovat, a proto neměl v tomto směru žádný problém. Po propuštění pomohl kamarádovi se založením firmy, která je dnes velmi úspěšná. Jan ve firmě dělá hlavního pekaře. Tím, že má manželku a děti, byla jeho adaptace bez problémů, jelikož jak sám popisuje, se jen na pár měsíců vypařil. Po propuštění musel rok docházet na probační a mediační službu, kde byl kontrolován, zda neužívá omamné látky a vede spořádaný život. S rodinou žije v bytě a svého trestného činu nelituje.

I **Martin** si zažádat o podmíněné propuštění. Splnil všechny požadavky a byl podmíněně propuštěn. Jeho adaptace však zpočátku neprobíhala dobře. První týden nevyšel ze svého domu, protože se styděl a bál se, že si na něho lidé budou ukazovat. Následně začal pracovat jako taxikář, což mu velmi pomohlo. Po měsíci začal pracovat i na stavbě, takže si vydělal poměrně slušné peníze. Při jeho zatčení mu bylo všechno zadrženo (např. telefony, počítače, auta), takže začínal od nuly. Bylo také dost osob, které mu dlužily peníze, ale nechtěl s nimi navazovat kontakt, aby se nedostal do dalších problémů a neskončil znovu ve vězení. „*Teď už mi to ale přijde jak školka, mají ve vězení víc návštěv, telefony a pokud člověk není ve špatném oddíle nebo ve Valdicích, má se jak pán,*“ vrátil se Martin k situaci ve vězení. Na probační a mediační službu musel docházet rok, aby prokázal, že si vede dobře a nebere žádné omamné látky. Momentálně žije se svojí ženou a syny v rodinném domě a je šťastný. „*Kolega, kterého zavřeli společně semnou má ale do teď problémy. Byl zavřený ve Valdicích, kde je to peklo. Doteď má problémy se spánkem a po propuštění ho opustila žena, aniž by cokoliv tušil. Musel taky docházet na probační, protože měl vyšší trest a pořádně ho hlídali. Ptali se ho na práci nebo kde bere finanční prostředky, rozhodně to není nic příjemného,*“ dodal Martin a byl vděčný za svoji současnou situaci.

Člověk je zvyklý na přísný režim, který musí dodržovat a po propuštění najednou neví, jak naložit se svým životem. To je i případ **Josefa**, jež si odvykl na to řídit vše podle sebe. Adaptace mu trvala několik měsíců, ale nakonec si zvykl. V průběhu trestu udržoval vztahy s rodinou a partnerkou, takže po propuštění trávil čas s nimi. Práci mu našla přítelkyně ve firmě, kde pracuje a Josef tam taktéž pracoval před výkonem trestu odnětí svobody. Jeho mzda se nijak nezměnila, takže v tomto ohledu je velmi spokojený. „*Bydlím zpět s přítelkyní v rodinném domě u jejich rodičů. Trošku mi přijde, jako bych nikde ani nebyl, přítelkyně mi s tím dost pomáhá, abych se cítil dobře a jako by se nic nestalo. Samozřejmě to člověka ovlivní, ale snažíme se to už neřešit, i přes to, že to bude navždy nějaká součást mě,*“ uvedl Josef. Po propuštění mu byla přidělena probační a mediační služba, kam dochází dodnes každý měsíc. Tato služba mu pomáhá především s exekucemi. Svého trestného činu velmi lituje.

Zaměstnání se **Vladimírovi** hledalo po propuštění velmi špatně. Byl několikrát odmítnut kvůli svému výpisu z rejstříku trestů. I přes to se nevzdával a snažil se hledat práci dál. Nakonec bral veškeré nabídky práce, které se mu naskytly, což nepředstavovalo velký kvalifikační a finanční posun. Po delší době začal s pomocí rodičů podnikat a nyní bydlí v Praze ve svém vlastním bytě. Žije klidným a spořádaným životem.

Díky krátkému pobytu **Tomáše** ve vězení nedošlo k zásadním změnám. Po propuštění si našel práci v úspěšné firmě, kde s přijetím neměl žádný problém. Nadále bydlí v bytě se svým otcem a vede poklidný život.

Adam se svěřil, že měl větší strach z propuštění než při tom, když šel do věznice. *„Adaptaci jsem zvládl podle mě dobře. Rodina věděla, co se děje, takže jsem měl její podporu. Zaměstnání jsem si našel ihned, což bylo fajn,“* uvedl Adam, který momentálně pracuje na technické pozici ve fabrice. Zaměstnání měl zajištěné zhruba 20 dní před jeho propuštěním, kde začínal jako operátor strojů a následně povýšil na technickou pozici. Adam byl také propuštěn na podmíněné propuštění a jelikož měl problém s drogami, byla mu přiřazena PMS po dobu 5 let. V případě jakéhokoliv podezření na braní omamných látek, by šel Adam okamžitě zpět do vězení. *„Drogy jsou špatné a zlé. Bohužel jsem si to uvědomil, až moc pozdě. Sám jsem byl silně ovlivněn prostředím, ve kterém jsem se nacházel a stal jsem se závislým na pervitimu (12 let). Všechno mi v té době přišlo normální, ale zpětně si klepu na čelo. K závislým uživatelům už cítím značný odpor i kvůli svým dětem, které od toho chci držet, co nejdál. Já jsem se ze všeho vylízal a dopadl velice dobře, ale jsem mizivé procento. Nyní žiju spořádaný život a užívám si ho. Minulostí se už nezabývám. Vždycky ji budu mít dobře v paměti, ale až v úplně spodním šuplíku,“* svěřil se Adam, který už 8 let nebere žádné drogy. Po propuštění začal bydlet v bytě, který dostal do osobního vlastnictví. Jeho trestnou činnost hodnotí jako promarněný čas, ale díky tomu má nyní šťastný život plný neobyčejných zážitků a zkušeností.

5.2.2 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Tato praktická část diplomové práce přibližuje situaci současných vězňů v České republice. Jelikož není jednoduché se do vězení pro výzkum dostat, vybraným respondentům byl zaslán poštou do věznic dotazník s otevřenými otázkami.

Z důvodu ochrany respondentů nejsou uváděna jména. Tři respondenti pochází ze Zlínského kraje, pouze jeden z respondentů z kraje Jihomoravského. Všichni respondenti jsou mužského pohlaví a svobodní, jak je patrné z tabulky níže.

Tabulka č. 2 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

RESPONDENTI	Věk	Rodinný stav	Nejvyšší dosažené vzdělání	Sběr dat	Forma sběru dat
vězeň A	47	svobodný	SŠ – učňovská zkouška	dotazník	dopis
vězeň B	30	svobodný	SŠ – maturita	dotazník	dopis
vězeň C	45	svobodný	SŠ – maturita	dotazník	dopis
vězeň D	30	svobodný	SŠ – učňovská zkouška	dotazník	dopis

Zdroj: vlastní zpracování

Vězeň A pracoval před výkonem trestu odnětí svobody ve stavebnictví. Jeho pracovní doba byla osmihodinová a čistá mzda se pohybovala okolo 25 000 Kč. Bydlel sám v podnájmu. Do vězení v Heřmanice nastoupil kvůli prodeji drog se stanoveným trestem na 30 měsíců. Svůj trest vnímá z osobního hlediska jako přiměřený, ale z právního ne, jelikož nebylo odsouzen pouze na základě své minulosti s nedostatečnými důkazy. „Každý den se opakuje. Vstáváme v 5:30, snídanež je v 7:00, oběd ve 12:30, večeře 16:30 a večerka 21:30. Jídlo je pořád stejné. Na snídani máme jen rohlíky buď se sýrem nebo medem. Na oběd je pravidelně knedlík s nějakou omáčkou a na večeři rizoto. Nejsou to vůbec plnohodnotná jídla, takže s tím trochu bojuju. Aktivita přes den jsou různé, především teda sportovní nebo vzdělávací. Já chodím do práce, takže mi čas ubíhá díky tomu,“ přiblížil denní program vězeň A, který momentálně pracuje ve výkonu trestu ve firmě specializované na montáž hracích automatů. „Po schválení komise je práce možná buďto ve vnitřních prostorech nebo na venkovních pracovištích. Co se týče mojí práce mzdu mám 7 300 Kč měsíčně, z toho kapesné 1 300 Kč, dále se odečítá zhruba 850 Kč na úložné, které slouží k výstupu a na výkon trestu, kdy se odečítá 1 500 Kč. Splátky na dluhy se pohybují okolo 2 500 až 4 000 Kč. Většinou se pracuje od pondělí do pátku, osm hodin,“ popisuje vězeň. Tento respondent ve vězení nenavazuje žádné sociální vazby, jelikož dle jeho slov není o co stát. Na svoje propuštění se velmi těší.

Ví, že to bude náročný proces, kdy bude potřebovat podporu, především od své dcery, která mu pomáhá i ve výkonu trestu odnětí svobody. O práci se chce začít zajímat minimálně 3 měsíce před svým propuštěním, aby se stal, co nejdříve nezávislým.

Vězeň B před výkonem trestu odnětí svobody bydlel v domě se svou rodinou. Pracoval jako kadeřník a tato práce ho velmi bavila. Vězeň B byl zatčen za obchod s omamnými látkami ve více zemích a momentálně se nachází ve vazební věznici Brno, kde čeká na několikátý rozsudek soudu. Začátky ve výkonu trestu pro něho i rodinu byly velmi náročné, ale nakonec to jejich vztah ještě více upevnilo. *„Jelikož ještě nejsem odsouzený, tak nevím, jestli bude trest spravedlivý. V mém případě se bude jednat o těžký proces, protože organizovaný zločin se hází do jednoho pytle. Na trest jsem připravený, otázkou je, kolik to bude let. Ve vyšetřovacím procesu ale dochází k věcem, čemu by člověk nevěřil. Hlavně vydírání svědků, hrozby pokutami a vyhrožování. To mi určitě neprijde správné,“* popsal svoji situaci respondent. Ve vazbě, kde se vězeň nachází je člověk odkázán pouze sám na sebe bez kontaktu z vnějším okolím. Dle jeho slov je to velmi náročné na psychiku, protože zpočátku nevěřil, že by někdy mohl být odsouzený. S ostatními vězni navázal sociální vazby, jelikož je tam i pár slušných osob. Návštěvy má povoleny jednou za 14 dní a telefon na dvacet minut denně. Vše se ale musí dopředu domluvit a povolit ze strany zaměstnanců Vězeňské služby. *„Ve vazbě pracovat nejde, ale v trestu ano. Záleží na vzdělání a pracovních zkušenostech, dokonce jsem se dozvěděl, že bych mohl dělat i holiče. Každopádně platové ohodnocení je rozděleno na účtář, kdy vězeň dostane 7 000 Kč, se střední školou 9 000 Kč a s vysokou školou 11 000 Kč. Vše ale člověku sebou, pokud má nějaký dluh a jelikož soudní výlohy se vždycky naničtují, tak má dluh každý. Člověku potom zůstane zhruba 1 200 Kč na měsíc,“* dodává vězeň B. I přes to, že neví, kdy se dostane na svobodu, má v plánu tento respondent založit rodinu a podnikat. Svoji trestné činnosti lituje především kvůli rodině, ale je rád, že si prozatím mohl uvědomit hodnoty života a důležité věci, které by rád v budoucnu napravil.

Vězeň C podnikal a bydlel v domě se svojí partnerkou a jejím synem a částečně jejími rodiči. Do výkonu trestu odnětí svobody se dostal za krácení daní, kdy je odsouzen na 7 let ve vazební věznici v Olomouci. Jeho trest hodnotí jako nepřiměřený v porovnání s ostatními. Každý den vstává v šest hodin ráno a odjíždí do zaměstnání na farmě, kde má hrazenou i stravu. Pracuje minimálně osm hodin denně a jeho výdělek se pohybuje okolo 10 000 Kč měsíčně. Momentálně je však zaměstnání omezeno kvůli epidemii koronaviru. S blízkými udržuje kontakt 2× týdně prostřednictvím telefonu a v blízké době ho má

navštívit i partnerka. S ostatními vězni příliš nevychází a je raději o samotě. Vězeň C si chce zažádat o podmíněné propuštění a dostat se tak dříve na svobodu. Po propuštění by se rád vrátil na místo, kde dříve žil a založil si rodinu. Svého trestného činu velmi lituje.

Vězeň D se před výkonem trestu odnětí svobody rozvedl se svou ženou a začal žít sám v bytě. Byl veden na úřadu práce a do vězení se dostal za maření úředního výkonu a krádež, kdy si má odpykat dvouroční trest. Je uvězněn ve věznici v Rapoticích a svůj celkový pobyt ve vězení hodnotí kladně. Zaměstnání ho však trápí nejvíc, protože kvůli epidemii koronaviru došlo k omezení nabídky práce. Tím se zhoršila i celková atmosféra ve věznici, takže respondent doufá, že bude brzy všechno jako dřív. Návštěvy má povoleny jednou za měsíc a telefon taktéž na 20 minut denně. Po propuštění by rád více upevnil vztahy s rodinou a začal bydlet se svou nynější přítelkyní. Rád by si našel stabilní a dobře finančně ohodnocenou práci. Svého trestu lituje především kvůli tomu, že přišel o řidičský průkaz, tudíž ho to ovlivní v budoucím životě.

Všichni respondenti potvrdili, že se v jejich věznicích vyskytují návykové látky, především pervitin, marihuana nebo heroin. Nejčastěji se do prostoru věznice dostanou přes návštěvy nebo dozorce.

5.2.3 Sociální pracovníce ve vězeňské službě

Sociální pracovníci poskytují pomoc vězněným osobám. Jedná se o vysokoškolsky vzdělané osoby, které jsou klíčovou kategorií sloužící k nápravě vězňů. Zajišťují sociální práci, zahrnující podporu a pomoc odsouzeným v rozsahu stanoveném zákonem.

Pro tuto praktickou část byla vybrána sociální pracovníce, která již 30 let pracuje s vězni ve věznici Valdice, jež je profilována jako věznice se zvýšenou ostrahou. Sociální pracovníce je přímo podřízena zástupci vedoucího oddělení výkonu trestu odnětí svobody. Komunikace se sociální pracovnící probíhala pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Nejvyšší dosažené vzdělání respondentky je dokončené magisterské studium v oboru sociální pedagogika a dokončené bakalářské studium v oboru speciální pedagogika. Hlavní náplň práce sociálního pracovníka se řídí nařízením Generálního ředitele č. 5/2016, o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky, zabezpečující výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. *„Mezi hlavní úkoly sociálního pracovníka patří především sociální pomoc na souvislý přechod odsouzeného do společenského života a schopnost soběstačného způsobu života. Podle svého odborného*

zaměření a místních podmínek vede sociální pracovník nejméně jednu aktivitu programu zacházení z oblasti speciálních výchovných nebo vzdělávacích aktivit, které se zaměřují na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti a podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti. Dále poskytuje odborná poradenství, spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení a PMS, poskytuje sociální poradenství, zprostředkovává kontakty s nestátními neziskovými organizacemi a podílí se na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými. Sociální pracovník se také aktivně účastní porad věznic, kdy může navrhnout a rozhodovat o přerušení trestu, povolání, dočasném opuštění vězni a tak dále. Podílí se také na řešení vztahů mezi odsouzenými a blízkými a navazuje potřebné kontakty,“ popsala svou náplň práce ve zkratce sociální pracovnice.

Respondentka se pro tuto práci rozhodla, protože se jedná o zajímavou práci s cílovou skupinou lidí, kteří se dostali do konfliktu se zákonem. Svoji pracovní motivaci nachází především v možnosti pomoci lidem vést spořádaný život. „*Motivuje mě, když se to podaří, ale i to, když se to podaří jen z části, třeba pokud vrah přestane vraždit, ale začne krást,*“ uvedla sociální pracovnice.

Programy pro nápravu vězňů jsou stanoveny na základě kritérií, kterými je typ věznice a stupeň zabezpečení. Dále míra rizika, stupeň a povaha narušení odsouzeného, nevykonaná ochranná opatření, průběh jeho předchozích trestných činů, hrozba útěku a další trestní řízení. Na základě vyhodnocení těchto kritérií je vězni stanoven program zacházení, který se zpracovává dle komplexní zprávy. Programy zacházení jsou zaměřeny především na pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity a také na oblast utváření vnějších vztahů. Jeden z programů nese název **GREPP**. Jedná se krátkodobý program pro pachatele, kteří se dopustili trestných činů na dětech. Je rozlišen na první a druhou skupiny, kdy do první skupiny spadají odsouzení za týrání a zneužívání dětí. Program GREPP2 je dlouhodobý program pro pachatele, jež absolvovali výše zmíněný první. Pro odsouzené ženy je program FEDDO. Program **3Z – Zastav se, Zamysli se a Změň se** je zaměřen na vícekrát trestané osoby, především za majetkovou trestnou činnost. Tento program je skupinový a určen pro osm až dvanáct odsouzených. Po absolvování tohoto programu mohou odsouzení získat plusové body k možnosti podmíněného propuštění. **Program pro pachatele dopravních nehod** je zaměřen na pachatele dopravních nehod. Součástí programu je také zaměstnání odsouzeného, včetně pracovní terapie, vzdělávací činnosti či jiné náhradní činnosti, která by mu měla pomoci k vedení spořádaného života. Všechny programy by měli vycházet z osobnosti odsouzeného a být pravidelně aktualizovány a vyhodnocovány.

„Moje práce motivuje k jinému pohledu na život a životní události, které si odsouzený prožil. Nabízím řešit záležitosti jiným způsobem v souladu se zákonem. Mnohdy až ve výkonu trestu zjistí, proč jsou návykové látky škodlivé a co to může pro něho i pro okolí znamenat,“ popsala svoji pomoc odsouzeným respondentka. Mnoho odsouzených také nemá pracovní návyky nebo nezná důsledky svých činů, a proto jim sociální pracovníce pomáhá vyrovnávat se s těmito problémy.

S odsouzenými dochází ke skupinovému či individuálnímu zacházení. *„Každého nového odsouzeného oslovím, vysvětlím mu, kdo jsem a s čím se na mě může obrátit. Na základě rizik vyplývajících z jeho trestné činnosti nabídnu aktivity do programu zacházení,“* popisuje svoje schůzky s odsouzenými respondentka. Frekvenci schůzek určuje v rámci programu ona sama. V případě problémů v průběhu výkonu trestu se řeší problémy průběžně. *„Píší si lističky nebo žádají vychovatele nebo dozorce při sčítací prověrce, která je dvakrát denně. Na individuální sezení se odsouzení objednávají sami v termínech, které jsme si domluvili při předešlé schůzce,“* dodává respondentka.

Mezi nejčastější psychický problém, s kterým se sociální pracovníce potýká jsou disociační poruchy osobnosti. I přes to se jí však žádný vězeň nikdy nepokusil během sezení fyzicky napadnout.

Zda vězni vyhledávají pomoc sociálních pracovníků, je dle respondentky vždy, když něco potřebují. Velmi záleží na sociálním pracovníkovi, jak odsouzeného motivuje ke změně, tudíž to někdo dělá z povinnosti a někdo, protože se doopravdy chce změnit. *„Život, jaký odžívají jim působí problém a oni si s tím neví rady. 80 % osob chce skutečnou nápravu, otázkou ale je, zda jsou toho schopni, neboť většina z nich je po propuštění bez sociálního zázemí a jakékoliv další pomoci,“* popisuje situaci respondentka. U osob s doživotním trestem záleží na konkrétním odsouzeném. Dle respondentky je zapotřebí najít smysluplnou činnost, která by odsouzenému mohla jakkoliv pomoci (např. vystudovat nebo pracovat). Ve věznici Valdice jsou zpravidla odsouzení s dlouhými tresty, tudíž mají šanci na nápravu.

V případě žádosti k podmíněnému propuštění se zpracovává hodnocení k soudu, ve kterém sociální pracovníce popisuje dosavadní průběh výkonu trestu odsouzeného a specialisté určují, zda by jej doporučili k tomuto propuštění. Obdobný proces je i při přeražení z typu věznice zvýšená ostraha do ostrahy. Sociální pracovníci spolupracují se sociálními kurátory a snaží se hledat zaměstnání po propuštění odsouzeného. Písemné doporučení nebo hodnocení se nevydává, ale budoucí zaměstnavatel se může na doptat na

to, jaké měl odsouzený pracovní návyky, zda je spolehlivý nebo bral drogy. Tato situace však nastává pouze ve výjimečných případech.

Spolupráci s neziskovými organizacemi respondentka hodnotila spíše negativně. *„Většina si do projektů píše cílovou skupinu odsouzených z důvodu vyšších dotací na projekt. Také se mi stalo, že neziskovka odsouzeným přislíbila pomoc a dohodnuté záležitosti nesplnila a tím odsouzený skončil znovu ve výkonu trestu,“* uvedla. Velký problém sleduje také v oddlužování v rámci insolvenčí, kdy neziskové organizace po odsouzených žádají o sepsání plných mocí, ale jako jedinou službu mu poskytnou zmapování jeho pohledávek. Tuto službu však již poskytují sociální pracovníci v rámci dluhového poradenství a finanční gramotnosti ve výkonu trestu odnětí svobody. *„Z mého pohledu je důležitější, aby neziskovky poskytovaly lidem pomoc po propuštění, kde se učí starat sami o sebe a ne tu, která jim vše zařídí bez jejich přičinění. Ve výkonu trestu se starají zaměstnanci věznice, po konci trestu občas kurátor a mohla by i spolehlivá neziskovka,“* zhodnotila situaci respondentka. Sociální pracovníci pracují nejvíce s Centrem sociálních služeb Praha, která sice není nezisková organizace, ale jejich zkušenosti s nimi mají sociální pracovníci příznivé. Vězeňská služba a Centrum sociálních služeb mají dokonce podepsanou dohodu o spolupráci. Dále spolupracují s centrem Rubikon, Laxus a Armádou spásy.

Respondentka neuviedla žádný případ, který by ovlivnil její práci, ale má radost z osob, které po propuštění vedou řádný život. *„Důležitá je práce odborných zaměstnanců ve výkonu trestu i pak po propuštění sociálních institucí. Řídím se moudrými slovy jednoho starého filozofa – Nedávej hladovému rybu, ale nauč ho, si ji chytit.“*

5.2.4 Bývalá asistentka lékaře psychiatrické ambulance

Poslední respondentka pro tuto diplomovou práci je bývalá asistentka lékaře psychiatrické ambulance, která spolupracovala s vězni. Komunikace s respondentkou probíhala taktéž pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Nejvyšší dosažené vzdělání respondentky je středoškolské studium ukončené maturitou. Kvůli předešlé psychicky vyčerpávající práci respondentka momentálně pracuje jako manažerka prodejny drogerie.

Na pozici asistentky lékaře pracovala 9 let a hlavním důvodem, proč se pro tuto práci rozhodla byla práce s lidmi a pomoc. *„S vězni jsem se setkala v době, kdy byli delší dobu na svobodě a víceméně zadaptování. Bohužel to, že chodili k nám do ordinace znamenalo, že*

mají velký problém, jako jsou deprese nebo jiné psychické nemoci nebo závislosti,“ popsala. Po vyšetření vězně začala chystat podklady pro další vyšetření, které s pacienty prováděla sama. Zajišťovala objednávání u dalších specialistů nebo komunikovala se sociálními pracovníky a úřady. Schůzky v ambulanci byly převážně dobrovolné a respondentka vzpomíná pouze na jednoho pacienta, který měl nařízenou psychiatrickou léčbu.

Mezi nejčastější psychiatrické potíže vězňů respondentka uvádí deprese, sociální fobie, panické ataky nebo závislosti. Nikdy se jí však nestalo, že by byla jakkoliv fyzicky napadena bývalým vězněm.

„Někdy je problém pro pacienty nebo klienty, aby se zorientovali v možnostech, které jim pomohou s adaptací do běžného života. A to jak pomoc sociální, tak i finanční, materiální nebo psychická. Byla jsem schopna a bylo to v mé kompetenci, zprostředkovat a zúčastnit se schůzek se sociálními pracovníky, úředníky z úřadu práce, tak i jinde. Navíc jsem prováděla různé psychologické testy, jako podklad pro práci psychiatrického lékaře,“ popisuje pomoc vězňům respondentka. Ze své pracovní pozice respondentka nemůže posoudit, zda se bývalí vězni snaží o skutečnou nápravu a do jaké míry je její pracovní pozice ovlivnila.

„Spolupracovala jsem s neziskovou organizací Podané ruce. Psychiatrická ambulance je součástí této společnosti. Absolvovala jsem u nich několik seminářů a školení. Byla jsem také ve spojení s ostatními členy a zaměstnanci této společnosti. Jak s psychology, tak sociálními pracovníky nebo dobrovolníky,“ uvedla respondentka zkušenosti s neziskovými organizacemi, které zhodnotila velmi kladně.

Respondentka neuvedla žádnou situaci, která by ovlivnila její pohled na bývalou práci. *„V praxi jsem se setkala pouze s vězni, kteří už vedli normální život.*“

6 Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak se adaptují propuštění vězni z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. První praktická část byla věnována dotazníkovému šetření, které poukázalo na informovanost ve společnosti ohledně problematiky propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti uvedli, že mají zkušenosti s trestanými osobami, kterými jsou jejich rodinní příslušníci, kamarádi nebo třeba kolegové. Dotazníkové šetření poukázalo na to, že vězení lze považovat jako nápravné zařízení, avšak záleží na tom, jak dlouhou dobu odsouzený ve vězení stráví. Je také důležitý spáchaný trestný čin odsouzeného, jelikož na základě toho by vybraní respondenti s propuštěným vězněm komunikovali a případně ho zaměstnali. V tomto případě se většina respondentů shodla, že pokud osoba po propuštění žije spořádaný život a nebyla odsouzena za závažný trestný čin, lze ji poskytnout možnost zažádat o předčasný výmaz z rejstříku trestů dle stanovených podmínek, aby nebyla do budoucna omezena a vnímána pouze jako osoba s kriminální minulostí, především u potencionálních zaměstnavatelů.

Adaptace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti je pro mnohé komplikovaný proces, což potvrdili i vybraní respondenti. Velký vliv na jejich adaptaci začíná již pobytem ve vězení, který může být pro někoho velmi náročný. To, co člověk uvidí a zažije ve vězení, si s sebou nese celý život. Veškeré ovlivnění závisí ale především na osobnosti odsouzeného, jeho rodinném a finančním zázemí společně s jeho kriminální minulostí a délkou trestu. Některým respondentům vězení napomohlo uvědomit si, jak chtějí svůj dosavadní život změnit a velmi je to namotivovalo. Jedná se však o náročnou zkoušku, protože vězni ztratí svobodu, jsou neustále hlídáni a kontrolováni, ale také přichází o možnost rozhodovat se sami za sebe. Po delším čase ve vězení si na tento řád může člověk zvyknout a po jeho propuštění není schopen řešit své problémy sám.

Respondenti svůj pobyt ve vězení zhodnotili jako velmi jednotvárný z již z výše uvedeného textu známých důvodů. Ve vězení se každý den vstává a chodí spát v přesně stanovený čas. Vězeňská strava se také opakuje a dle respondentů rozhodně není plnohodnotná. Kontakt s blízkými mohli respondenti udržovat prostřednictvím korespondence, telefonu nebo návštěv. V posledních dvou letech však byly veškeré návštěvy z důvodu epidemie koronaviru zakázány.

Vězni se mohou nejlépe připravit na soběstačný život zaměstnáním ve vězení. Zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody napomáhá k udržování pracovních návyků

a zejména dává možnost hradit věžňovi dluhy a jeho výkon trestu. Všichni odsouzení mají povinnost pracovat, jestliže jsou zdravotně způsobilí a pracovní schopní, kdy následně ředitel věznice a odborná komise rozhodne o jejich zařazení do zaměstnání. Vězeň může být rozdělen do vnitřního provozu věznice, provozovny střediska hospodářské činnosti, vytvářet vlastní výrobu nebo být zaměstnán u cizích subjektů. Jejich pracovní výkon je hodnocen na základě skupin pracovních odměn, obzvláště podle jejich dosaženého vzdělání potřebného k výkonu práce. Vězni jsou však často zařazováni do nižších tříd a vybíráni na jiné pozice, než na jaké jsou ve skutečnosti kvalifikováni. Je tomu tak proto, že věznice chtějí na věznicích ušetřit, tudíž je považují jako levnou pracovní sílu. Skupiny, dle kterých jsou vězni ohodnoceni, se dělí na čtyři kategorie, od té nejhůře placené práce (vězeň bez odborné kvalifikace) po nejlépe placenou (vězeň s dokončeným magisterským vzděláním). Z vydělané mzdy se věžňům odečítají kromě sociálního a zdravotního pojištění také náklady na výkon trestu, výživné, kapesné, úložné, další a ostatní srážky. Po odečtení těchto položek vězni zůstane minimum, které může využít maximálně do předražené vězeňské kantýny, ale rozhodně mu nevystačí pro život na svobodě. Z vybraných třinácti respondentů nepracovali pouze čtyři z nich. Další čtyři z respondentů pracovali ve vnitřních prostorách věznice jako kuchaři. Tato práce poskytovala věžňům možnost obchodovat s potravinami a získat pro sebe více jídla. Ve vlastní výrobě pracovali dva respondenti, jeden jako montážní dělník a druhý na pozici svářeče. Za tuto práci si jeden z respondentů měsíčně vydělal 4 500 Kč, z čehož mu byly následně odečteny další srážky. Mezi typické práce v cizích subjektech patří především práce ve fabrikách, což využili i zbylí vybraní respondenti. Jeden z respondentů pracoval ve fabrice na výrobu elektrických kabelů do traktoru a vydělal si 6 500 Kč s přičtenými srážkami. Další respondentka pracovala ve více fabrikách, ale její výdělek byl totožný a činil 7 300 Kč bez odečtených srážek. Dva z věžňů pracovali i na pozici tzv. barákového, který měl na starosti ostatní vězně a rozhodoval o jejich pobytu ve vězení.

Jak se respondenti shodli, český vězeňský systém není správně nastaven. Člověk, který je odsouzen například za neplacení alimentů nebo hospodářský trestný čin, se najednou objeví na cele s vrahy a násilníky, kteří mají mnohdy stanovený podobný trest jako oni. V tomto případě je velmi pravděpodobné, že tyto osoby ovlivní nepříznivé prostředí, ve kterém se nacházejí a bude to mít vliv na jejich budoucí život. Velmi často se lze setkat i s korupcí v prostředí českého vězeňství, jelikož dozorcí, kteří by měli být pro vězně vzorem a autoritou, jsou mnohdy podpláceni a obchodují přímo s vězni. Častým případem je

pronášení návykových látek pro vězně, kdy právě dozorcí tyto návykové látky prodávají vězňům a přivydělávají si na tom.

Doba strávená ve vězení má na základě výzkumu rozhodně vliv na budoucí život vězňů. Názory respondentů se v tomto případě rozcházejí, protože někomu doba strávená ve vězení napomohla k tomu vážit si více svého života a dodala potřebnou motivaci nebo naopak v něm zanechala nepříjemné vzpomínky, přetrvávající i po propuštění z vězení. Jak uvedl jeden z respondentů, tak osoba ve vězení se do 3 let nezmění, nad 3 roky musí být silná a nad 5 let už se změní. Po delší době ve vězení se totiž mohou vězni přiučít něčemu nelegálnímu a využít to pro další trestnou činnost.

Vliv vězeňského zařízení pro výkon trestu odnětí svobody na návrat jedince zpět do společnosti závisí především na tom, zda má po propuštění funkční rodinné zázemí, možnost zaměstnání a kde bydlet. Osoby, které nemají alespoň jednu z těchto možností, mají o to horší adaptaci a s velkou pravděpodobností se dopustí opakovaného trestného činu. Z vybraných třinácti respondentů pěti z nich pomohla s adaptací nezisková organizace Rubikon centrum. Respondenti si nemohli najít práci především kvůli výpisu z rejstříku trestů a i přes to, že se ucházeli o pracovní pozice pod jejich kvalifikační znalosti, nebyli přijati. Rubikon centrum těmto respondentům poskytlo zaměstnání zejména v oblasti administrativy. Respondenti také uvedli, že po propuštění pracují na pozici skladníka, provozovatele restaurace nebo jako operátor strojů. Dva z nich byli zaměstnání jejich kamarády v úspěšných firmách, což se pro ně stalo velkou výhodou.

Dva respondenti momentálně bydlí v azylových domech, což vypovídá o jejich neúspěšné adaptaci. Sedm z nich momentálně bydlí v bytě či domě, které mají ve svém osobním vlastnictví a zbylí čtyři žijí v podnájmech. Jak však uvedli, bez rodiny by to nezvládli, protože u podnájmu je zapotřebí zaplatit kauci, na kterou čerstvě propuštěný vězeň nemá dostatek finančních prostředků.

Téměř všichni respondenti se zvládli postavit zpět na své vlastní nohy a začali od začátku. Jedna respondentka však uvedla, že jí život ve vězení vyhovoval víc, jelikož po propuštění nemá zaměstnání a kde bydlet. Z výzkumu je patrné, že člověk bez zázemí nemá po propuštění z vězení velkou šanci na řádné začlenění. Bylo by vhodné zvýšit finanční ohodnocení zaměstnání ve věznicích, jelikož možnost zaplatit si bydlení a stravu, alespoň na první měsíc po propuštění, by velmi napomohlo k jejich adaptaci zpět do společnosti.

7 Seznam literatury

- BARTKO, Daniel. *Moderní psychohygiena*. 2. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1980. Pyramida (Panorama).
- BOSTON, John a Daniel E. MANVILLE. *Prisoners' Self-Help Litigation Manual*. 4. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 2010. ISBN 9780195374407.
- BROOKE, Joanne. *Dementia in Prison: An Ethical Framework to Support Research, Practice and Prisoners*. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2021. ISBN 9780367259174.
- BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.
- ČERNÍKOVÁ, Vlasta a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně-právní institut, 1997. ISBN 80-270-5946-1.
- DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1.
- DOUBRAVOVÁ, Dagmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Pavel ŠTERN a Lukáš URBAN. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.
- FIALOVÁ, Eva, Ivana SPOUSTOVÁ a Barbara HAVELKOVÁ. *Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva]*. [Praha]: Gender Studies, 2007. ISBN 978-80-86520-20-9.
- GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. Olomouc: Podané ruce, o. s., 2012. ISBN 978-80-904145-3-2.
- GRUNTORÁD, Jiří a Petr UHL. *O československém vězeňství: (sborník Charty 77)*. Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0.
- Institute of Medicine. *Ethical Considerations for Research Involving Prisoners*. Washington: National Academies Press, 2007. ISBN 978-0-309-10119-6.
- JONES, David. *Understanding Criminal Behaviour: Psychosocial Perspectives on Criminality and Violence*. 2. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2019. ISBN 9781138222878.
- KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-880-2.
- KOPELENTOVA REHAK, Jana. *Czech Political Prisoners: Recovering Face*. Minneapolis: Lexington Books, 2012. ISBN 9780739176344.

- KOTTLER, Jeffrey A. *Profesní psychohygiena terapeuta: cvičení a náměty pro sebehodnocení, seberozvoj a péči o sebe sama*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0372-8.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-89-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4.
- PALMER, John. *Constitutional Rights of Prisoners*. 9. United Kingdom: Taylor & Francis Group, 2010. ISBN 9781593455033.
- PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9.
- PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-679-2.
- ŠÁMAL, Pavel. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 80-7179-493-7.
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠUCHA, Matuš, Miroslav CHARVÁT a Vladimír ŘEHAN. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2374-6.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

- TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000. ISBN 80-902885-0-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
- VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0.
- WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5.

8 Seznam článků

- BĚLÍKOVÁ, Petra. V Praze se konal šestý ročník Běhu se žlutou stužkou. *České vězeňství*. 2021, **2021**(2), 1-45. ISSN 1213-9297.
- DEMNER, Marek a Gabriela HENDLOVÁ. Projekt společně na svobodu. *České vězeňství*. 2021, **2021**(1), 1-72. ISSN 1213-9297.
- D HAGGERTY, Kevin a Sandra BUCERIUS. The proliferating pains of imprisonment. *University of Alberta Prison Project*. Canada, 2020, **2020**(1), 1-16. Dostupné z: doi:10.1177/2632666320936432.
- HAVLOVÁ, Božena. Adiktologie je mladý obor, ale závislost trápí lidstvo od nepaměti. *České vězeňství*. 2021, **2021**(1), 1-72. ISSN 1213-9297.

9 Seznam internetových zdrojů

- CENTRUM PORADENSKÝCH SLUŽEB VE VĚZENÍ A PO VÝSTUPU* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/centrum-poradenskych-sluzeb-ve-vezeni-a-po-vystupu/#sluzby>.
- Do vězení chodí lidé, kteří by jinde nemuseli.* [online]. Praha: video.aktualne.cz, 2018 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/do-vezeni-chodi-lide-kteri-by-jinde-nemuseli-druhou-sanci-si/r~2e1aedc8447311e88560ac1f6b220ee8/>.
- Historie vězeňství* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2010 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.
- Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2016 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.
- MÁTE TRESTNÍ MINULOST A NEMŮŽETE SEHNAT LEGÁLNÍ PRÁCI?* [online]. Praha: rubikoncentrum.cz, 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/hledam-praci/>.
- Obecný postup* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2020 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/obecny-postup>.
- Obviněný* [online]. Praha: verejnazaloba.cz, 2019 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>.
- Organizační jednotky* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2021 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky>.
- O SPOLEČNOSTI* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/o-spolecnosti/>.
- PRÁCE S KLIENTY V KONFLIKTU SE ZÁKONEM* [online]. Olomouc: podaneruce.cz, 2019 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/prace-s-klienty-v-konfliktu-se-zakonem-olomouc/>.
- Povinnosti odsouzených* [online]. Praha: zakonyprolidi.cz, 2022 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.
- Typy věznic* [online]. Ostrava: obase.cz, 2017 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://obase.cz/kdyz-musite-do-vezeni/typy-veznic/>.

- Yellow Ribbon a Yellow Ribbon Run* [online]. Praha: rubikoncentrum.cz, 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/yellow-ribbon-run/>.
- Zaměstnávání odsouzených* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.
- Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: vs-cr.cz, 2021 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.
- Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník* [online]. Zlín: zakonyprolidi.cz, 2009 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

10 Seznam obrázků, tabulek a grafů

10.1 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Mapa organizačních jednotek Vězeňské služby	37
Obrázek č. 2 – Zaměstnanost odsouzených	50

10.2 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody	82
Tabulka č. 2 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody	101

10.3 Seznam grafů

Graf č. 1 – Pohlaví	67
Graf č. 2 – Věk	68
Graf č. 3 – Rodinný stav	68
Graf č. 4 – Statut	69
Graf č. 5 – Kraje	70
Graf č. 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání	70
Graf č. 7 – Informovanost o věznicích	71
Graf č. 8 – Známé osoby respondentů ve výkonu trestu	72
Graf č. 9 – Vězení	72
Graf č. 10 – Strach z osob propuštěných z vězení	73
Graf č. 11 – Vězení jako nápravné zařízení	73
Graf č. 12 – Negativní dopad na budoucí vězně	74
Graf č. 13 – Program zacházení ve vězení	74
Graf č. 14 – Výhody zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody	75
Graf č. 15 – Začlenění do společnosti	76
Graf č. 16 – Respondenti jako potenciální zaměstnavatelé vězně	77
Graf č. 17 – Recidiva	78
Graf č. 18 – Předcházení recidivy	79
Graf č. 19 – Udělování trestů v České republice	79
Graf č. 20 – Hledání zaměstnání pro propuštěné vězně v rámci pohlaví	80
Graf č. 21 – Předčasný výmaz z rejstříku trestů	80

11 Přílohy

11.1 Dotazník č. 1 – osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody

- 1) Jaké je Vaše pohlaví?
- 2) Jaký je Váš věk?
- 3) Z jakého kraje pocházíte?
- 4) Jaký je Váš momentální rodinný stav?
- 5) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- 6) Kde jste bydlel/a před výkonem trestu odnětí svobody?
- 7) Kde jste pracoval/a před výkonem trestu odnětí svobody?
- 8) Za jaký trestný čin jste byl/a ve vězení? A na jak dlouho?
- 9) Ovlivnila Vás doba strávená ve vězení?
- 10) Vnímáte svůj stanovený trest jako spravedlivý?
- 11) V jaké věznici jste byl/a?
- 12) Jaký byl Váš pobyt ve vězení?
- 13) Jak často a jakou formou jste mohl/a udržovat kontakt s blízkými?
- 14) Nával/a jste v průběhu výkonu trestu nové sociální vazby?
- 15) Jaká je možnost zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 16) Využil/a jste zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 17) Užívají se ve výkonu trestu návykové látky? Případně jaké a v jakém množství?
- 18) Jaký byl Váš návrat do společnosti po propuštění z vězení?
- 19) Jak se Vám po propuštění z vězení hledalo zaměstnání?
- 20) Jaké máte momentálně zaměstnání?
- 21) Využil/a jste po propuštění z vězení probační a mediační službu?
- 22) Kde momentálně bydlíte? Byl problém s hledáním bydlení?
- 23) Litujete spáchané trestné činnosti? Udělal/a byste něco jinak, kdyby to šlo?

11.2 Dotazník č. 2 – osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

- 1) Jaké je Vaše pohlaví?
- 2) Jaký je Váš věk?
- 3) Z jakého kraje pocházíte?
- 4) Jaký je Váš momentální rodinný stav?
- 5) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- 6) Kde jste bydlel před výkonem trestu odnětí svobody?
- 7) Kde jste pracoval před výkonem trestu odnětí svobody?
- 8) Za jaký trestný čin jste ve vězení? A na jak dlouho?
- 9) V jaké věznici si momentálně odpykáváte svůj trest?
- 10) Vnímáte svůj trest jako spravedlivý?
- 11) Jaký je Váš pobyt ve vězení?
- 12) Jak často a jakou formou můžete udržovat kontakt se svými blízkými?
- 13) Navázal jste v průběhu výkonu trestu odnětí svobody nové sociální vazby?
- 14) Jaká je možnost zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 15) Využil jste zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 16) Užívají se ve věznici, kde se nacházíte návykové látky? Případně jaké a v jakém množství?
- 17) Jaké jsou Vaše plány po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?
- 18) Litujete spáchané trestné činnosti? Udělal byste něco jinak, kdyby to šlo?

11.3 Dotazník č. 3 – sociální pracovníce

- 1) V jaké věznici a v jakém typu věznice pracujete?
- 2) Jak dlouho ve věznici pracujete?
- 3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- 4) Jaká je Vaše přesná pracovní pozice, včetně náplně práce?
- 5) Co bylo hlavním důvodem, proč jste se rozhodla pro tuto práci?
- 6) Jaké existují ve vězení programy pro nápravu vězňů?
- 7) Jakým způsobem si myslíte, že napomáhá Vaše práce k nápravě vězňů a jejich případné adaptaci?
- 8) Jak probíhají Vaše schůzky s vězni?
- 9) Pokusil se Vás někdy během sezení vězeň fyzicky napadnout?
- 10) S jakým psychickým problémem vězňů se setkáváte nejčastěji?
- 11) Myslíte si, že vězni vyhledávají Vaši pomoc z jejich vlastní vůle, protože se chtějí napravit nebo to dělají spíše z povinnosti? Případně kolik je zhruba osob, které chtějí skutečnou nápravu?
- 12) Jak se Vám spolupracuje s vězni, kteří mají stanoven dlouhý trest včetně doživotí?
- 13) Vydáváte nějaký posudek, který ovlivňuje návrat vězně zpět do společnosti?
- 14) Jaké máte zkušenosti v rámci Vaší práce s neziskovými organizacemi? Jaký je Váš názor na neziskové organizace, které napomáhají vězňům k jejich adaptaci zpět do společnosti?
- 15) V jaké míře s těmito neziskovými organizacemi spolupracujete?
- 16) Je nějaký případ, který ovlivnil pohled na Vaši práci?

11.4 Dotazník č. 4 – bývalá asistentka lékaře v psychiatrické ambulanci

- 1) Jaká je Vaše momentální práce?
- 2) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- 3) Jaká byla Vaše přesná pracovní pozice, včetně náplně práce v souvislosti s adaptací vězňů zpět do společnosti?
- 4) Jak dlouho jste pracovala na této pozici?
- 5) Co bylo hlavním důvodem, proč jste se rozhodla pro tuto práci?
- 6) Byla jste v přímém kontaktu s bývalými vězni?
- 7) Pokud ano, setkala jste se s psychickým nebo fyzickým napadením od těchto osob?
- 8) Jakým způsobem si myslíte, že napomáhala Vaše práce k nápravě vězňů a jejich případné adaptaci?
- 9) Jak probíhaly Vaše schůzky s pacienty?
- 10) S jakým nejčastějším psychickým problémem vězňů jste se na Vaší pracovní pozici potýkala?
- 11) Myslíte si, že vězni vyhledávali Vaši pomoc z jejich vlastní vůle, protože se chtěli napravit nebo to dělali spíše z povinnosti?
- 12) V rámci Vaší bývalé práce, vydával se nějaký posudek, který ovlivňoval návrat vězňů zpět do společnosti?
- 13) Jaké máte v rámci Vaší bývalé práce zkušenosti s neziskovými organizacemi? Jaký je Váš názor na neziskové organizace, které napomáhají vězňům k jejich adaptaci?
- 14) V jaké míře jste s těmito neziskovými organizacemi spolupracovala?
- 15) Je nějaký případ, který ovlivnil pohled na Vaši práci?